

Mykolo Romerio universiteto
Strateginio valdymo ir politikos fakulteto
Aplinkos politikos ir valdymo katedra

IEVA ZDANAVIČIŪTĖ
Europos Sąjungos politika ir administravimas

EUROPOS SAJUNGOS APLINKOS APSAUGOS POLITIKA
IR JOS ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Doc. dr. Alfonsas Vaišnoras

Vilnius, 2006

ĮVADAS	3
1. Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politika.....	5
1.1. Europos Sąjungos aplinkos apsaugos programos.....	5
1.2. Teisinis ES aplinkos apsaugos reglamentavimas	11
1.3. Teisiniai ES aplinkos apsaugos reikalavimai vandens, atliekų ir oro sektoriuose	13
1.3.1. Vanduo	13
1.3.2. Atliekos.....	16
1.3.3. Oras.....	20
1.4. ES finansiniai instrumentai įgyvendinant aplinkos apsaugos politikos tikslus	23
2. Darnios plėtros politikos įtaka ES aplinkosaugos politikos vystymuisi.....	26
3. ES aplinkos apsaugos politikos įgyvendinimas Lietuvoje	31
3.1 Aplinkos apsaugos raida Lietuvoje	31
3.2. Vandens tiekimas ir jo apsauga	35
3.3. Atlieku tvarkymas	38
3.4. Oro kokybė ir apsauga.....	42
3.5. Aplinkos apsaugos valdymo institucijos Lietuvoje	45
3.6. Derybos dėl narystės ES ir pereinamieji laikotarpiai	46
3.7. ES direktyvų ir kitų teisinių nuostatų perkėlimas ir įgyvendinimas Lietuvoje	49
3.8. ES parama Lietuvai įgyvendinant aplinkos apsaugos politiką.....	54
3.9. ES paramos įsisavinimas	57
IŠVADOS.....	61
REKOMENDACIJOS	62
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	63
SANTRAUKA	70
SUMMARY	72
PRIEDAI	74

IVADAS

Pastariesiems dešimtmečiams būdingi rimti visuomenės požiūrio į gamtą ir jos apsaugą pokyčiai bei esminis susiformavusių vertybių perkainojimas. Anksčiau ne tik ES ar Lietuvos, bet ir viso pasaulio gamtosaugininkai daugiausia dėmesio skirdavo atskirų nykstančių rūšių bei individų apsaugai, tačiau labai padidėjus aplinkos teršimui ir gamtos išteklių naudojimui palaipsniui pereita prie kokybiškai naujos gamtos apsaugos strategijos. Žmogus suprato, kad norint apsaugoti nykstančias rūšis ir išlikti pačiam pirmiausia reikia apsaugoti tų rūšių gyvenamąją aplinką. Todėl kalbant apie pasirinktos temos aktualumą reikia pažymėti, kad apskritai aplinkos apsauga yra labai aktuali problema, o tema – ES aplinkos apsaugos politika ir jos įgyvendinimas Lietuvoje – atspindi šiuolaikinio poreikio apsaugoti aplinką tendencijas bei šios apsaugos teisinį pagrindą. Aplinkos apsauga – sudėtinga problema, jos išspręsti pavienės valstybės yra nepajėgios. Todėl jungiamasi į sąjungas, telkiamasi mokslinius laimėjimus, netgi prašoma visuomenės pagalbos. Dėl vis labiau nykstančio ozono sluoksnio, vandens užterštumo ir daugelio kitų priežasčių priimtos programos ir tų programų įgyvendinimo priemonės, kuriomis vadovaujasi visos Europos Sąjungos narės. Sudarytos įvairios aplinkos institucijos, formuojančios aplinkos apsaugos politiką, o jų pagrindiniai tikslai – gerinti gyvenimo kokybę užtikrinant aukštą aplinkos apsaugos lygį.

Taigi yra keletas faktorių, kurie nurodo šios temos *aktualumą*:

1. Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, daug dėmesio skiriama pagrindinių šalies politikos krypčių teisinės bazės suvienodinimui su ES teisės aktais. Viena iš svarbiausių valstybės politikos sričių yra aplinkos apsaugos politika, kurioje taip pat turi įvykti teisinių pokyčių. Taigi pats temos pasirinkimas objektyviai pagrindžia savalaikiškumo egzistavimą.

2. ES aplinkosaugos politikos įgyvendinimo Lietuvoje tyrimas yra reikalingas ir dėl savo praktinės svarbos, nes tyrimo padarytos išvados suteiks galimybę objektyviau ir giliau pažvelgti ne tik į ES aplinkos apsaugos politiką, bet ir į jos įgyvendinimo Lietuvoje būdus, taip užtikrinant tyrimo panaudojimą realiame gyvenime.

Tyrimo problematiškumas šiuo atveju yra ES direktyvų ir reglamentų, susijusių su aplinkos apsaugos politika, derinimas su Lietuvos nacionaline teise, jų kontrolė ir, svarbiausia, vykdymas, nes nė viena politika negali būti efektyvi, jei nebus tinkamai vykdoma. Čia reikia pabrėžti, kad tyrimo metu bus analizuojami tik oro taršos, vandens kokybės bei atliekų tvarkymo sektoriai. Šie sektoriai bus nagrinėjami todėl, kad: 1. Šiuo metu jie yra problematiškiausi Lietuvos aplinkos apsaugos srityje; 2. Tinkama ir kokybiška kiekvienos aplinkos apsaugos srities, kurioje yra vykdomi

ES reikalavimai, analizė įmanoma tik tada, kai išigilinama į problemos esmę, o ne jos paviršutinišką aprašymą; 3. Ne mažiau svarbus veiksnys būtų publikuotos teorinės medžiagos stygius bei informacijos prieinamumas.

Tyrimo tikslas – nustatyti ir iširti ES aplinkos apsaugos politikos įtaką Lietuvos aplinkos apsaugos politikos formavimui.

Tyrimo uždaviniai:

1. Pateikti sistemingą informaciją apie aplinkos apsaugos raidą ir jos reglamentavimą Europos Sąjungoje.

2. Atskleisti ES finansinės paramos Lietuvai reikšmę ir jos neįsisavinimo priežastis. Pastarajam uždaviniui įgyvendinti bus atliekamas tyrimas.

3. Įvertinti aplinkos apsaugos būklę Lietuvoje (vandens, oro bei atliekų sektoriuose).

4. Išnagrinėti pagrindinius ES aplinkos apsaugos įgyvendinimo Lietuvoje principus – etapus.

Tyrimo objektas: ES aplinkos apsaugos politikos ir teisinių jos normų įgyvendinimo Lietuvoje procesas.

Tyrimo hipotezė: ES aplinkos apsaugos politikos įgyvendinimas Lietuvoje priklauso nuo Lietuvos valdymo struktūrų kompetencijos ir ES finansinės paramos, kurios neįsisavinimas suponuoja į nepakankamą Lietuvos aplinkos apsaugos politikos išsivystymo ir efektyvumo lygį.

Tyrimo metodai: tyrimo metu bus naudojami dokumentų analizės, sisteminimo, aprašomasis bei ekspertų apklausos metodai.

Atliekant tyrimą, teko susidurti su daugelio Lietuvos administracinėse struktūrose dirbančių darbuotojų atsisakymu pateikti informaciją pagal anketoje nurodytus klausimus. Buvo teigiama, kad internetiniuose puslapiuose pateikta informacija atsako į visus anketos klausimus.

1. Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politika

1.1. Europos Sąjungos aplinkos apsaugos programos

Aplinkos politikos tarp pagrindinių Europos Ekonominės Bendrijos (toliau EEB) steigimo (Romos) sutarties 1957 m. tikslų nebuvo, EEB nebuvo sukūrusi nei aplinkos politikos biurokratijos sistemos, nei aplinkos teisės, o 1957 metų sutartyje net nebuvo paminėta sąvoka „aplinka“. Galima sakyti, kad Europos Ekonominė Bendrija buvo tarpvyriausybiniis susitarimas tarp šešių pagrindinių valstybių, kurio tikslas – pakelti nusilpusią Europos ekonomiką, sukurti bendrą rinką ir atkurti politinius santykius, tikrai negalvojant apie aplinką ir jos reikalavimus. Ši politika buvo išplėta vėliau, nuo XX amžiaus septintojo dešimtmečio. Tokia Bendrijos kompetencijos evoliucija aiškintina padidėjusiu Vakarų Europos valstybių, ypač Vokietijos, visuomenės nerimu dėl didėjančio aplinkos užterštumo. Tačiau net ir nesant EB Steigimo sutartyje (1957 m.) nuostatų, specialiai skirtų aplinkos apsaugai, nuo praėjusio amžiaus septintojo dešimtmečio Bendrija vykdė aktyvią veiklą aplinkos apsaugos srityje: 1973 m. Didžiąjai Britanijai prisijungus prie EEB, buvo priimta daug aktų, tačiau susijusių ne tiesiogiai su aplinka, o su žmonių sveikatos apsauga bei vidinių prekybinių kliūčių panaikinimu. Šis aktyvus Bendrijos vaidmuo aplinkos apsaugos klausimais yra puikus pavyzdys, kaip besiplečianti EB veikla apėmė iš pradžių tam nenumatytas sritis.

Apskritai galima teigti, kad europiečiams sveika aplinka visada buvo ir yra ne mažiau svarbi jų gyvenimo kokybei nei ekonomikos būklė ir socialiniai veiksniai.

Didžiausią nerimą ES piliečiams kelia šios aplinkosaugos problemos:

- užterštas vanduo;
- žmogaus veiklos sukeltos stichinės nelaimės;
- klimato kaita;
- oro tarša;
- atliekos bei
- chemikalai.

ES, norėdama išspręsti anksčiau minėtas problemas ir užtikrinti Europos Sąjungos piliečiams švaresnę bei saugesnę aplinką, 1972 metais Bendrijos lyderių aukščiausio lygio susitikime Paryžiuje suformulavo pagrindines aplinkos apsaugos nuostatas. Buvo įtvirtinta nemažai fundamentalių aplinkos apsaugos principų. Šis susirinkimas buvo pagrindas priimti pirmąją aplinkos

apsaugos Bendrijos veiksmų programą, kuri apėmė laikotarpį nuo 1973 iki 1976 metų (vėliau buvo priimtos dar penkios aplinkos apsaugos programos).

Europos Sąjungos politinius siekius aplinkos apsaugos srityje suformulavo Europos Komisijos Aplinkos direktoratas, kuris yra pagrindinė ES institucija, formuojanti aplinkos apsaugos politiką. Jis „savo misiją apibūdina taip: išlaikyti ir gerinti gyvenimo kokybę užtikrinant aukštą gamtos išteklių apsaugos lygį, efektyvų rizikos įvertinimą bei valdymą ir savalaikį Bendrijos įstatymų įgyvendinimą; skatinti efektyvų išteklių naudojimą gamyboje, vartojimo ir atliekų šalinimo grandyse; integruoti aplinkos apsaugos aspektus į kitas ES politikos sritis; skatinti ūkio plėtrą Europos Sąjungoje atsižvelgiant į dabartinės ir ateities kartų ekonomines, socialines ir aplinkos apsaugos reikmes; atsižvelgti į kovos su klimato kaita pasaulinę svarbą ir biologinės įvairovės išsaugojimą tarptautiniu mastu; užtikrinti, kad visos minėtos aplinkos apsaugos priemonės ir politika būtų subalansuota sektorių veikla ir tame procese rezultatyviai dirbtų visi suinteresuoti dalyviai“ [38. P. 5].

Aukščiau minėti tikslai ES aplinkosaugos srityje nubrėžia gaires, tačiau neparodo tų pagrindinių smulkesnių elementų, kurie ir sudaro bendrąją ES aplinkos apsaugos politiką. Visa šios politikos raida atsispindi šešiose aplinkos apsaugos veiksmų programose. Kaip buvo minėta anksčiau, *pirmoji veiksmų programa* apėmė 1973–1976 metus. Joje buvo išvardyta vienuolika pagrindinių principų, kurie vėliau vienaip ar kitaip atsispindėjo tolesniuose aplinkos apsaugos politikos programiniuose dokumentuose. Trys iš jų reikalauja didesnio dėmesio: pirma, buvo pabrėžtas prevencinis veiksmų vaidmuo, antra, už prevencijos išlaidas ir taršos mažinimą turi būti atsakingas teršėjas, ir trečia, programa pabrėžė, kad kiekvienam užterštumui reikia sukurti tam tikrą veiksmų lygį, atitinkantį tą atskirą užterštumą ir užtikrinantį tos geografinės srities apsaugą. Pirmoji programa įvardijo tris pagrindines tikslines kategorijas: 1. taršos mažinimas; 2. aplinkos apsaugos tobulinimas; 3. visuomenės dalyvavimas organizacijose, susijusiose su aplinka [60. P. 25]. Pagrindiniai šios programos tikslai buvo tokie: sustabdyti aplinkos teršimą; garantuoti efektyvų gamtos išteklių naudojimą; ūkio plėtrą grįsti kokybės reikalavimais; užtikrinti, kad planuojant miestus bei žemės naudojimą būtų atsižvelgiama į aplinkosaugos dalykus; siekti, kad aplinkosaugos problemos būtų sprendžiamos kartu su šalimis – ne Europos Bendrijos narėmis [38. P. 5–6].

Antroji veiksmų programa (1977–1981 m.) tęsė pirmosios programos tikslų įgyvendinimą juos išplėsdama. Išskirtos prioritutinės Bendrijos aplinkos apsaugos politikos valdymo priemonės:

- Vanduo
- Oro apsauga
- Triukšmo reguliavimas

Taip pat pabrėžtas prevencinis EB aplinkos apsaugos politikos pobūdis ir racionalaus erdvės bei gamtos išteklių naudojimo svarba. Programoje teigiama, kad veikla vienoje valstybėje narėje neturi bloginti situacijos kitoje valstybėje narėje: valstybės turi koordinuoti ir kurti savo nacionalines programas vystymo, o ne izoliavimo linkme. EB ir valstybės narės turi būti aktyvios tarptautinėse organizacijose, susijusiose su aplinkos apsauga. Pagal subsidiarumo principą taršos kontrole turi būti rūpinamasi EB nustatytu lygmeniu [70. P. 48].

Apskritai 1973–1982 m. laikotarpiu buvo priimta daugiau negu 110 direktyvų, reglamentų ir rekomendacijų, susijusių su vandens ir oro kokybe bei atliekų tvarkymu, tačiau pagrindinės yra šios:

- 75/440/EB direktyva dėl paviršinio vandens, skirta geriamajam vandeniui imti, kokybės valstybėse narėse reikalavimų;
- 75/442/EB ir 78/319/EB direktyvos dėl atliekų tvarkymo ir perdirbimo;
- 79/831/EB direktyva (šeštasis 67/548/EB direktyvos pataisymas) dėl pavojingų medžiagų klasifikavimo, ženklavimo etiketėmis ir pakavimo; šis pataisymas įtraukė reikalavimus dėl perspėjimo apie naujas medžiagas;
- 80/779/EB direktyva dėl oro kokybės ribinių verčių ir orientacinių verčių sieros dioksidui ir suspenduotosioms dalelėms (pirmasis teisės aktas dėl oro kokybės normų).

Trečioji programa (1982–1986 m.) aplinkos apsaugos politikoje įtvirtino naujus principus: akcentuotas aplinkos apsaugos politikos integravimas į kitus sektorius (transportą, energetiką, žemės ūkį); nustatytas būtinumas prieš imantis naujos veiklos atlikti jos poveikio aplinkai vertinimą; pabrėžta taršos mažinimo jos šaltinyje svarba, „švarių“ technologijų vystymo ir tobulinimo svarba, aplinkosaigiškai jautrių sričių apsauga ir bendradarbiavimas su besivystančiomis šalimis aplinkosaugos klausimais. Šiuo laikotarpiu buvo priimtos tokios direktyvos:

- 84/360/EB direktyva dėl kovos su pramonės įmonių keliamą oro tarša;
- 85/203/EB direktyva dėl azoto dioksidui nustatytų oro kokybės normų;
- 85/337/EB direktyva dėl tam tikrų valstybės ir privačių projektų poveikio aplinkai vertinimo;
- 85/338/EB direktyva dėl aplinkos apsaugos informacijos koordinavimo programos sukūrimo (CORINE). Ši programa koordinuoja informaciją, susijusią su aplinkos būkle [70. P. 52–55].

Ketvirtoji programa buvo priimta 1987 metais, kurie Europoje buvo paskelbti Aplinkos metais. Tais metais buvo parengta ir Brundtlando komisijos ataskaita apie ekonominę plėtrą ir

aplinkos apsaugą. Ji paruošė dirvą 1992 metais vykusiai Jungtinių Tautų Rio de Žaneiro konferencijai. Ketvirtosios programos tikslai: įgyvendinti iniciatyvas naujose aplinkos apsaugos srityse, ypač susijusiose su biotechnologija ir gamtos išteklių valdymu; pasiūlyta sustiprinti direktyvų aplinkos apsaugos srityje kontrolę ir praktinį įgyvendinimą; sustiprinti aplinkosauginį švietimą ir informacijos teikimo politikos įgyvendinimą.

Šiuo laikotarpiu ypač sustiprėjo visuomenės parama ir vaidmuo sprendžiant aplinkos apsaugos problemas. Eurobarometro apklausos parodė, kad daugiau negu 80 proc. Europos gyventojų teigia stengiantys neteršti aplinkos ir laikytis aplinkos apsaugos reikalavimų, o 63–68 proc. iš jų tiki, kad sprendimai šioje srityje turi būti priimami ne nacionaliniu, o visos Europos Sąjungos lygmeniu [70. P. 61].

Penktoji veiksmų programa (progreso link – towards sustainability) priimta 1993–2000 m. „Ja siekiama didinti bendrą atsakomybę už aplinkos būklę – to siekiama plačiau bendradarbiaujant teisės aktų aplinkosaugos klausimais rengimo procese, ypač ankstesnėse jo stadijose“ [86. P. 337]. Šioje programoje išskiriami šeši aspektai, kurie išreiškia naują požiūrį į subalansuotą plėtrą: „aplinkosauginių kriterijų integravimas į kitas politikos sritis; poveikio priemonių (įskaitant ekonomines) rato išplėtimas; partnerystė (apimanti Europos Sąjungą, visuomenę apskritai, verslo pasaulį bei valstybių nacionalines institucijas) ir bendra atsakomybė; požiūrių ir įpročių dėl vartojimo ir gamybos pokyčiai; teisės aktų taikymas ir užtikrinimas; tarptautinis bendradarbiavimas“ [86. P. 338].

Programoje išskiriami tokie tikslai:

- priemonės klimato kitimui ir globaliniam atšilimui mažinti (klimato pokyčių mažinimas);
- laukinės gamtos ir gyvūnijos apsauga;
- dėmesys aplinkos ir sveikatos problemoms;
- gamtos išteklių išsaugojimas ir atliekų apdorojimas.

Taip pat atkreiptas dėmesys į penkis sektorius, kuriuose, manoma, ES aplinkos apsaugos politika gali būti efektyviausia:

- pramonė: Bendrijos nori surasti glaudesnę dialogą su pramonės sektoriumi, kad būtų racionaliai paskirstytas žmogiškųjų išteklių valdymas bei patobulinta informacijos prieinamumo vartotojui sistema;
- energetika: bendradarbiavimas šioje srityje yra būtinas, jei norima užtikrinti subalansuotą plėtrą, todėl čia svarbus energijos efektyvumo užtikrinimas. Tai

galima pasiekti mažinant pasenusio kuro naudojimą bei skatinant atsinaujinančių energijos šaltinių atsiradimą;

- transportas: transporto poreikis išaugo kartu su vidaus rinkos sukūrimu. Todėl turi būti sukurtos priemonės transporto infrastruktūrai tobulinti ir reguliuoti: turi būti vystomas viešojo transporto poreikis ir paklausa bei gerinama degalų kokybė;
- žemės ūkis: ši sritis taip pat daro neigiamą įtaką aplinkai, ypač intensyvus žemės ūkis (trąšų naudojimas ir pertekliaus akumuliacija), todėl šioje srityje reikalinga reforma atsižvelgiant į aplinkos apsaugos reikalavimus;
- turizmas: ši sritis plečiasi labai greitai, o tai turi neigiamos įtakos kalnuotiesiems ir pakrančių regionams. Reikalingos priemonės, galinčios pagerinti masinio turizmo valdymą bei turizmo aptarnavimo kokybę, skatinančios alternatyvias turizmo formas bei informacijos įsisavinimo kampanijas.

Ši programa taip pat numatė aukščiau išdėstytų veiksmų reguliavimo priemones:

- finansiniai instrumentai: vartotojų ir gamintojų iniciatyvos, skirtos aplinkos apsaugai, bei natūralių šaltinių naudojimas prisiimant už juos atsakomybę (ekonominę ir pilietinę);
- horizontaliosios priemonės: informacijos ir statistikos apie aplinką pateikimo tobulinimas, mokslinių tyrimų skatinimas, profesinis kvalifikacijos kėlimas ir mokymas;
- finansiniai paramos mechanizmai: LIFE programa, struktūriniai fondai, Sanglaudos fondas, Europos investicijų banko paskolos [54].

Penktojoje programoje Komisija paskelbė pranešimą „Dėl progreso“, kuriame išsamiai įvertino nuo 1992 metų susiklosčiusią situaciją ir tai, kokia sėkminga buvo ES veikla šioje srityje. Čia buvo pažymėta, kad per tris programos eigos metus buvo pasiektas labai svarbus progresas žemės ūkio ir turizmo sektoriuose, į kuriuos sėkmingai buvo integruoti aplinkosauginiai reikalavimai.

Šeštoji ES aplinkos apsaugos programa (*Mūsų ateitis – mūsų pasirinkimas*) apima 2002–2010 metus. Šioje programoje akcentuojami keturi pagrindiniai probleminiai sektoriai: klimato kaita, unikalių gamtos išteklių ir biologinės įvairovės apsauga, aplinka ir sveikata, subalansuotas gamtos išteklių ir atliekų valdymas.

Programa nustatė temines strategijas, kurios turi būti priimtose programos veikimo laikotarpiu:

- dirvožemio apsauga (priimta 2006 metų rugsėjo 22 dieną);

- jūrinė aplinka (priimta 2005 metų spalio 24 dieną);
- saugus pesticidų naudojimas (priimta 2006 metų liepos 12 dieną);
- oro užterštumas (priimta 2005 metų rugsėjo 21 dieną);
- miestų aplinkos kokybė (priimta 2006 metų sausio 11 dieną);
- subalansuotas išteklių naudojimas ir valdymas (priimta 2005 metų gruodžio 21 dieną);
- atliekų tvarkymas (priimta 2005 metų gruodžio 21 dieną).

Pagrindiniai aplinkos politikos vykdymo principai:

- aukštas apsaugos lygmuo;
- principo „teršėjas moka“ užtikrinimas;
- prevencijos principas (bendradarbiaujant su visais įmanomais mokslo ir ekonomikos vertinimais);
- rektifikavimo (gryninimo) taršos šaltinyje principas;
- nuolatinis medžiagų pakeitimas, jei to reikia, kitomis medžiagomis (įvairių chemikalų ir pesticidų atžvilgiu);
- teisingumas, nešališkumas;
- restauracija;
- gamintojo atsakomybė [91].

Šioje veiksmų programoje ypač svarbu:

- vykdyti aplinkosaugą reglamentuojančius įstatymus;
- integruoti aplinkos apsaugą į visas pagrindines ES politikos sritis (pvz., žemės ūkį, vystymąsi, energetiką, žvejybą, vidaus rinką, transportą);
- įtraukti verslininkus ir vartotojus į aplinkos problemų sprendimą;
- pakankamai gerai informuoti piliečius, kad jų pasirinkimas tausotų aplinką;
- sąmonėje kelti žemės naudojimo, kad būtų išsaugotos rūšys ir natūralus kraštovaizdis bei sumažintas miestų užterštumas, svarbą [74].

Galima teigti, kad penktoji ir šeštoji veiksmų programos daugiau orientuotos į saugesnį vartojimą bei produktų likimą po jų panaudojimo, kad būtų sumažinta tarša, nei į konkrečių kontrolės priemonių taikymą. Apskritai ES programos aplinkosaugos srityje tebuvo politinio ir rekomendacinio pobūdžio dokumentai ir veikė kaip politinio reguliavimo svertai. Teisiškai jos nėra privalomos, tačiau politiškai tie dokumentai tiek šalims narėms, tiek kandidatėms yra privalomi. Vis dėlto pastaraisiais metais vis dažniau reiškiamą nuomonę, kad programos turi būti privalomos ir teisine prasme.

1.2. Teisinis ES aplinkos apsaugos reglamentavimas

Kaip buvo minėta anksčiau, EEB steigimo sutartyje aplinkos sąvokai ir jos apsaugai nebuvo skirta dėmesio. Sutartyje buvo teigiama, kad EEB siekia patobulinti gyvenimo kokybę ir jo normas, todėl atrodytų, kad tarp jos tikslų būtinai turėjo būti ir aplinkos apsauga, vis dėlto ji tuo metu nebuvo tokia svarbi ekonominiam gyvenimo tobulinimui ir skatinimui.

Bendrijos aplinkos apsaugos tikslai buvo nustatyti Vieninguoju Europos aktu 1987 m., kai EB sutartis buvo papildyta dalimi apie aplinkosaugą. Šis aktas pabrėžė, kad aplinkosaugos idėjos turi būti integruotos į įvairių veiklos sektorių politiką. 100a (dabar 95)¹ straipsnis nustatė aiškų ryšį tarp aplinkos apsaugos ir bendrosios rinkos funkcionavimo. 130r (dabar 174) straipsnis nustatė aplinkos apsaugos tikslus: išsaugoti ir gerinti aplinkos kokybę; plėtoti žmonių sveikatos apsaugą; racionaliai naudoti gamtos išteklius. 130s straipsnis (dabar 175) nustatė veiksmus, kurių imsis Bendrijos aplinkos politikos klausimais, o 130t straipsnis (dabar 176) teigė, kad nė viena valstybė narė negali prieštarauti veiksams, nustatytiems 130s straipsnyje, be to, turi imtis papildomų prevencinių priemonių, kad būtų užtikrinta aplinkos apsauga [70. P. 302–304].

Vieningame Europos akte suformuluoti trys pagrindiniai straipsniai (130r, 130s ir 100a) padėjo pagrindą priimti kitus aplinkosaugos teisės aktus. 1993 metais Europos Sąjungos (Mastrichto) sutartimi aplinkos apsaugos politika buvo apibrėžta kaip svarbiausias ES tikslas visais lygmenimis, o aplinka yra sritis, kurioje visos valstybės narės privalo pasidalyti kompetenciją. Antrasis sutarties straipsnis teigė, kad vienas iš Europos susivienijimo tikslų buvo skatinti Europos Sąjungos viduje harmoningą ir neinfliacinį ekonominės veiklos vystymąsi, kuris vyktų tik atsižvelgiant į aplinkos apsaugos reikalavimus. Trečiasis straipsnis teigė, kad aplinkos politika yra viena iš dvidešimties svarbiausių ES veiklų.

Įdomu tai, kad Mastrichto sutartis dar kartą patvirtino Vieningojo Europos Akto priimtus straipsnius (130r, 130s), juos išplėsdama ir patikslindama: 130r 1 straipsnis pasipildė dar vienu tikslu, kurio uždavinys – spręsti regionines ir pasaulines aplinkosaugos problemas, skatinti tarptautines priemones. 130r 2 straipsnis nustatė, kad siekiant minėtų tikslų turi būti remiamasi „šiais principais: 1) Bendrijos veikla turi būti grindžiama įspėjimų principu ir prevencija; 2) žala aplinkai turi būti ištaisoma veikiant žalos šaltinį; 3) aplinkos teršėjas privalo mokėti“ [86. P. 327]. 130r 3 straipsnis nustatė 4 pagrindinius veiksmus, kurie svarbūs vykdant aplinkos politiką: 1.

¹ 1999 m. Amsterdamo sutartis pakeičia straipsnių numeraciją, kuri anksčiau buvo žymima raidėmis.

sistemos informacijos prieinamumas; 2. aplinkos būklės kontrolė įvairiuose ES regionuose; 3. galima nauda ir veiksmų išlaidos; 4. Bendrijų ekonominis ir socialinis vystymasis. 130r 4 straipsnis nustato subsidiarumo principą, apibrėžiantį veiksmus, kurie turi būti priimami arba ES, arba valstybių lygmeniu. 130s straipsnis pasipildė keliais svarbiais punktais: turi būti priimtos nuostatos, reglamentuojančios aplinkos fiskalinę politiką; turi būti nustatytos priemonės, susijusios su miestų ir kaimų planavimu bei žemės panaudojimu; taip pat priemonės, veikiančios valstybės narės pasirinkimą tarp skirtingų energijos šaltinių bei jos energijos tiekimo bendros struktūros [60. P. 35–36].

1999 m. Amsterdamo sutartis ne tik pakeičia straipsnių numeraciją, bet ir įtraukia svarbų reikalavimą ES aplinkos politikoje: subalansuotosios plėtros principas turi būti integruotas į visas ES politikos sritis [94. P. 48]. Šis reikalavimas tapo pagrindiniu ES uždaviniu. Tačiau kuo buvo papildyti ankstesni straipsniai? Dabar 174 (buvęs 130r) Maastrichto sutarties (2) straipsnis teigė, kad ES politika aplinkos apsaugos srityje privalo veikti tokiu lygmeniu, kuris būtų tinkamiausias atsižvelgiant į skirtingus Europos Bendrijos regionus. Aplinkos apsaugos politika turi remtis prevencijos principu, užtikrinančiu tinkamą aplinkos apsaugos kokybę. 175 (buvęs 130s) straipsnis įtraukė reikalavimą Europos Tarybai, kuri dabar dėl aplinkos apsaugos klausimų turės tartis ne tik su Ekonomikos ir Socialinių reikalų Komitetu bei Parlamentu, bet ir su Regionų komitetu. Maastrichto sutarties 2 straipsnis buvo šiek tiek pakeistas: vienas iš ES tikslų yra skatinti harmoningą ir subalansuotą ekonominės veiklos vystymąsi atsižvelgiant į aplinkos apsaugos reikalavimus, užtikrinti aukštą įdarbinimo ir socialinės apsaugos lygmenį, lygybę tarp vyrų ir moterų, užtikrinti aukštą aplinkos apsaugos kokybės tobulinimo lygmenį, pagerinti gyvenimo kokybę, ekonominę ir socialinę sanglaudą bei solidarumą tarp valstybių narių [70. P. 308].

Sutartyje dėl Konstitucijos Europai aplinkai taip pat yra skiriami du sutarties straipsniai: 5 skirsnio 233-ias ir 234-as straipsniai. Pagrindiniame 233 straipsnyje teigiama, kad Sąjungos aplinkos politika padeda siekti šių tikslų: išsaugoti, saugoti ir gerinti aplinkos kokybę; saugoti žmonių sveikatą; apdairiai ir racionaliai naudoti gamtos išteklius; remti tarptautinio lygio priemones, skirtas regioninėms ir pasaulinėms aplinkos problemoms spręsti. Taip pat teigiama, kad Sąjungos aplinkos politika siekiama aukšto apsaugos lygio atsižvelgiant į skirtingų Sąjungos regionų būklės įvairovę. Ši politika yra grindžiama atsargumo principu bei principais, kad imantis prevencinių veiksmų žala aplinkai pirmiausia turėtų būti atitaisoma ten, kur yra jos šaltinis, ir kad žalą atlygina teršėjas [25. P.109].

1.3. Teisiniai ES aplinkos apsaugos reikalavimai vandens, atliekų ir oro sektoriuose

Kaip buvo minėta anksčiau, pagrindiniai sektoriai, nagrinėjami šiame darbe, yra vanduo, oras ir atliekos. Šie sektoriai užima pagrindinę poziciją ir ES aplinkos apsaugos politikoje, o svarbiausios ES veiklos kryptys yra nukreiptos į vandens ir oro taršos bei atliekų susidarymo mažinimą. Todėl pirmiausia svarbu išsiaiškinti, kokie pagrindiniai aktai įteisina vandens, oro ir atliekų sektorius, o vėliau panagrinėsime, kokių problemų kyla įgyvendinant šiuos teisės aktus Lietuvoje.

1.3.1. Vanduo

Europos Sąjungos programa, susijusi su vandens taršos kontrole, yra viena iš seniausių ES aplinkos apsaugos politikos segmentų. ES vandens politika pagrįsta darniojo vystymosi principu, kuris pabrėžia, kad rūpestis aplinka turi būti subalansuotas su socioekonominiais veiksniais ir poreikiu didinti švaraus vandens kiekį.

Pirmieji teisės aktai, reglamentuojantys vandens apsaugą, buvo priimti visuomenės sveikatos pagrindu. Jie buvo susiję su geriamo bei paplūdimių vandens kokybe. Pirmoji direktyva dėl vandens taršos ES buvo priimta 1973 metais. Ši direktyva susijusi su mikroorganizmų skaidymu valymo įrenginiais.

Vandens taršos mažinimo procese, trunkančiame daugiau negu tris dešimtmečius, išskiriami trys raidos etapai. Pirmasis raidos etapas apima 1975–1986 metus. Šiuo laikotarpiu priimtoms direktyvoms ir sprendimams nustato arba aplinkos kokybės standartus specifiniams vandens telkiniams, arba emisijų ribines vertes atitinkamoms vandens naudojimo sritims.

Svarbiausios pirmojo etapo direktyvos yra 75/440/EB ir 76/160/EB direktyvos dėl paviršinių vandenų kokybės: pirmoji direktyva nustatė bendrus kriterijus dėl paviršinių vandenų kaip geriamo vandens naudojimo, o antroji direktyva nustatė normas dėl maudyklų vandens kokybės: buvo sukurta 19 fizinių, cheminių ir mikrobiologinių paplūdimių vandens kokybės parametrų bei sukurta efektyvi valstybių narių paplūdimių monitoringo sistema. Šios direktyvos sukurti standartai apima daugiau negu 10000 paplūdimių regionų ES. Normos, nustatytos 75/440/EB

direktyvoje dėl geriamo vandens, yra prevencijos principo įrodymas ir įgyvendinimas. Šios direktyvos pagrindu buvo nustatytos priemonės, galinčios aptikti pesticidus vandenyje [94. P. 356–357].

1980 metais buvo priimta požeminio vandens direktyva (80/68/EB), kurios tikslas – užkirsti kelią požeminio vandens taršai ir kaip galima geriau tikrinti bei pašalinti jau padarytos taršos šaltinius. Valstybės narės Europos Komisijai privalo pateikti informaciją apie direktyvos įgyvendinimą: išankstinių tyrimų rezultatus, duomenis apie suteiktus leidimus, atliktos kontrolės ir patikrinimų rezultatus. Šioje direktyvoje taip pat buvo pabrėžta, kad valstybė narė, įgyvendinusi anksčiau minėtą direktyvos tikslą, yra atleidžiama nuo 76/464/EEB direktyvos nuostatų dėl požeminio vandens taikymo [17].

1980 metais taip pat buvo priimtas kitas svarbus teisės aktas vandens politikos srityje. Tai 80/778/EB direktyva dėl žmonėms vartoti skirto vandens kokybės. Šios direktyvos paskirtis – apsaugoti žmonių sveikatą nuo viešai tiekiamo vandens bet kokio žalingo poveikio bei užtikrinti, kad vanduo būtų saugus ir sveikas. Valstybės narės turėjo atlikti geriamojo vandens kokybės monitoringą ir imtis reikiamų žingsnių siekiant užtikrinti, kad toks vanduo atitiktų privalomas normas. Vėliau ši aktą šiek tiek pakeitė ir papildė 98/83/EB direktyva.

Antrojo raidos etapo pradžia laikomas 1988 metais Frankfurte įvykęs ES šalių narių ministrų, atsakingų už vandens apsaugą, seminaras vandens apsaugos klausimais. Šiame seminare buvo aptarti ES galiojantys vandens apsaugą reglamentuojantys teisės aktai bei apibrėžtos didžiausios jų spragos [38. P. 46]. Buvo nuspręsta, kad svarbiausia šioje srityje kol kas yra 1991 m. priimta 91/271/EB direktyva dėl miestų nuotekų valymo. Ši direktyva žymi didelį pasikeitimą vandens prevencijos ir jo kokybės procese, išspręsdama problemą, susijusią su vandens kokybe šaltinyje. Valstybės narės turėjo įrengti nuotekų valymo įrenginius, atitinkančius direktyvos reikalavimus. Direktyva reikalauja surinkti nuotekas iš daugiau kaip 2000 gyventojų turinčių vietovių ir joms taikyti antrinį (biologinį) valymą. Direktyva taip pat reglamentuoja nuotekų valymo reikalavimus valstybių narių industriniams-pramoniniams sektoriams, kurie yra atsakingi už visų paviršinių vandenų taršą. Be to, direktyva reikalauja, kad šie sektoriai nustatytų jautrias zonas (zonas, kurios paveiktos eutrofikacijos²) [24].

Priėmus šią direktyvą, Europos Komisija pradėjo svarstyti globalesnę vandens politikos strategiją, kurios išvados buvo paskelbtos 1996 metais Vandens konferencijoje Briuselyje. Valstybių atstovai sutiko, kad ES vandens politikos programa jau pasenusi, todėl jai reikalingas pataisymas,

² Eutrofikacija – intensyvus dumblių augimas, sukeliantis vandens telkinio degradaciją.

papildymas ir naujų direktyvų sukūrimas. Naujosios direktyvos turėtų apimti vandens kokybės valdymo reikalavimus, įeinančius į atskirą vandens politikos sistemą, bei koordinuoti visus objektus, susijusius su vandens apsauga. Buvo nuspręsta sukurti upių baseinų sistemą vietoj politinių valstybių ribų, taip pat sutarta dėl keturių pagrindinių ES vandens politikos objektų: jūrų gyvūnijos bei augalijos apsaugos, vandens arealų apsaugos, geriamojo bei maudyklų vandens kokybės palaikymo.

1997 metais pradėta rengti Bendroji vandens politikos direktyva 2000/60/EB (toliau BVPD), kuri buvo patvirtinta tik 2000 metais. Ši direktyva žymi trečiojo vandens apsaugos politikos raidos etapo pradžią. Nuo šiol vandens politikos pagrindas yra bendras (jungtinis) požiūris ir valstybių suartėjimas šioje srityje. Tarpvalstybinis požiūris labai glaudžiai yra susijęs ir su pagrindiniais aplinkos politikos principais: atsargumo, prevencijos, taršos mažinimo jos šaltinyje, „teršėjas moka“ principais bei aplinkos būklės svarba ir stebėjimu visuose ES regionuose. Galima teigti, kad dėl šios direktyvos valstybių narių vandenų apsaugos politiką reglamentuoja tie patys teisės aktai, todėl sudaromos vienodos sąlygos visų interesams tenkinti, darniojo vystymosi nuostatoms įgyvendinti. Apskritai direktyvos paskirtis – restruktūrizuoti ES vandens apsaugos sistemą:

- išplėsti vandens apsaugą ir apimti paviršinį, požeminį ir priekrančių vandenį;
- iki 2016 metų pagerinti visų vandens telkinių būklę;
- vandens išteklius valdyti upių baseinų principu;
- emisijų kontrolei taikyti kompleksinį metodą;
- patikslinti vandens tiekimo paslaugų kainas;
- skatinti piliečių dalyvavimą vandenų apsaugoje;
- supaprastinti teisės aktų sistemą [56. P. 90].

Taigi bendroji vandens politikos direktyva sukūrė principus, reglamentuojančius subalansuotąją vandens politiką ES. Direktyvos įgyvendinimo užtikrinimas turi vykti tiek ES lygmeniu, tiek lokaliu valstybių narių bendradarbiavimo lygmeniu įtraukiant visuomenę ir atsižvelgiant į jos požiūrį bei poreikius. Čia taip pat svarbus bendradarbiavimas ir ne su ES narėmis bei tarptautinių organizacijų parama vandens politikos srityje.

Reikia pažymėti, kad įgyvendinant BVPD 2003 metais buvo atliktas Europos vandens būklės įvertinimas, kurio metu buvo nustatyta, kad žemės ūkyje naudojamų pesticidų kiekiai, patenkantys į paviršinius, gruntinius bei požeminį vandenį, kelia susirūpinimą. Taip pat buvo įvertintas vandenų užterštumas nitratais ir nuspręsta, kad nitratų koncentracijų vertės, viršijančios geriamajam vandeniui leistinas ribines normas, nustatytos maždaug trečdalyje tų požeminio vandens

telkinių, apie kurių būklę šiuo metu turima informacijos, o nitratų kiekiai geriamajame vandenyje ir ypač šachtiniuose šuliniuose apskritai yra visos Europos problema. Kita vertus, bendra ES vandens apsauga bei kokybė gerėja, pavyzdžiui, efektyvesnis tapo nuotekų valymas. Jis lėmė pakrančių, vidaus vandenų bei maudyklų vandens kokybės pagerėjimą, kur atitiktis privalomiems ES standartams viršija 90 proc. [42].

Naujausias teisės aktas vandens kokybės ir apsaugos srityje buvo priimtas 2006 metų vasario mėnesį. Tai direktyva 2006/7/EB dėl maudyklų vandens kokybės valdymo, panaikinanti direktyvą 76/160/EB. Ši direktyva sugriežtina sveikatos apsaugos reikalavimus paplūdimių vandeniui, patobulina paplūdimių priežiūros taisykles bei informacijos visuomenei teikimą. Direktyvos nuostatos turi būti įgyvendintos iki 2014 metų. Beje, šiais metais Europos Komisija paskelbė metinę paplūdimių vandens kokybės ataskaitą. Joje teigiama, kad dauguma ES paplūdimių 2005 m. atitiko vandens kokybės reikalavimus: ypač pakrantės vandenys – net 96 proc. maudynėms skirtų pakrančių buvo švarios. Vis dėlto tik 86 proc. vidaus vandenų atitiko jiems keliamus reikalavimus [62]. Tai pirmoji ataskaita, į kurią įtraukti visų ES valstybių duomenys, įskaitant ir dešimt 2004 m. naujai įstojuusių šalių.

1.3.2. Atliekos

Išaugusios atliekų apimtys žemės ūkio, pramonės bei kitose srityse privertė ES susimąstyti apie atliekų tvarkymo sistemos sukūrimą. Šios sistemos kūrimas prasidėjo tik praėjusio amžiaus septintajame dešimtmetyje. Buvo pripažinta, kad atliekų tvarkymas yra labai svarbi aplinkos apsaugos sritis, turinti įtakos gamybos ir produktų vartojimo sąveikai su gamtine aplinka. Atliekų valdymas yra sudėtinga ir daugiakomponentė politikos sritis, integruojanti atliekų surinkimą iš gyventojų, įstaigų, pramonės ir žemės ūkio įmonių, jų apdorojimą ir saugojimą, todėl pagrindiniai ES atliekų tvarkymo politikos principai yra:

- atliekų tvarkymo hierarchija, kurią sudaro atliekų tvarkymo strategijos principai;
- tinkama įranga;
- atsargumo principas;
- artumo principas;
- „teršėjas moka“ principas.

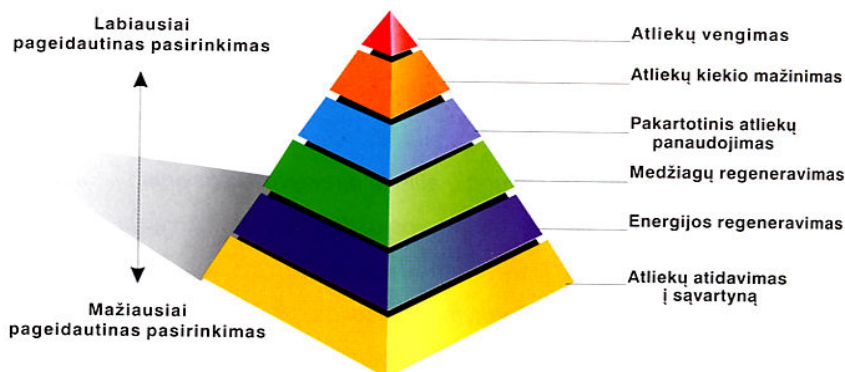
Pagrindinės direktyvos, reglamentuojančios atliekų tvarkymą, yra:

- atliekų direktyva 75/442/EB;
- naudotų alyvų šalinimo direktyva 75/439/EB;
- pavojingų atliekų direktyva 91/689/EB;
- pakuočių ir pakuočių atliekų direktyva 94/62/EB;
- pavojingų atliekų deginimo direktyva 94/67/EB;
- integruotos taršos ir prevencijos kontrolės direktyva 96/61/EB;
- atliekų sąvartynų direktyva 1999/31/EB;
- atliekų deginimo direktyva 2000/76/EB;
- direktyva dėl atliekų 2006/12/EB.

Europos Sąjungos bendros atliekų tvarkymo politikos pagrindas yra Tarybos 1975 m. liepos 15 d. direktyva 75/442/EB ir ją papildanti pavojingų atliekų direktyva 91/692/EB, kuriomis remiantis buvo ir tebėra rengiami visi konkretūs atliekų tvarkymą reglamentuojantys ES dokumentai.

Taigi Bendrojoje atliekų direktyvoje 75/442/EB buvo pateikti bendrieji atitinkamų sąvokų apibrėžimai bei nustatyta sistema visiems Bendrijos atliekų teisės aktams. Direktyva reikalavo iš valstybių narių, kad atliekos būtų perdirbamos ir deponuojamos nekenkiant žmonių sveikatai bei nedarant žalos aplinkai. Valstybės narės privalo drausti nekontroliuojamą atliekų šalinimą, sudaryti atliekų tvarkymo planus ir sukurti integruotą ir tinkamą atliekų šalinimo įrenginių tinklą. Buvo nustatyta ir atliekų principų hierarchija, pagal kurią iš valstybių narių reikalaujama prioritetą teikti atliekų ir jų kenksmingumo prevencijai ar mažinimui (žr. 1 paveikslą) [16]. Čia reikia patikslinti, kad pastarieji principai nebuvo apibrėžti ankstyvojoje atliekų direktyvoje 75/442/EB, jie buvo nustatyti 1989 metais priimtoje Bendrijos atliekų tvarkymo strategijoje, o galutinai įtvirtinti tik papildytoje direktyvoje 91/156/EB.

1 pav. Atliekų tvarkymo hierarchija

Šaltinis: Socialinių inovacijų fondas// http://www.lpf.lt/learning/Prevent_LT.doc; prisijungimo laikas: 2005-12-10.

Direktyva dėl naudotų alyvų šalinimo 75/439/EB reikalauja, kad valstybės narės užtikrintų saugų naudotų alyvų surinkimą ir šalinimą. Prioritetas teikiamas naudotų alyvų regeneravimui, vėliau jų deginimui direktyvoje nustatytais sąlygomis ir galiausiai jų kontroliuojamam sandėliavimui ir saugojimui. Direktyva draudžia naudotas alyvas išpilti į vandenį ar drenažo sistemas, saugoti dirvožemyje ir į jį išleisti dirvožemiui kenksmingas alyvas, nekontroliuojamai šalinti apdorotų alyvų likučius, atlikti naudotų alyvų apdorojimą, galintį sukelti oro taršą, viršijančią įstatymo nustatytas ribas. Įmonės, kurios šalina naudotas alyvas, privalo gauti leidimus, o įmonės, kurios renka naudotas alyvas, privalo būti registruojamos ir tinkamai prižiūrimos. Regeneruotose arba kurui naudojamose alyvose PCB/PCT koncentracija negali viršyti 50 mg/kg [15].

Pagrindinis Europos Sąjungos dokumentas, nustatantis pavojingų atliekų tvarkymo principus, yra 1991 m. gruodžio 12 d. Tarybos direktyva 91/689/EB dėl pavojingų atliekų, pakeitusi 1978 m. kovo 20 d. Tarybos direktyvą 78/319/EB, ir ją papildanti 1994 m. birželio 27 d. Tarybos direktyva 94/689/EB. Pavojingų atliekų direktyva nustato papildomas ir griežtesnes taisykles, reikalaujančias atsižvelgti į ypatingą pavojingų atliekų prigimtį. Reikalaujama, kad būtų tam tikra sistema, kuri registruotų pavojingas atliekas „nuo lopšio iki kapo“, t. y. nuo jų susidarymo momento iki galutinio pašalinimo, ir, žinoma, visais jų tarpinio perdavimo etapais.

Pavojingų atliekų deginimo direktyvoje 94/67/EB detalios apibrėžtos pavojingų atliekų deginimo įmonių eksploatavimo sąlygos, nustatyta minimali deginimo temperatūra bei teršalų išmetimų ribiniai dydžiai anglies monoksidui, dulkėms, sunkiesiems metalams, bendram organinės anglies kiekiui ir kitiems teršalams.

Pakuočių ir pakavimo atliekų direktyva 94/62/EB, su paskutiniais papildymais ir pakeitimais 2004/12/EB ir 2005/20/EB direktyvose, reglamentuoja greičiausiai didėjančią atliekų

srautą Europos Sąjungoje. Direktyvoje reikalaujama, kad valstybės narės sukurtų panaudotų pakuočių gražinimo ir (ar) surinkimo ir pakavimo atliekų pakartotinio naudojimo bei panaudojimo sistemas. Kiekvienai valstybei narei nustatomas minimalus ir maksimalus surenkamų pakavimo atliekų (50–60 svorio proc.) ir antrinio panaudojimo pakavimo atliekų (25–45 svorio proc., kiekvienai pakavimo medžiagai mažiausiai 15 proc.) kiekis [83]. Direktyvoje taip pat nustatytos pakuotėse leistinos sunkiųjų metalų koncentracijų ribos. Pakuotės turi tenkinti tam tikrus esminius reikalavimus, pavyzdžiui, mažinti pakuočių apimtį ir svorį, be to, projektuojamos taip, kad pakuotes būtų galima panaudoti pakartotinai, perdirbti ar regeneruoti. Pakuočių regeneravimo ir perdirbimo kiekiai pateikti 3 priede.

1996 m. rugsėjo 24 d. buvo priimta 96/61/EB Tarybos direktyva dėl taršos integruotos prevencijos ir kontrolės, kurios tikslas – užkirsti kelią pramoninių teršalų išmetimui į orą, vandenį ir dirvožemį arba jį mažinti siekiant aukšto aplinkos apsaugos lygio Bendrijoje. Direktyva nustato pagrindinius išpareigojimus pramonės įrenginiams eksploatuoti bei reglamentuoja leidimų pramonės įrenginiams išdavimo tvarką.

1999 metais buvo priimta direktyva 1999/31/EB dėl atliekų sąvartynų. Direktyva numato priemones, apsaugą ir rekomendacijas siekiant išvengti arba sumažinti sąvartynuose laikomų atliekų keliamą pavojų. Teisės akte reikalaujama, kad sąvartynai būtų klasifikuojami, o skirtingų rūšių atliekos būtų apdorotos ir atiduotos saugoti į atitinkamus sąvartynus. Kartu pateikiamas toks sąvartynų skirstymas: pavojingų atliekų, nepavojingų atliekų ir inertinių atliekų sąvartynai. Direktyvoje pabrėžiama, kad atliekas būtina rūšiuoti, todėl negalima kartu laikyti komunalinių ir pavojingų atliekų.

2000 metais buvo priimta direktyva 2000/76/EB dėl atliekų deginimo, kuri įsigaliojo tik 2005 metais. Direktyvos tikslas – oro, vandens ir dirvožemio taršos, sąlygotos atliekų deginimo, prevencija ar mažinimas. Direktyvoje numatyti įvairių teršalų (dulkių, sunkiųjų metalų, vandenilio chlorido, vandenilio fluorida ir sieros dioksido) ribiniai išmetimo dydžiai. Direktyva taip pat apima netoksines komunalines atliekas bei netoksines nekomunalines atliekas (pvz., nuotekų dumblas, padangos ir medicininės atliekos) bei toksines atliekas, nepatenkančias į direktyvą 1994/67/EB (tokias kaip naudotos alyvos ir tirpikliai). Direktyva reikalauja, kad būtų sukurtos sistemos, leidžiančios išmatuoti ir kontroliuoti atitinkamų parametrų laikymąsi ir ribines išmetimo vertes [19].

ES atliekų tvarkymo politikos gairės buvo priimtoms 2005 m., kai buvo paskelbta Teminė atliekų prevencijos ir perdirbimo strategija, kuri yra viena iš septynių šeštąja aplinkos apsaugos politikos programa numatytų teminių strategijų. Teminės atliekų strategijos tikslas – tapti atliekas perdirbančia visuomene, siekiančia vengti atliekų susidarymo ir atliekas naudojančia kaip išteklius.

Nors strategijoje išlaikomas atliekų perdirbimo pasirinkčių skirstymas pakopomis, joje siūloma persvarstyti Pagrindų direktyvą dėl atliekų (1975 m.) siekiant įtraukti būvio ciklo principą ir valstybės nares įpareigoti plėtoti atliekų prevencijos programas. Tam reikia atliekų prevenciją, perdirbimą ir pakartotinį naudojimą skatinančių įvairių priemonių:

- Iš naujo skirti dėmesį visiškam galiojančių teisės aktų įgyvendinimui;
- Supaprastinti ir modernizuoti galiojančius teisės aktus;
- Skatinti ambicingesnę atliekų prevencijos politiką;
- Kaupti daugiau žinių ir informacijos;
- Nustatyti bendruosius pamatinius atliekų perdirbimo standartus;
- Toliau plėtoti ES atliekų perdirbimo politiką [88].

Šiais metais buvo priimta naujausia direktyva dėl atliekų 2006/12/EB. Jeigu Teminė atliekų tvarkymo strategija nurodo tik bendrąsias atliekų tvarkymo politikos gaires, tai ši direktyva pateikia teisinę jų išraišką. Direktyva svarbi ir tuo, kad panaikino anksčiau galiojusias direktyvas 75/442/EB, 91/156/EB, 91/692/EB, 96/350/EB dėl atliekų, taip pat nustatė, kad atliekų tvarkymo objektu turi būti visuomenės sveikata ir aplinkos apsauga. Valstybės narės privalo imtis atitinkamų prevencijos veiksnių dėl atliekų gamybos ir jų kenksmingo poveikio mažinimo, taip pat uždrausti atliekų išmetimą, išvertimą ar nekontroliuojamą jų šalinimą.

1.3.3. Oras

Oro kokybė – vienas svarbiausių Europos piliečiams ir kartu Europos teisės aktų leidėjams kylančių rūpesčių, nes tai susiję ne tik su aplinka, bet ir visuomenės sveikata. Aplinkos oro kokybės apsaugą reglamentuojantys teisės aktai yra kompleksiški ir susiję su reikalavimais, keliamais transporto, energetikos, sveikatos apsaugos ir kituose ūkio sektoriuose. ES oro kokybės valdymo politika pradėta formuoti 1970 metais, kai pasirodė pirmosios oro kokybę reglamentuojančios ES direktyvos. ES oro kokybę reglamentuojantys teisės aktai apima ne tik išmetamų teršalų limitus, bet ir kuro kokybės klausimus, todėl šie reikalavimai yra svarbūs tiek aplinkosaugos politikos, tiek ir ūkio bei energetikos politikos plėtrai.

ES teisės sistemoje galima išskirti gana daug direktyvų, reglamentuojančių aplinkos oro kokybę, tačiau pagrindinės yra šios:

- ES Tarybos 96/62/EB direktyva dėl aplinkos oro kokybės vertinimo ir valdymo (Bendroji aplinkos oro kokybės direktyva);

- ES Tarybos 1999/30/EB direktyva dėl sieros ir azoto dioksido, azoto oksidų, kietųjų dalelių ir švino ribinių verčių aplinkos ore;
- ES Parlamento ir Tarybos 2002/3/EB direktyva dėl ozono aplinkos ore (2002 m. vasario 12d.), pakeitusi 92/72/EB direktyvą dėl oro taršos ozonu;
- Europos Parlamento ir Tarybos 2001/81/EB direktyva dėl tam tikrų atmosferos teršalų išmetimo nacionalinių limitų;
- ES Parlamento ir Tarybos 94/63/EB direktyva dėl lakiųjų organinių junginių išsiskyrimo į aplinką laikant benzina ir tiekiant jį iš terminalų į degalines kontrolės (Lietuvai nustatytas pereinamasis laikotarpis iki 2007-12-31);
- ES Tarybos 99/13/EB direktyva dėl lakiųjų organinių junginių, susidarančių naudojant organinius tirpiklius pramonėje;
- ES Parlamento ir Tarybos 2001/80/EB direktyva dėl sieros dioksido ir azoto oksidų išmetimų iš didelių kurą deginančių įrenginių į atmosferą limitų nustatymo (Lietuvai nustatytas pereinamasis laikotarpis 2008 – 2015 metais);

Pagrindiniai ES reikalavimai, keliami aplinkos oro kokybės normoms, monitoringui, jų vertinimui ir valdymui, apibrėžti trijose ES Tarybos direktyvose: Bendrojoje direktyvoje dėl aplinkos oro kokybės vertinimo ir valdymo (96/62/EB), direktyvoje dėl sieros ir azoto dioksido, azoto oksidų, kietųjų dalelių ir švino ribinių verčių aplinkos ore (1999/30/EEB), direktyvoje dėl ozono aplinkos ore (2002/3/EB).

Valstybių narių oro kokybės valdymo strategiją išsamiai apibūdina Bendroji aplinkos oro kokybės direktyva 96/62/EB. Šioje direktyvoje nurodoma bendra oro kokybės problemų sprendimo politikos struktūra. Daugiausia dėmesio skiriama oro kokybei palaikyti ir gerinti, oro taršos poveikiui žmonių sveikatai ir aplinkai. Šioje direktyvoje nustatyti pagrindiniai oro kokybės valdymo bendrosios strategijos principai, pagal kuriuos valstybės narės siekia sudaryti ar palaikyti gerą aplinkos būklę, išvengti pavojingos taršos ir mažinti jos pasekmes žmogaus sveikatai bei visai aplinkai. Direktyvoje reikalaujama, kad valstybės narės įdiegtų oro kokybės vertinimo sistemas, pagrįstas bendra metodika ir kriterijais. Pagal direktyvos reikalavimus būtina kontroliuoti trylikos rūšių (sieros dioksido, azoto dioksido, kietųjų dalelių (suodžių), suspenduotų dalelių, švino, ozono, benzeno, anglies monoksido, aromatinių angliavandenilių, kadmio, arseno, nikelio, gyvsidabrio) teršalų kiekį aplinkos ore [23]. Reikia pabrėžti, kad Bendroji oro kokybės direktyva apima tik politikos struktūrą, o faktiškai priemonės yra įgyvendinamos vykdam antrines direktyvas. Šios direktyvos yra skirtos konkreitiems teršalams, jose yra nustatytos pavojingos teršalų ribos, ribinės vertės ir jų pasiekimo terminai, koncentracijų matavimo kriterijai ir metodai.

Antrinėje 99/30/EB direktyvoje dėl sieros ir azoto dioksido, azoto oksidų, kietųjų dalelių ir švino ribinių verčių aplinkos ore nustatytos šių junginių ribinės užterštumo vertės, siektinos užterštumo vertės, pavojingos ribos ir leistini nuokrypiai. Šios aplinkos oro kokybės normos yra skirtos žmonių sveikatos ir ekosistemų apsaugai.

ES Parlamento ir Tarybos 94/63/EB direktyva dėl lakiųjų organinių junginių išsiskyrimo į aplinką laikant benzina ir tiekiant jį iš terminalų į degalines kontrolės siekiama mažinti oro taršą mažinant LOJ (lakiųjų organinių junginių) išmetimą iš įrenginių, transporto priemonių ir laivų, kuriuose laikomas benzinas, taip pat gabenant benzina iš vieno terminalo į kitą arba iš terminalo į degalinę. Direktyva nereglamentuoja transporto priemonių papildymo benzinu degalinėse. Direktyva nustato techninius reikalavimus, keliamus benzino saugojimo, pakrovimo ir iškrovimo įrenginiams degalinėse, specifikacijas pakrovimui pro dugną, garų surinkimui bei apsaugai nuo autocisternų perpildymo.

ES Tarybos 99/13/EB direktyva dėl lakiųjų organinių junginių, susidarantių naudojant organinius tirpiklius pramonėje reikalauja įgyvendinti priemones ir procedūras, reikalingas tiesioginio ar netiesioginio lakiųjų organinių junginių išmetimo į aplinką, ypač į orą, poveikio prevencijai arba tokiam poveikiui bei jo įtakai žmonių sveikatai mažinti. Direktyva reglamentuoja daugelį veiklos sričių (spaustuvių, cheminių valyklų veiklą, automobilių dažymą, baldų lakavimą ir pan.), jei tokios veiklos metu tirpiklių naudojimas viršija nustatytas ribas. Direktyva reikalauja, kad nauji įrenginiai, atitinkantys nustatytus kriterijus, būtų įregistruoti arba turėtų leidimus, o esami įrenginiai pamažu būtų tobulinami, kol atitiks direktyvoje nustatytus reikalavimus. Kaip ir daugelyje kitų direktyvų, reikalaujama teikti ES Komisijai informaciją ir ataskaitas apie direktyvos įgyvendinimą.

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/81/EB dėl tam tikrų atmosferos teršalų išmetimo nacionalinių limitų reglamentuoja, kad šalys narės vėliausiai iki 2010 metų turi sumažinti metinius šių teršalų: sieros dioksido (SO_2), azoto oksidų (NO_x), lakiųjų organinių junginių (LOJ) ir amoniako (NH_3) kiekius. Direktyva apibrėžia nacionalinius išmetamų teršalų limitus kaip didžiausią medžiagos kiekį (kilotonomis), leidžiamą išmesti per metus šaliai narei. Nacionalinis išmetamų teršalų limitas, kurį būtina pasiekti iki 2010 metų, yra nustatytas penkiolikai Europos Sąjungos šalių narių keturiems minėtiems teršalams. Šalys kandidatės, įstojusios į ES, taip pat privalės laikytis joms nustatytų nacionalinių išmetamų teršalų limitų. Šalys narės turi parengti laipsniško nacionalinių išmetamų teršalų mažinimo programas, kurias įgyvendinus būtų pasiekti reikiamų išmetamų teršalų lygiai 2010 metams, bei kasmet parengti nacionalinių išmetamų teršalų apskaitos dokumentus ir išmetamų į atmosferą teršalų prognozes iki 2010 metų [21].

Europos Sąjungos Parlamento ir Tarybos 2002/3/EB direktyvoje dėl ozono aplinkos ore reikalaujama, kad valstybės narės vykdytų ozono aplinkos ore monitoringą, teiktų duomenis atsakingai institucijai, keistųsi informacija tarpusavyje ir išpėtų gyventojus, kai oro užterštumas ozonu pasiekia ribą, kurią viršijus kyla pavojus žmonių sveikatai. Direktyvoje nustatomos ozono aplinkos ore ribinės vertės, kurias pasiekus visuomenė turi būti informuojama apie pavojų.

ES rimtai žiūri į atmosferos taršą, todėl 2005 metais buvo priimta Teminė oro taršos strategija, kuri buvo vystoma penkerius metus atliekant oro taršos analizę. Siekdama iki 2020 m. sumažinti oro taršą, ji siūlo ne tik aplinkosaugos ir visuomenės sveikatos tikslus, bet ir konkrečias priemones jiems pasiekti, kaip antai galiojančių teisės aktų modernizavimą, pagrindinių teršėjų emisijų sumažinimą ir aplinkosaugos politikos integravimą į kitas politikos sritis ir programas [89]. Tokiu būdu buvo sukurta šiuolaikinė modeliavimo sistema siekiant iširti įvairios galimos politikos poveikį ekonomikai, socialiniams klausimams ir aplinkai. Joje išnagrinėtos oro taršos sąsajos su kitomis sritimis: žmonių sveikata, dirvožemio rūgštėjimu, vandens eutrofikacija ir tolesniais veiksmiais siekiant sumažinti anglies dvideginio išmetimą.

1.4. ES finansiniai instrumentai įgyvendinant aplinkos apsaugos politikos tikslus

Politinės aplinkos apsaugos nuostatos Europos Sąjungoje remiamos ne tik aplinkos apsaugos veiksmų programomis, bet ir specialiais procesais, priemonėmis ar principais. Europos Komisija jau nuo 1983 m. nemažai dėmesio skiria finansinėms priemonėms, leidžiančioms skatinti aplinkos teršimo prevenciją. Vienas svarbiausių ES aplinkos apsaugos politikos vykdytojų yra Europos investicijų bankas, kuris finansiškai prisideda prie įvairių projektų. Reikia pasakyti, kad ne tik Europos investicijų bankas yra svarbus finansuojant aplinkos apsaugos sritį. Tvariosios plėtros skatinimui, gamtos, natūralių augalų ir gyvūnų buveinių apsaugai, aplinkos apsaugos švietimui, mokymui ir informacijai yra skirta bene geriausiai žinoma finansinė ES priemonė – *LIFE* programa. Be jos, ES yra patvirtinusi ir tam tikrus finansavimo dokumentus, kuriais gali naudotis ES narystės siekiančios ar jau įstojusios šalys, įgyvendinančios aplinkos apsaugos reikalavimus. Iš jų galima paminėti ISPA/Sanglaudos fondą, PHARE, SAPARD finansavimo programas. Prie šios srities įgyvendinimo taip pat nemažai prisideda ir *struktūriniai fondai*: Europos regioninės plėtros fondas, Europos socialinis fondas, Europos žemės ūkio ir garantijų orientavimo fondas bei Žuvininkystės orientavimo finansinis instrumentas. Minėta LIFE programa yra labai svarbi ES struktūrinius fondus

papildanti priemonė. LIFE III programa (LIFE-Nature, LIFE-Environment, LIFE-Trečiosios šalys) turėjo baigtis 2004 m. gruodžio 31 d. LIFE programa pratęsta 2004–2006 m. LIFE programos biudžetą 2005–2006 m. sudaro 317 mln. eurų. Reikia paminėti, kad 2007–2013 metų laikotarpiu veiks nauja LIFE+ programa, skirta aplinkos apsaugos sričiai finansuoti. Šios programos biudžetas sieks 2,098 mlrd. eurų. LIFE+ dėmesį sutelks į tris pagrindines sritis: gamtą ir bioįvairovę (75 proc.); aplinkos apsaugos politiką ir valdymą (50 proc.) bei informaciją ir komunikaciją (50 proc.) [90].

ISPA yra vienas iš trijų finansinių instrumentų (kiti – *PHARE* ir *SAPARD*), skirtų pasirengti narystei ES. Jo užduotis – teikti finansinę paramą investicijoms transporto ir aplinkosaugos srityse, kad šalys kandidatės greičiau suderintų savo teisės aktus su *acquis communautaire*. Pagalba aplinkos infrastruktūros srityje yra telkiama į didelių investicijų reikalaujančias direktyvas („sunkiąsias investicijas“), kurios daugiausia dėmesio skiria geriamojo vandens, nuotekų valymo, kietųjų atliekų tvarkymo ir oro užterštumo klausimams. Iki šiol nuotekų valymas buvo pagrindinis subsektorius, toliau eidavo geriamojo vandens, buitinių nuotekų valymo ir pagaliau kietųjų atliekų tvarkymo subsektoriai. Iki šiol nebuvo projektų, skirtų oro užterštumo klausimams. *ISPA* gali finansuoti iki 75 proc. projekto vertės, nors kai kuriais išimtiniais atvejais finansavimas gali būti padidintas iki 85 proc., likusi dalis padengiama iš valstybės lėšų. *ISPA* 2000–2006 m. biudžetas yra 7 mlrd. eurų [57].

Valstybėms narėms įstojus į ES, *ISPA* fondą pakeičia *Sanglaudos fondas*, kurio tikslas – prisidėti prie ES ekonominės ir socialinės sanglaudos stiprinimo ir regioninių skirtumų mažinimo. Fondas finansuoja ne mažesnius kaip 10 mln. eurų vertės transporto ir aplinkosaugos infrastruktūros plėtros projektus. Sanglaudos fondo finansavimas skiriamas šalims, kurių BVP mažesnis nei 90 proc. ES vidurkio. Parama skiriama projektams juos individualiai suderinus su Europos Komisija. 2000–2006 m. Sanglaudos fondo biudžetas yra 18 mlrd. eurų, parama skiriama transporto ir aplinkos apsaugos infrastruktūrai plėtoti. Pagal Europos Tarybos reglamentą Nr.1164/94 galima paramos suma projektui gali sudaryti nuo 80 iki 85 proc. visos projekto vertės. Tačiau ES finansavimas gali būti sumažintas dėl projekto galimybės generuoti pajamas bei galimybės pritaikyti „teršėjas moka“ principą [81].

PHARE buvo sukurta siekiant paremti investicijas, nukreiptas į ES teisinės sistemos adaptaciją ir įgyvendinimą, taip pat siekiant administracinės ir teisinės sistemos pertvarkymo Centrinės ir Rytų Europos šalyse. 70 proc. lėšų skirta investicijoms ir 30 proc. – administracinei ir institucinei reformai. Nuo 2000 m. *PHARE* biudžetas yra 1560 mln. eurų per metus [76].

Specialiosios žemės ūkio ir kaimo plėtros programos (SAPARD) pagrindinis tikslas – remti narystei ES besirengiančių šalių žemės ūkio modernizavimą, konkurencingumo didinimą, ES taikomų aplinkosaugos, veterinarinių ir higienos standartų perėmimą, kaimo plėtrą ir alternatyvių pajamų kaimo vietovėse skatinimą. Valstybėms tapus ES narėmis, SAPARD programą pakeitė ES struktūriniai fondai: Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo (EŽŪOGF) orientavimo dalis ir Žuvininkystės orientavimo finansinis instrumentas (ŽOFS). EŽŪOGF parama teikiama diegiant naujus ūkininkavimo metodus, plėtojant alternatyvią ekonominę veiklą kaimo vietovėse (pvz., kaimo turizmą); ŽOFS remia naujų metodų diegimą bei ekonominės veiklos perorientavimą vietovėse, kur verčiamasi žuvininkyste.

Taigi šešios aplinkos apsaugos programos, teisinis įstatymų reglamentavimas ir ES aplinkos apsaugos finansavimo šaltiniai sudaro šios politikos pagrindą, o kartu ir poreikį ją įgyvendinti kuo aukštesniu lygiu. ES taisyklėse pateikiama apsauga įrodo, kad ši politika yra gana lanksti ir nuolatos atnaujinama. Pavyzdžiui, neseniai priimti nauji politiniai dokumentai, tokie kaip integruoto produkto politika, darnaus gamtinių išteklių naudojimo strategija, aplinkosauginių technologijų veiksmų planas ir kt. Taip pat nuodugnai peržiūrimos taisyklės chemikalams, kad palaipsniui būtų pakeista vieninga registravimo, chemikalų įvertinimo ir leidimų jiems sistema per centrinės duomenų bazes, valdomas Europos chemikalų agentūros Helsinkyje. Pagrindinis tikslas yra išvengti oro, vandens, dirvožemio ir pastatų cheminio užterštumo, kad būtų apsaugota bioįvairovė, ES piliečių sveikata ir saugumas sistemoje, kurioje ES pramonė išliktų konkurencinga. Klimato kitimui užkirsti visos ES vyriausybės apribojo CO₂ išmetimą pramonėje. Todėl 2005 m. ES įvedė naują „dujų emisijos leidimų sistemą“, pagal kurią gamybos įmonėms leidžiama pirkti ir parduoti ribotą kiekį tokių leidimų. Ši sistema padeda ES pasiekti Kioto protokole iškeltus tikslus, kurie turi būti įgyvendinti iki 2012 metų. Iš esmės šie dokumentai, nustatydami aplinkos taršos prevencijos, globalaus aplinkosauginių problemų sprendimo gaires, užpildo ankstesnes ES aplinkos apsaugos politikos spragas.

2. Darnios plėtros politikos įtaka ES aplinkosaugos politikos vystymuisi

Visuomenės vystymasis ilgą laiką rėmėsi nuostata, kad auganti ekonomika ir didėjanti gamyba yra pagrindinė vertybė ir visuomenės gerovės pagrindas. Spartus ekonomikos augimas lėmė vis intensyvesnį gamtos išteklių naudojimą ir aplinkos teršimą, kuris septintajame praeito amžiaus dešimtmetyje pasiekė tokį lygį, kad iškilo akivaizdi ekologinė grėsmė. Tapo akivaizdu, kad atėjo laikas iš esmės peržiūrėti visuomenės raidos prioritetus ir apsispręsti dėl tolesnės visuomenės vystymosi krypties.

Taigi pirmosios darnios plėtros raidos gairės buvo nustatytos 1972 metais, kai Stokholme vykusioje Jungtinių Tautų konferencijoje buvo aiškiai suformuluota nuostata, kad ekonominė plėtra turi vykti kuo efektyviau naudojant išteklius ir atsižvelgiant į daromą poveikį aplinkai. 1980 m. buvo parengtas ir paskelbtas labai svarbus dokumentas – Pasaulio apsaugos strategija (World Conservation strategy), kuri faktiškai padėjo Darnios plėtros strategijos pamatus. Šiame dokumente buvo atsisakyta ekonominio vystymosi ir aplinkos apsaugos supriešinimo ir aiškiai deklaruota, kad vystymasis ir apsauga nėra prieštaringi dalykai, o racionalus gamtos išteklių naudojimas yra neatskiriama ne tik ekonominio vystymosi, bet ir gamtos apsaugos dalis.

Toliau trumpai reikėtų aptarti svarbiausią darnaus vystymosi teisinį pagrindą, apibrėžiantį darnaus vystymosi raidos ypatumus ir tobulinimo perspektyvas. Taigi galima būtų išskirti tokius eigos etapus:

- Pagrindinės darnios plėtros nuostatos suformuluotos Jungtinių Tautų Aplinkos ir plėtros komisijos 1987 metų Brundtlando komisijos ataskaitoje „Mūsų bendra ateitis“. Šioje ataskaitoje buvo pateiktas darnios plėtros apibrėžimas: darni plėtra – tai tokia plėtra, kuri tenkina dabartinius visuomenės poreikius nemažinant ateinančių kartų galimybių tenkinti savo poreikių. Ataskaitoje buvo ypač akcentuota, kad darni plėtra turi būti pagrįsta ne tik ekonominių ir aplinkosauginių interesų derinimu, bet ir garantuoti valstybės vidaus bei tarpvalstybinių santykių socialinį teisingumą. Skurdas buvo identifikuotas kaip viena iš pagrindinių kliūčių įgyvendinant darnios plėtros nuostatas. Darnios plėtros koncepcijos pagrindą iš esmės sudarė trys lygiaverčiai komponentai – aplinkos apsauga, ekonominė plėtra ir socialinis vystymasis [66. P. 27–28].

- 1992 metais buvo paskelbta Rio de Žaneiro deklaracija dėl aplinkos ir plėtros. Šioje deklaracijoje sakoma, kad darnus vystymasis tai nėra ilgalaikė nuolatinė visuomenės plėtra siekiant tenkinti žmonijos poreikius dabar ir ateityje, racionaliai naudojant bei papildant gamtos išteklius, išsaugant Žemę ateities kartoms. Buvo nustatyti tokie darnaus vystymosi aspektai: ekologinis, ekonominis, socialinis, kultūrinis;
- Rio de Žaneiro Darbotvarkė 21-ajam amžiui 1992 m. Buvo apibrėžtas ugdymo orientavimas į darnų vystymąsi; visuomenės kompetencijos (informavimo) didinimas; kvalifikacijos kėlimo plėtra;
- 1994 m. Europos miestų tolydžios plėtros chartija (Olborgo chartija). Buvo priimta Konsensuso deklaracija: tolydi Europos miestų plėtra, Europos miestų tolydžios plėtros kampanija, pabrėžtas dalyvavimas „Vietinės darbotvarkės 21“ procese;
- 1996 m. Lisabonos komunikatas „Darnus miestų vystymasis ES – veiksmų planas“, kuriame nustatyti tokie tikslai: visuomenės įtraukimo į procesą strategijų formavimas, tolydžios plėtros valdymas, sąmoningumo didinimas ir švietimas, valdžios institucijų bendradarbiavimas ir kooperavimasis;
- 2000 m. kovo 23–24 d. Europos Taryba patvirtino Lisabonos strategiją, kuria nustatė Europos Sąjungos strateginius tikslus siekiant žiniomis grindžiamoje ekonomikoje padidinti užimtumą, stiprinti ekonomines reformas ir socialinę sanglaudą. Geteborgo Viršūnių susitikime prie Lisabonos proceso buvo prijungta taip pat ir aplinkosaugos dimensija, tad Lisabonos strategiją sudaro ekonominė politika, socialinė politika ir aplinkosauga;
- 2001 m. Geteborge buvo priimta ES darnaus vystymosi strategija, kuri buvo papildyta Europos Tarybos susitikime Barselonoje 2002 m. kovo mėn. ir atnaujinta 2006 metų birželį. Ji pateikia apibendrintų pasiūlymų ir rekomendacijų rinkinį, kurio tikslas – padidinti politikos efektyvumą ir įgyvendinti darnaus vystymosi strategijos principus;
- 2002 m. Johanesburge įvyko pasaulinis aukščiausio lygio susitikimas darnaus vystymosi klausimais. Buvo nustatytos tokios prioritetinės sritys: skurdo panaikinimas, nesubalansuotų vartojimo ir gamybos modelių keitimas, gamtos išteklių saugojimas ir valdymas, darnus vystymasis globalizacijos paveiktame pasaulyje, darnus vystymasis ir sveikata, įgyvendinimo priemonės, darnaus vystymosi institucinė bazė [69].

Galima teigti, kad Brundtlando ataskaita, Rio de Žaneiro deklaracija bei Johannesburgo konferencija turėjo didžiausią įtaką ES darnaus vystymosi raidai.

Bendras ES darnios plėtros tikslas buvo suformuluotas 2001 metais, kai buvo priimta ES darnios plėtros strategija. Strategija nurodė, kad kiekviena šalis narė turi suderinti aplinkosaugos, ekonominio ir socialinio vystymosi interesus, užtikrinti švarią ir sveiką aplinką, efektyvų gamtos išteklių naudojimą, visuotinę ekonominę visuomenės gerovę, stiprias socialines garantijas ir per strategijos įgyvendinimo laikotarpį pagal ekonominius, socialinius ir gamtos išteklių naudojimo efektyvumo rodiklius pasiekti esamą Europos Sąjungos valstybių vidurkį, o pagal aplinkos taršos rodiklius neviršyti ES leistinių normatyvų, įgyvendinti tarptautinių konvencijų reikalavimus [84].

ES darnios plėtros politikoje numatyta apsiriboti nedideliu pagrindinių problemų skaičiumi. Čia buvo išskirti šeši darnios plėtros prioritetai:

- Pasaulinės klimato kaitos sušvelninimas;
- Transporto poveikio aplinkai mažinimas;
- Pavojaus žmonių sveikatai mažinimas;
- Efektyvesnis gamtos išteklių naudojimas;
- Skurdo ir socialinės atskirties mažinimas;
- Visuomenės senėjimo problemų sprendimas.

2006 metų birželį buvo priimta atnaujinta ES darnios plėtros strategija. Pagrindinis strategijos tikslas – nustatyti ir vystyti veiklas, leidžiančias ES pasiekti, kad nenutrūkstamai gerėtų dabarties ir ateinančių kartų gyvenimo kokybė, sukurti tokią visuomenę, kuri galėtų efektyviai valdyti ir pritaikyti išteklius bei pasinaudoti ekonomikos ekologinių ir socialinių naujovių potencialu užtikrinant aplinkos apsaugą ir visuomenės susitelkimą. Ši strategija patvirtina globalaus solidarumo reikmę ir pripažįsta stiprinimo dirbant su partneriais ne ES viduje svarbą.

Europos Komisija išpareigojo peržiūrėti Strategiją kaskart, kai prasideda naujos sudėties Komisijos kadencija. Pagrindinės strategijos peržiūros ir atnaujinimo priežastys:

- netvaraus vystymosi tendencijų sustiprėjimas, t. y. vis didėjantis spaudimas dėl gamtos išteklių, bioįvairovės bei klimato, ir išliekanti nelygybė ir skurdas, vis didėjantys ekonominiai ir socialiniai iššūkiai, kylantys dėl senstančios visuomenės;
- prasti Europos ekonominiai rodikliai, lydimi naujo konkurencijos spaudimo, atsiradusio dėl didėjančios globalizacijos ir naujų pramoninių šalių (tokių kaip Kinija, Indija ir Brazilija) iškilimo, skelbiantys apie stiprėjančią konkurenciją ir galimus pokyčius nacionalinėse gamybos struktūrose, kurios turės pasekmių tvariam vystymuisi pasauliniu mastu;

- nauji tarptautiniai įsipareigojimai ir derybos, galintys prisidėti prie pasaulinio tvaraus vystymosi, turi būti derinami stiprinant pastangas jiems įgyvendinti (tai PPO Doros darbotvarkė, PVSTV Johanesburgo įgyvendinimo planas, Monterėjaus įsipareigojimai dėl vystymosi finansavimo ir Tūkstantmečio vystymosi tikslai);
- naujos grėsmės saugumui, tokios kaip terorizmas (2001 m. rugsėjo 11 d. ir 2004 m. kovo 11 d. išpuoliai), gamtinės katastrofos (potvyniai) ir ligos (pvz., SŪRS), privertė stipriau pajusti, kokie esame pažeidžiami. Be to, vis geriau suvokiame, kad reikia imtis veiksmų prieš organizuotą nusikalstamumą, korupciją ir rasizmą;
- naujų valstybių įsijungimas į ES erdvę;
- klimato kaita [47].

Visos šios priežastys yra svarbios, tačiau problema, kelianti susirūpinimą ne tik ES, bet ir visam pasauliui, yra klimato kaita. Ši problema buvo numatyta penktojoje bei šeštojoje aplinkos apsaugos veiksmų programose kaip reikalaujanti didesnio dėmesio ir glaudaus valstybių bendradarbiavimo, todėl apie šią problemą verta pakalbėti šiek tiek plačiau.

Pirmasis žingsnis, plėtojant tarptautinę klimato kaitos politiką, įvyko 1992 metais, kai Niujorke buvo priimta Jungtinių Tautų Bendroji klimato kaitos konvencija (JTBKKK). Pagrindinis šios Konvencijos tikslas – stabilizuoti šiltnamio efektą sukeliančių dujų koncentraciją tokiaame atmosferos lygyje, kuriame pavojingas antropogeninis poveikis nesutrikdo klimato kaitos sistemos (JTBKKK, 2 straipsnis). JTBKKK buvo pasirašyta Jungtinių Tautų Aplinkos apsaugos ir plėtros konferencijoje Rio de Žaneire 1992 metais. Lietuvos Respublika kartu su kitomis 154 šalimis konvenciją pasirašė, o 1995 m. vasario 23 d. Lietuvos Respublikos Seimas ją ratifikavo.

Siekiant, kad JTBKK Konvencijos nuostatos neliktų vien deklaracija, buvo nuspręsta parengti protokolą su konkrečiais valstybių įsipareigojimais ir šiltnamio efektą³ sukeliančių dujų išmetimo sumažinimo mechanizmais. Tokiu būdu 1997 metais buvo pasirašytas Kioto protokolas. Reikia patikslinti, kad Kioto protokolas įsigaliojo 2005 m. vasario 16 dieną po to, kai protokolą ratifikavo Rusija, kurios CO₂ išmetimai sudaro 17,4 proc. Taip buvo įvykdyta Kioto protokolo sąlyga, pagal kurią jį ratifikuoti turi ne mažiau kaip 55 JTBKKK šalys, įskaitant išsivysčiusias šalis, kurių daliai tenkantis išmetamų CO₂ kiekis sudaro ne mažiau kaip 55 proc. viso CO₂ išmetimo šioje grupėje. Šio protokolo iki šiol nėra ratifikavusi JAV. Protokolo pagrindu išsivysčiusios ir į rinkos ekonomiką pereinančios šalys įsipareigoja, palyginti su 1990 metais, per 2008–2012 metų laikotarpį

³ Šiltnamio efektas – taip vadinamas sustiprėjęs tam tikrų dujų (pavyzdžiui, anglies dioksido, fluorchlorangliavandenilių, metano, azoto dioksido) poveikis atmosferai. Daugėjant atmosferoje anglies dioksido, šiltnamio efektas sustiprėja – padvigubėjus anglies dioksido koncentracijai temperatūra pakyla nuo 1,5 iki 4,5°C. Rezultatas – smarkus klimato pasikeitimas.

bent 5 proc. sumažinti išmetamąsias šiltnamio efektą sukeliančias dujas. Kioto protokolo pagrindu Lietuva, kaip ir Europos Sąjunga, iki 2008–2012 m. įsipareigojo 8 proc., palyginti su baziniais 1990 metais, sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas [61].

Ne mažiau svarbus veiksnys yra ES darnios plėtros politikos įgyvendinimas, kuriam užtikrinti pirmiausia yra skatinamas visuomenės dalyvavimas ne tik sprendžiant konkrečius uždavinius, bet ir priimant darnios plėtros požiūriu svarbius sprendimus įvairiais lygiais, pradedant Nacionaline darnios plėtros komisija ir baigiant vietinėmis institucijomis. Taip pat yra parengti veiksnių, padedančių integruoti šios strategijos nuostatas į skirtingas ūkio šakas, socialinio vystymo ir aplinkos apsaugos sektorius, planai. Be to, sukurta efektyvi monitoringo sistema, sudaranti galimybę reguliariai vertinti pasiektą pažangą, identifikuoti iškilusias kliūtis ir susidariusias problemas. Atsižvelgiant į monitoringo rezultatus, numatomos ir įgyvendinamos papildomos priemonės, užtikrinančios strateginių planų įgyvendinimą. Numatyta reguliariai, kas kelerius metus, išanalizuoti vykstančius pokyčius bei strategijos įgyvendinimo priemonių efektyvumą ir prireikus koreguoti ne tik strategijos įgyvendinimo priemones, bet ir jos tikslus bei uždavinius.

Apibendrinant reikia pasakyti, kad darnus vystymasis yra pagrindinis ES ir Lietuvos tikslas. Kita vertus, iki šiol ES politikai gana santūriai žvelgia į centralizuotos subalansuotosios plėtros politiką, nes susiduriama su prieštaravimais tarp laisvosios rinkos, konkurencijos ir subsidiarumo principų. „Laikoma, kad įgyvendinant subalansuotąją plėtrą svarbiausi yra valstybės ir vietos lygiai, o ES ypač daug dėmesio skiria vietos lygio iniciatyvoms, tokioms kaip darnus miestų valdymas, miestų subalansuotosios plėtros indikatoriai.“ [41. P. 49]. Todėl siekiant užtikrinti darnų vystymąsi yra būtina aplinkosauginius, ekonominius ir socialinius principus pritaikyti kuriant atsinaujinančios energijos, transporto sistemas ir darnų sausumos ir jūros išteklių valdymą.

3. ES aplinkos apsaugos politikos įgyvendinimas Lietuvoje

3.1 Aplinkos apsaugos raida Lietuvoje

Aplinkos apsaugą mūsų šalyje reguliuoja valstybė. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 53 ir 54 straipsniuose įtvirtintos pagrindinės nuostatos aplinkos apsaugos reguliavimo srityje: „Valstybė ir kiekvienas asmuo privalo saugoti aplinką nuo kenksmingų poveikių; Valstybė rūpinasi natūralios gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsauga, prižiūri, kad su saiku būtų naudojami, taip pat atkuriami ir gausinami gamtos išteklių. Įstatymu draudžiama niokoti žemę, jos gelmes, vandenį, teršti vandenį ir orą, daryti radiacinį poveikį aplinkai bei skurdinti augaliją ir gyvūniją“ (Žin., 1992, Nr. 33-1014) [1].

Pagrindinis šalies aplinkos apsaugos tikslas – sudaryti prielaidas subalansuotai šalies plėtrai išlaikant švarią ir sveiką aplinką, išsaugant biologinę ir kraštovaizdžio įvairovę, racionaliai naudojant gamtinius išteklius, taip pat suderinant centrinių, savivaldos valdymo institucijų bei ūkio subjektų veiksmus atsižvelgiant į Europos Sąjungos reikalavimus.

Pradedant kalbėti apie aplinkos apsaugos raidą Lietuvoje, reikėtų apibrėžti pagrindinius teisės aktus, reguliuojančius šią sritį:

- 1992 m. Aplinkos apsaugos įstatymas (aktuali redakcija – 2005 m.);
- 1996 m. Lietuvos aplinkos apsaugos strategija;
- 1996 m. Visuomenės informavimo įstatymas;
- 1996 m. Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas;
- 1996 m. Aplinkos apsaugos veiksmų programa;
- 1997 m. Aplinkos monitoringo įstatymas (aktuali redakcija – 2006 m.);
- 1997 m. Vandens įstatymas (aktuali redakcija – 2003 m.);
- 1998 m. Atliekų tvarkymo įstatymas (aktuali redakcija – 2002 m.);
- 1999 m. Atliekų tvarkymo taisyklės;
- 1999 m. Mokesčių už aplinkos teršimą įstatymas;
- 1999 m. Aplinkos oro apsaugos įstatymas;
- 2001 m. Geriamojo vandens įstatymas;
- 2003 m. Nacionalinė darnaus vystymosi strategija.

Anksčiau buvo galima teigti, kad Lietuvoje nėra vieningos teisinės sistemos, reglamentuojančios aplinkos apsaugą, nėra nustatytų prioritetų, netgi nėra bendros institucijų veiklos

šia kryptimi, tačiau tai nenuostabu, nes Lietuva ilgą laiką pragyveno „už sienos“, gerai nežinodama, kas vyksta kitose valstybės, kaip jose yra tvarkoma ne tik aplinkos apsaugos, bet ir kitos politikos sritys. 1990 m. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę ir pradėjus kurti savo valstybės valdymo institucijas, iškilo klausimas, koks turi būti valstybinis aplinkos apsaugos institucijos statusas. Tuo metu Respublikos vyriausybė tiesiogiai valdė šalies ūkį, o, kaip rodo pasaulinė praktika, tokioje situacijoje ūkio valdytojas pirmenybę atiduoda gamybos vystymuisi.

Lietuvoje, kaip ir kitose Vidurio ir Rytų Europos šalyse, teisinė ir kita normatyvinė gamtosaugos bazė buvo menka. Todėl siekiant gamtosaugos organizavimą ir valstybinę kontrolę padaryti nepriklausomą nuo vykdomosios valdžios, kuri tiesiogiai valdė ūkį, pagreitinti teisinės bazės kūrimą, gamtosaugos principų integravimą į rengiamus šalies vystymo ir jos ūkio pertvarkymo įstatymus, 1990 m. balandžio 5 d. įstatymu „Dėl Lietuvos Respublikos Aukščiausiajai Tarybai atskaitingų valstybės organų įsteigimo“ buvo įsteigtas Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos departamentas. Remiantis 1990 m. liepos 13 d. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos departamento įstatymu, šis departamentas buvo Lietuvos Respublikos Aukščiausiajai Tarybai atskaitingas valstybinis gamtos išteklių naudojimo, reguliavimo ir aplinkos kontrolės organas [58. P. 22].

Nusprendus, kad aplinkos apsaugos reikalus būtų tikslinga laikyti Respublikos vykdomosios valdžios kompetencija, 1994 m. birželio 15 d. Lietuvos Respublikos Seimo priimtu įstatymu „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo įgyvendinimo“ (Žin., 1994, Nr. I-486) Aplinkos apsaugos departamentas pertvarkytas į Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos ministeriją, o 1996 m. gegužės 28 d. buvo priimtas Aplinkos apsaugos įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas, kuriame buvo nustatyta, kad valstybinį aplinkos apsaugos valdymą Lietuvos Respublikoje vykdo Vyriausybė, Aplinkos apsaugos ministerija, kitos įgaliotos valstybės institucijos; aplinkos apsaugos valdymą savivaldybių teritorijose įstatymų nustatyta tvarka vykdo vietos savivaldos atitinkamos institucijos [3].

Nuo šiol galima teigti, kad Lietuvos Respublikoje veikia vieninga aplinkos apsaugos valstybinio valdymo sistema, kuri reguliuojama Aplinkos apsaugos įstatymu, priimtu 1992 metais (Žin., 1992, Nr. 5-75, - 1996, Nr. 57-1335; -1997, Nr. 65-1540; -2000, Nr. 39-1093; Nr. 90-2773; - 2002, Nr. 2-49; -2003, Nr. 61-2763; -2004, Nr. 36-1179; Nr. 60-2121; -2005, Nr. 47-1558). Šis įstatymas nustato pagrindinius aplinkos apsaugos principus, kurie turi būti grindžiami kompleksišku ir visuomeniniu požiūriu į aplinką, jos gerinimą bei rūpinimąsi ja, reguliuoja visuomeninius santykius aplinkosaugos srityje, nustato pagrindines juridinių bei fizinių asmenų teises ir pareigas išsaugant Lietuvai būdingą biologinę įvairovę, ekologines sistemas bei kraštovaizdį,

užtikrinant sveiką ir švarią aplinką, racionalų gamtos išteklių naudojimą Lietuvos Respublikoje, jos teritoriniuose vandenyse, kontinentiniame šelfe ir ekonominėje zonoje. Įstatymas taip pat nustato Lietuvos Respublikos Seimo kompetenciją bei funkcijas aplinkos apsaugos srityje. Šiuo požiūriu Lietuvos Respublikos Seimas nustato pagrindinį aplinkos valdymo bei apsaugos teisinį reguliavimą bei įgyvendinimo gaires; įstatymas numato pagrindinius aplinkos apsaugos valdymo ir reguliavimo mechanizmus, juos vykdančias institucijas, įgyvendinimo kontrolę bei teisinę atsakomybę.

1992 m. parengta Lietuvos aplinkos apsaugos programa apėmė svarbiausias to meto gamtosaugos problemas, numatė jų sprendimo būdus bei eiliškumą. Tačiau valstybės ekonominė politika, ūkio restruktūrizavimas bei būtinumas neatidėliotinai spręsti kai kurias aplinkos apsaugos problemas reikalavo aiškiai apibrėžti aplinkos apsaugos tikslus, nustatyti prioritetus, parinkti efektyviausias priemones aplinkos apsaugos tikslams pasiekti. Tam 1996 metais buvo priimtas kitas svarbus Lietuvos aplinkos apsaugos raidos teisės aktas – Lietuvos aplinkos apsaugos strategija. Joje įvertinta aplinkos būklė, pateikta ūkio sektorių apžvalga, numatytos aplinkos būklės kitimo tendencijos, aprašyta aplinkos apsaugos organizacinė, teisinė bei ekonominė sistema (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Lietuvos aplinkos apsaugos strategijos nuostatai

Aplinkos apsaugos tikslai	Pagrindiniai principai	Prioritetai	Įgyvendinimo priemonės
Aplinkos kokybės apsauga	Subalansuota bei tolygi plėtra	Nutekamųjų vandenų valymas ir nuotekų mažinimas	Teisinis aplinkos apsaugos reguliavimas
Gamtinių išteklių, kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės apsauga	Aplinkosaugos politikos integravimas	Oro taršos mažinimas ir stabilizavimas	Aplinkos apsaugos reikalavimų vykdymo kontrolė
	Teršėjas (vartotojas) moka	Atliekų tvarkymas	Standartai ir normos
	Prevencija ir atsargumas	Buitinių ir kitų nepavojingų atliekų tvarkymas	Poveikio aplinkai vertinimas
	Subsidiarumo principas	Racionalus gamtos išteklių naudojimas	Visuomenės informavimas
	Informacijos viešumas bei partnerystės ir atsakomybės pasidalijimas	Apsauga nuo fizikinės taršos	

Iš pateiktos lentelės matome, kad jau 1996 metais, kai dar nebuvo galutinai susiformavusi aplinkos apsaugos sistema, Lietuvoje buvo keliamos ir šiandien aktualios problemos, susijusios su vandens kokybe, atliekų tvarkymu ir oro užterštumu. Taip pat galima pastebėti, kad vienas iš pagrindinių aplinkos apsaugos principų, kuris buvo pradėtas įgyvendinti ir Aplinkos apsaugos įstatyme, buvo subalansuota ir tolygi plėtra. Šis principas glaudžiai siejasi ir su ES siekiu taip orientuoti ekonominę ir socialinę plėtrą, kad šios dienos poreikių patenkinimas nesumažintų ateinančių kartų poreikių patenkinimo galimybių. Kaip anksčiau buvo minėta, 1992 metais Rio de

Žaneiro konferencijoje Lietuva pasirašė deklaraciją, kurioje šis principas buvo įtvirtintas pasauliniu mastu.

Nuo 1996 metų įvyko daug aplinkos apsaugos valdymo pasikeitimų. Aplinkos apsauga tapo prioritetine sritimi, susijusia su visomis žmogaus gyvenimo veiklomis. Todėl 2003 metais buvo nuspręsta sukurti atskirą teisės aktą – nacionalinę darnaus vystymosi strategiją, kuri papildytų ankstesnius šalies siekius bei parodytų šalies norą prisijungti prie pasaulio valstybių aplinkosauginių tikslų, kartu užtikrintų aplinkosauginius principus valstybiniu lygmeniu.

Lietuvos nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje darnus vystymasis suprantamas kaip kompromisas tarp aplinkosauginių, ekonominių ir socialinių visuomenės tikslų, sudarantis galimybes pasiekti visuotinę gerovę dabartinei ir ateinančioms kartoms neperžengiant leistinų poveikio aplinkai normų. Strategijoje numatomi pokyčiai tiesiogiai siejami su Lietuvos stojimu į ES. Reikia pabrėžti, kad rengiant šį dokumentą buvo remiamasi ES darnaus vystymosi strategijos principais. Todėl strategijoje įtvirtintas ir pagrindinis Lietuvos tikslas, susijęs su darniąja plėtra, – „pagal ekonominio ir socialinio vystymosi, išteklių naudojimo efektyvumo rodiklius iki 2020 metų pasiekti esamą ES vidurkį, pagal aplinkos taršos rodiklius – neviršyti ES leistinų normatyvų, laikytis tarptautinių konvencijų, ribojančių aplinkos taršą ir poveikį pasaulio klimatui, reikalavimų“ [14].

2005 metais buvo parengta nacionalinės darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo ataskaita, kurioje buvo pateikta įvairiuose aplinkos, ekonomikos ir socialiniuose sektoriuose įvykusių pokyčių analizė, bendros kitimo tendencijos ir pagrindiniai įvairių sektorių vystymosi rodikliai. Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo pasiekimai ir problemos pateikti 4 priede.

Iš tikrųjų nacionalinė darnaus vystymosi strategija yra tarsi iššūkis Lietuvos aplinkos apsaugos politikai, jos įgyvendinimas reikalauja daug pastangų, kurių prireiks ir ateityje. Aplinkos kokybės būklė Lietuvoje nuolat kinta, o šiems pasikeitimams nemažai įtakos turi bendros gamybos apimtys, naudojamų žaliavų ir kuro charakteristikų pokyčiai, pramonės ir žemės ūkio restruktūrizacija bei kiti faktoriai, į kurių veikimo pasekmes negalima neatsižvelgti realizuojant aplinkos apsaugos priemones. Nors aplinkos būklė, palyginti su ankstesnių metų rezultatais, pagerėjo, negalima teigti, jog aplinkos apsaugos valdymo ir kontrolės srityje jau viskas padaryta.

3.2. Vandens tiekimas ir jo apsauga

Vienas iš šio darbo uždavinių yra ištirti kokybinę būklę vandens, oro bei atliekų sektoriuose. Vandens sektorius, kaip žinome, yra vienas iš Lietuvos prioritetinių aplinkos apsaugos sektorių. Jį reglamentuoja Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas, Lietuvos Respublikos žemės gelmių įstatymas (Žin., 1995, Nr. 63-1582; -1997, Nr. 66-1600; 117-3012; -2001, Nr. 35-1164; -2004, Nr. 167-6097), Lietuvos Respublikos žemės įstatymas (Žin., 1994, Nr. 34-620; -2004, Nr. 28-868), Lietuvos Respublikos jūros aplinkos apsaugos įstatymas (Žin., 1997, Nr. 108-2731; -2005, Nr. 31-976), Aplinkos monitoringo įstatymas (Žin., 1997, Nr. 112-2824, -2006, Nr. 57-2025), Vandens įstatymas (Žin. 1997, Nr. 104-2615, papildytas Žin., 2003, Nr. 36-1544), Geriamojo vandens įstatymas (Žin., 2001, Nr. 64-2327). Tarp svarbiausių darbų, šiuo metu vykdomų vandens sektoriuje, yra naujos upių baseinų valdymo institucinės sistemos formavimas, valymo įrenginių modernizavimas.

Galima teigti, kad paviršinių vandens telkinių tarša – didžiausia vandens apsaugos problema Lietuvoje (žr. 2 lentelę). Šiuo metu šalyje yra apie 1124 nuotekų valymo įrenginių. Apie 57,6 proc. visų užterštų nuotekų valoma mechaniniu ir biologiniu būdu su papildoma azoto ir fosforo šalinimo grandimi, 24,9 proc. valoma mechaninio ir biologinio valymo įrenginiais, 17,3 proc. nuotekų valoma tik mechaninio valymo įrenginiuose, o 0,2 proc. nuotekų išleidžiama be valymo [34].

2 lentelė. Nuotekų kiekis ir jų struktūra

	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Užteršto vandens nuotekų kiekis						
Bendras nuotekų kiekis, mln. m ³	313,5	173,3	175,6	174,6	171,9	177,5
tūkst. m ³ / mln. Lt BVP	8,5	3,7	3,6	3,3	3,0	2,8
Į atvirus vandens telkinius patenkančių teršalų kiekis, t						
Organinės medžiagos (BDS ₇)	24336,7	6085,1	6631,0	5123,5	4357,8	3424,0
Skendinčios medžiagos	26270,2	7109,4	5939,6	5161,9	4601,1	4563,4
Bendrasis azotas	7633,3	3695,4	3448,1	3202,6	3075,5	2929,3
Bendrasis fosforas	1183,4	653,5	512,5	440,4	393,3	362,3
Naftos produktai	215,57	63,66	57,72	76,72	50,24	63,10

	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Išvalytų iki normatyvų nuotekų dalis, %	24,8	13,7	17,3	20,3	53,0	63,0

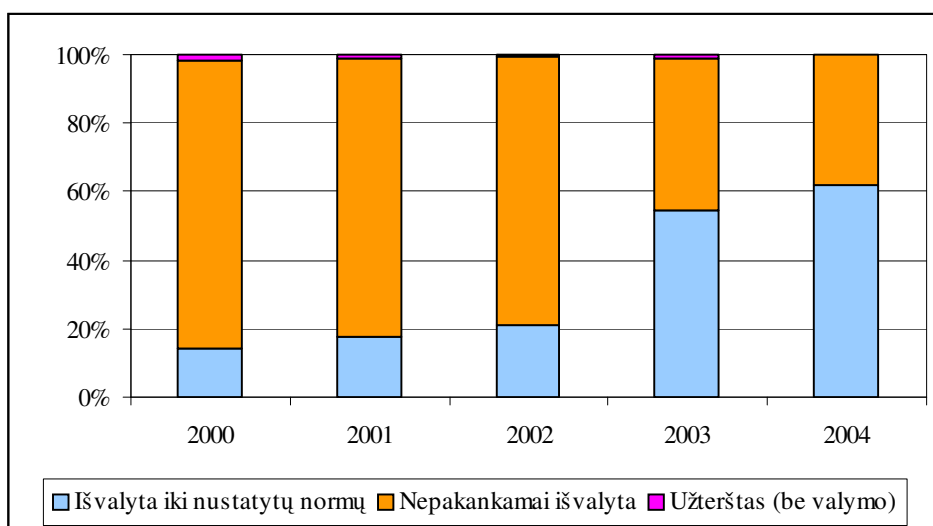
Šaltinis: LR Statistikos departamentas//

http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/Darn_vyst_2006.doc?PHPSESSID=25df65f3a4731be364b9ba0c59bc8c5b;

prisijungimo laikas: 2006-10-11.

Aplinkos apsaugos agentūros duomenimis, 2004 m. į paviršinius vandens telkinius iki nustatytų normų išvalytų ūkio ir buities bei gamybinių nuotekų buvo išleista 106,4 mln. m³ – net 14 proc. daugiau nei 2003 m., šeštadaliu sumažėjo nepakankamai išvalytų, o visai nevalytų – net keturis kartus (žr. 2 paveikslą.). Paviršinių (lietaus kanalizacijos) nuotekų į paviršinius vandens telkinius išleista 50,25 mln.m³, iš jų net 88 proc. buvo išleistos nevalytos tiesiai į paviršinius vandenį [29].

2 pav. Ūkio ir buities bei gamybos nuotekų valymas

Šaltinis: Aplinkos apsaugos agentūra// <http://aaa.am.lt/VI/files/0.944998001141733100.doc>; prisijungimo laikas: 2006-07-20.

Paviršinius vandenį teršia ne tik miestuose ir kaimuose susidaranti nuotekos, bet ir žemės ūkio šaltiniai, paviršinės nuotekos, pramoniniai taršos šaltiniai. Pagrindiniai upių cheminiai vandens teršalai – organinės medžiagos ir azoto bei fosforo junginiai, patenkantys iš gamybos ir ūkio-buities sektorių, taip pat žemės ūkio teritorijų. Dideli azoto ir fosforo kiekiai lėtos tėkmės upių vandenyje šiltuoju metų laiku skatina eutrofikacijos procesą, o jeigu yra vandens augalijos, vandenyje susidaro daug organinių medžiagų. Dėl didelės šių medžiagų koncentracijos prastėja upių vandens cheminė būklė ir tai neigiamai veikia vandens aplinkos biologinę įvairovę. 2005 metų

tyrimų duomenimis, švarus vanduo, kuriame bendrųjų cheminių parametru vidutinės vertės neviršijo didžiausių leidžiamų koncentracijų (DLK), buvo 36 proc. tirtų upių vietų. Tai rodo, kad vis dėlto upių tarša mažėja, nes 2004 metais DLK tesiekė tik 23 proc. [31. P. 6].

Kita aktuali problema Lietuvoje yra geriamojo vandens kokybė. Gyventojų reikmėms tiekiamas tik požeminis vanduo. Nors gruntinio vandens tarša dėl žemės ūkio veiklos nėra didelė, daug Lietuvos gyventojų vis dar vartoja blogos kokybės geriamąjį vandenį. Pagrindinė problema – didelis geležies kiekis. ES rekomenduojama geležies koncentracija viršijama 64 Lietuvos miestuose. Geriamojo vandens kokybei lemiamos įtakos turi bloga vamzdžių būklė (geležies koncentracija, spalva ir drumstumas). Maždaug 60 proc. vandentiekio įrangos pasenusi, sumontuota prieš 20–70 metų, arba prastos kokybės. Norint išspręsti šią problemą, reikia renovuoti 955 km vamzdžių, arba 21 proc. viso tinklo [12. P. 95].

Kalbant apie požeminį vandenį išryškėja kita problema, tokia kaip gerti vartojamas šachtinių šulinių vanduo kaime. Šie šuliniai įrengti teritorijose, kur ilgą laiką buvo vystoma nekontroliuojama žemės ūkio veikla. Tai bene pagrindinė priežastis, kodėl neapsaugotas arba silpnai apsaugotas gruntinis požeminis vanduo yra daug kur užterštas. Sveikatos apsaugos ir geologinių organizacijų tyrimai parodė, kad 51 proc. šulinių yra užteršti bakteriologiškai, o 48 proc. – azoto junginiais [68].

Nors mažinant vandens taršą bei tiekiant kokybišką vandenį per pastarąjį dešimtmetį ir buvo padaryta didelė pažanga, nuotekų valymas ir geriamojo vandens kokybės gerinimas tebėra vienas svarbiausių rūpesčių. Didžiuma užteršto vandens nuotekų valymo įrenginių fiziškai ir morališkai pasenę, o naujieji – per didelio pajėgumo ir naudojami neefektyviai. Tik nedaugelis šių įrenginių turi azoto ir fosforo šalinimo įrangą, todėl tik 40 proc. nuotekų išvaloma, kad atitiktų normatyvus [30]. Būtina tinkamai panaudoti ES struktūrinių fondų paramą užteršto vandens nuotekų valymo įrenginiams statyti ir modernizuoti, azoto ir fosforo šalinimo įrenginiams, geriamojo vandens viešojo tiekimo tinklo vamzdynamics ir nuotekų vamzdynamics renovuoti, geriamojo vandens ruošimo įrenginiams statyti. Taip pat būtina įgyvendinti priemones pasklidiems požeminio ir paviršinio vandens taršos židiniams sumažinti, laipsniškam nuotekų valymo sektoriaus finansiniam mechanizmui restruktūrizuoti įgyvendinant „teršėjas (vartotojas) moka“ principą. Šiai bei kitoms vandens sektoriaus problemoms spręsti ir vandens kokybei bei kiekiui veiksmingai valdyti yra priimti ir nuolat tobulinami pagal ES direktyvų – Bendrosios vandens politikos, Geriamojo vandens, Nitratų, Miesto nuotekų, Maudyklų ir kt. – reikalavimus visi būtini teisės aktai, suformuota administracinė ir kontrolės struktūra.

3.3. Atliekų tvarkymas

Atliekų tvarkymas Lietuvoje taip pat yra tarp prioritetinių aplinkos apsaugos krypčių. Šiuo metu ypač daug dėmesio skiriama komunalinių atliekų surinkimui, gamybinių atliekų tvarkymui, antriniam žaliavų perdirbimui, sąvartynų tvarkymui bei pavojingų atliekų tvarkymo sistemos kūrimui. Europos Sąjungos teisės aktai nustato atliekų tvarkymo principus bei prioritetus ir reikalauja imtis reikiamų priemonių siekiant užtikrinti, kad atliekos būtų tvarkomos nesukeliant grėsmės žmonių sveikatai ir nenaudojant aplinkai galinčių pakenkti procesų ar metodų. Lietuvoje atliekų tvarkymo sistema yra kuriama vadovaujantis 3 lentelėje nurodytais principais, sistemomis bei prioritetais:

3 lentelė. Atliekų tvarkymo sistema Lietuvoje

Atliekų tvarkymo principai Lietuvoje	Atliekų tvarkymo sistemos	Atliekų tvarkymo prioritetai
Gamintojo atsakomybė už gaminio poveikį aplinkai	Gamybos atliekų sistema	Vengimas
Teršėjas moka	Savivaldybių atliekų tvarkymo sistema	Naudojimas
Artimumas ir pakankamumas	Regioninė sistema	Saugus šalinimas

Tačiau svarbiausią tinkamos atliekų tvarkymo sistemos funkciją atlieka teisinė bazė. Atliekų tvarkymą reglamentuoja Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas, Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas (Žin., 1998, Nr. 61-1726; -2002, Nr. 72-3016; -2005, Nr. 84-3111), Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas (Žin., 1999, Nr. 47-1469; -2002, Nr. 13-474, Nr. 123-5550; -2003, Nr. 723; -2005, Nr. 47-1560; -2006, Nr. X-504), aplinkos ministro 1999 m. liepos 14 d. įsakymas Nr. 217 „Dėl Atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“ (Žin., 1999, Nr. 63-2065), 2000 m. gegužės 3 d. įsakymas Nr. 242 „Dėl Lietuvos higienos normos HN 66:2000 „Mediciniinių atliekų tvarkymas“ tvirtinimo“ (Žin., 2000, Nr. 39-1106), Valstybinis strateginis atliekų tvarkymo planas (Žin. 2002, Nr. 40-1499).

Išsiaiškinus pagrindinius atliekų tvarkymo įstatymus, reikėtų išanalizuoti problemas, su kuriomis susiduriama šioje srityje. Viena iš svarbiausių problemų Lietuvoje yra pavojingos atliekos. Atliekų apskaitos duomenimis, Lietuvoje per metus susidaro apie 130 tūkst. tonų pavojingų atliekų. Žymi jų dalis – sunkiųjų metalų turinčios atliekos, iš jų – galvaninis šlammas, taip pat seni nenaudojami pesticidai. Pavojingoms atliekoms priskiriamos ir medicininės atliekos, kasmet jų susidaro apie 1,8 tūkst. tonų. Nors 2004 metais pavojingų atliekų perdirbimas, įskaitant tarpinį apdorojimą, išaugo 23 proc., daug jų liko nesutvarkytų. Tarp perdirbtų atliekų net 74 proc. sudarė

atliekos, kuriose yra naftos produktų. Biologiniu ar mechaniniu šių produktų šalinimu iš užteršto dumblo ar grunto dažniausiai ir apsiriboja pavojingų atliekų perdirbimas. Dauguma pavojingų atliekų lieka nesutvarkytos ir yra perduodamos saugoti atliekų tvarkymo įmonėms. Tačiau šalyje kol kas nėra išspręstos pavojingų atliekų ilgalaikio saugojimo ir deginimo problemos [71]. Tiesa, Aplinkos ministerijos duomenimis, iki 2009 metų šalyje turėtų nebelikti ne tik aplinkai grėsme keliančių pesticidų, bet ir jais užterštų vietų. Pesticidų atliekoms Lietuvoje visiškai sutvarkyti ir jomis užterštam gruntui išvalyti, taip pat bankrutavusiose įmonėse likusioms pavojingoms atliekoms surinkti bei sutvarkyti ES iš Sanglaudos fondo lėšų skyrė daugiau kaip 34 mln. litų paramą [46]. Tačiau naftos produktais ir kitomis kenksmingomis medžiagomis užterštos teritorijos (kai kurios iš jų kelia grėsmę visuomenei ir aplinkai) galutinai neidentifikuotos ir neišvalytos.

Valstybinės atliekų apskaitos sistemos ir ekspertų vertinimų duomenimis, 2004 m. Lietuvoje susidarė apie 4 mln. t nepavojingų atliekų. Nepavojingų atliekų struktūra ir kiekis pateikti 4 lentelėje.

4 lentelė. Atliekų rūšys ir kiekis (2004 m. duomenys)

	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Komunalinės atliekos						
Bendras kiekis, tūkst. t	1516	1085	1045	1000	908	1298 (1031) ¹
Vienam gyventojui, kg	416,2	309,1	299,8	287,8	262,4	377,9 (300,2) ¹
Gamybos atliekos						
Bendras kiekis, tūkst. t	5390	2050	3068	3883	4070	4240
Tona / mln. Lt BVP	145,3	44,7	63,2	74,7	71,6	67,9
Gamybos atliekų perdirbimas, % nuo susidariusio (gauto) kiekio						
Popierius ir kartonas	61,2	90,8	100,0	97,7	98,3	95,0 ² (95,0) ³
Stiklas	96,6	99,2	100,0	99,6	95,7	85,5 ² (85,5) ³
Plastikas	8,7	89,9	92,8	94,9	85,0	35,5 ² (80,2) ³
Metalai	2,6	2,4	1,5	4,2	3,8	1,7 ² (1,7) ³

Šaltinis: LR Statistikos departamentas//

http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/Darn_vyst_2006.doc?PHPSESSID=25df65f3a4731be364b9ba0c59bc8c5b;

prisijungimo laikas: 2006-10-11.

Dauguma nepavojingų atliekų (maždaug 2,5 mln. t) deponuojama sąvartynuose. Maždaug 276000 t perdirbama, 116000 t sudeginama bendrojo generavimo tikslams, 803000 t eksportuojama, 43000 t importuojama.

Viena iš nepavojingų atliekų rūšių yra komunalinės atliekos, kurių surinkimas ir tvarkymas reikalauja ne mažiau valstybinių bei visuomeninių pastangų. Aplinkos ministerijos parengto aplinkos būklės įvertinimo duomenimis, šalyje kasmet susidaro apie 1 mln. tonų komunalinių atliekų. Didžiuosiuose miestuose – apie 300 kg, mažesniuose miestuose – apie 220 kg, kaimo vietovėse – apie 70 kg vienam gyventojui per metus [30]. Manoma, kad ateityje susidarančių atliekų kiekiai augs. Prognozuojama, kad susidarančių komunalinių atliekų kiekis vienam gyventojui didės 3 proc. per metus – nuo dabartinio 265 kg kiekio padidės maždaug iki 400 kg 2015 metais (žr. 5 lentelę) [45].

5 lentelė. Esami ir numatomi susidarančių atliekų kiekiai (t)

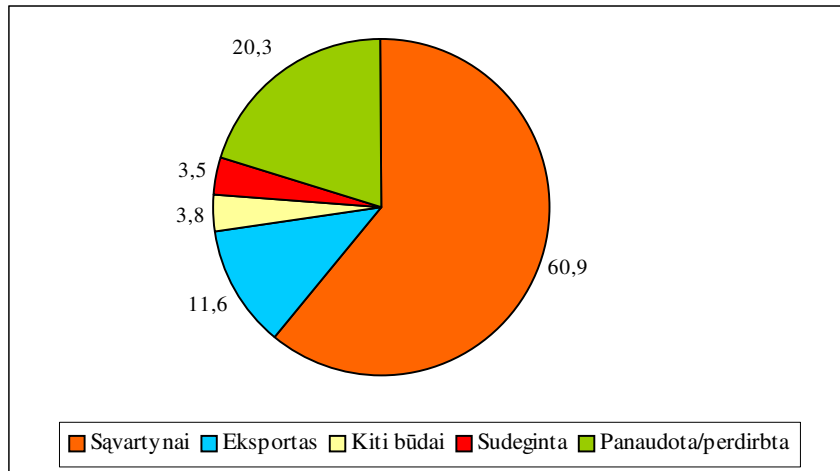
Metai	Susidarančių komunalinių atliekų kiekis	Kitų sąvartyne šalinamų atliekų kiekis	Maksimalūs šalintini kiekiai
2001	236 810	139 000	375 810
2005	268 304	153 473	421 778
2010	313 637	173 796	487 433
2015	364 223	196 925	561 149
2020	407 459	215 906	623 365
IŠ VISO per 20 metų	6 403 107	3 533 399	9 936 506

Šaltinis: Vilniaus apskrities atliekų tvarkymo centras// <http://www.vaatc.lt/index.php?id=55>; prisijungimo laikas: 2006-11-30.

Komunalinės atliekos šalinamos sąvartynuose. 2004 metais šių atliekų šalinimas sąvartynuose padidėjo 13,5 proc. Nors perdirbamas atliekų kiekis ir padidėjo, tačiau į sąvartynus patenka 60 proc. surinktų komunalinių atliekų (žr. 3 paveikslą). Šiai problemai spręsti didinami atliekų rūšiavimo, perdirbimo ir panaudojimo pajėgumai. Dauguma dabar veikiančių sąvartynų netenkina paprasčiausių aplinkos apsaugos ir sanitarijos bei higienos reikalavimų. Sąvartynų daug, nes komunalinių atliekų surinkimo tinklas prastai išvystytas, ypač mažesniuose miesteliuose ir kaimuose. Kita vertus, sąvartynas išliks pagrindiniu atliekų šalinimo įrenginiu, nors nuo 2007 metų ir numatoma daugiausia investuoti į biodegrazuojamųjų⁴ atliekų tvarkymą diegiant modernias biodujų gamybos ir komunalinių atliekų deginimo technologijas [29].

⁴ Biodegrazuojamosios atliekos – bet kokios atliekos, kurios gali būti suskaidytos aerobiniu ar anaerobiniu būdu, pvz.: sodo atliekos, užterštas arba netinkamas perdirbti popierius ir kartonas, skystos ir kietos maisto produktų atliekos, susidarančios gaminant arba realizuojant maistą ir pan.

3 pav. Nepavojingų atliekų surinkimas

Šaltinis: Aplinkos apsaugos agentūra// <http://aaa.am.lt/VI/files/0.944998001141733100.doc>; prisijungimo laikas: 2006-07-20.

Kita atliekų tvarkymo problema yra gamybinės atliekos, kurios yra tvarkomos pagal gamybos atliekų sistemą. Ši sistema apima gamybos proceso metu susidarančias atliekas, kurių tvarkymą apibrėžia gamtos išteklių naudojimo arba taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimai. 2003–2004 metais Lietuvoje gamybinių atliekų kiekis padidėjo beveik tiek pat, kiek išaugo bendrasis vidaus produktas, tačiau tai neatitinka ilgalaikių Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos uždavinių. Strategija numato, kad atliekų turi daugėti gerokai lėčiau, negu auga gamyba. 2004-aisiais BVP vienetui tenkantis gamybinių atliekų kiekis išaugo labai nedaug ir sudarė tik 4 proc. [44]. Nors situacija pagerėjo, tačiau dar per anksti kalbėti apie teigiamas tendencijas, kadangi apskaitomų atliekų kiekis labai priklauso nuo nuolat kintančios jų apskaitos sistemos. Vis dėlto ateityje gamybinių atliekų kiekio augimas turėtų nuolat mažėti, nes įmonės diegia atliekas mažinančias technologijas, atitinkančias Europos Sąjungos reikalavimus mažinti atliekų susidarymą ir plėtoti antrinį jų panaudojimą.

Pakuočių tvarkymas – dar viena aktuali su atliekų tvarkymu susijusi aplinkosaugos dalis. Šiuo metu nemažai pakuočių atliekų patenka į komunalinių atliekų, kurios šalinamos sąvartynuose, srautą. Dalis į šį srautą patekusių panaudotų pakuočių yra surenkamos kartu su kitomis potencialiomis antrinėmis žaliavomis. Dabar Lietuvoje pirmenybė teikiama šioms pakuočių ir jų atliekų tvarkymo užduotims (jas numatoma įvykdyti iki 2006 m. pabaigos): 1. įdiegti ES reikalavimus atitinkančių pakuočių ir jų atliekų apskaitos sistemą pagal keturias privalomas įvertinti pakuočių medžiagas – stiklą, popierių ir kartoną, plastiką ir metalus; 2. sudaryti organizacines ir technines sąlygas kasmet surinkti ir panaudoti ne mažiau kaip 50 proc. pakuočių atliekų atitinkamai

pagal pakuočių medžiagas. Tačiau net ir sukūrus efektyvią pakuočių atliekų tvarkymo sistemą, kaip rodo kitų valstybių patirtis, nemažai šių atliekų ir toliau patenka į mišrių komunalinių atliekų srautą [30]. Pripažįstama, kad apskritai atliekų surinkimas bei rūšiavimas daugiausia priklauso nuo visuomenės narių geranoriškumo ir sąmoningumo, todėl ypač svarbu šviesti gyventojus pradedant nuo ikimokyklinių įstaigų.

3.4. Oro kokybė ir apsauga

Oro kokybės apsauga, kaip ir vanduo bei atliekų tvarkymas, yra tarp pagrindinių Lietuvos Respublikos prioritetinių sričių. Šio sektoriaus įgyvendinimą užtikrina Aplinkos oro apsaugos įstatymas (Žin., 1999, Nr. 98-2813), Aplinkos oro užterštumo normos (Žin., 2001, Nr. 106-3827), Aplinkos oro kokybės vertinimo taisyklės (Žin. 2001, Nr. 106-3828), Ozono aplinkos ore normos ir vertinimo taisyklės (Žin. 2002, Nr. 105-4731); aplinkos oro kokybės stebėseną Lietuvoje reglamentuoja Aplinkos monitoringo įstatymas.

Lietuvos aplinkosaugos politika oro srityje neatsiejama nuo darnaus vystymosi prioritetų – mažinti pagrindinių ūkio šakų poveikį aplinkai ir žmonių sveikatai, švelninti klimato kaitos padarinius. Lietuvos miestų ir pramonės centrų oro kokybė daugiausia priklauso nuo vietinių taršos šaltinių — transporto, energetikos ir pramonės įmonių – išmetamų teršalų (žr. 6 lentelę). Todėl vieni svarbiausių uždavinių sprendžiant su aplinkos oro tarša susijusias problemas yra mažinti išmetamų šiltnamio dujų kiekį (žr. 4 paveikslą) bei teršalų koncentraciją miestų aplinkos ore.

6 lentelė. Aplinką teršiančių medžiagų išmetimas į orą

Tūkst. tonų

	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Pramonė, iš viso	65,0	56,2	62,9	64,1	80,1	91,2
Anglies monoksidas	11,0	11,9	6,8	7,4	10,0	12,4
Azoto oksidai	4,0	4,5	3,6	4,1	5,6	8,1
Sieros dioksidas	14,0	14,6	10,6	8,2	16,0	18,7
Lakieji organiniai junginiai	36,0	21,5	41,0	42,6	45,0	47,0
Kietosios dalelės	...	3,7	0,9	1,8	3,5	5,0
Energetika, iš viso	176,0	191,3	186,9	182,5	170,5	162,6
Anglies monoksidas	76,0	128,5	121,9	116,8	114,3	109,0
Azoto oksidai	23,0	14,2	10,8	12,2	11,0	10,5
Sieros dioksidas	71,0	27,6	33,5	33,4	25,5	24,3

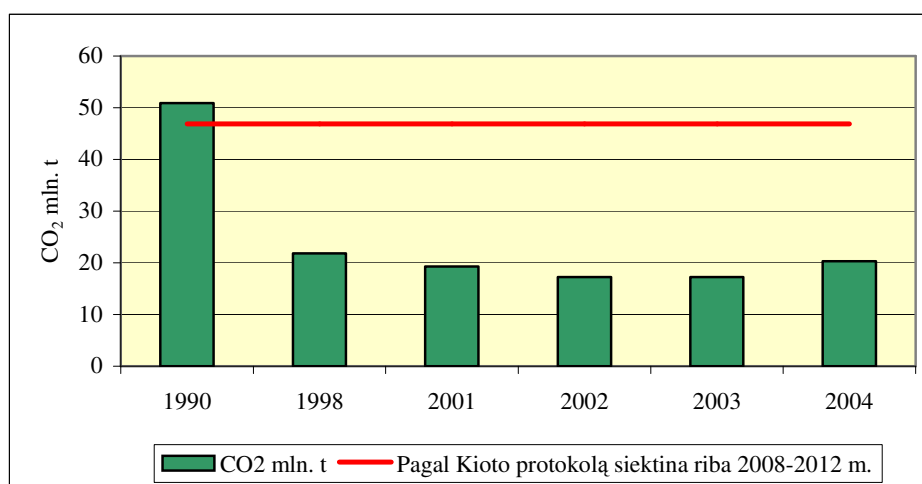
Lakieji organiniai junginiai	6,0	14,2	13,5	12,8	12,4	11,8
Kietosios dalelės	...	6,8	7,2	7,3	7,3	7,0
Transportas, iš viso	281,0	198,1	164,2	170,6	173,0	184,9
Anglies monoksidas	199,0	141,1	99,9	101,3	102,1	114,6
Azoto oksidai	38,0	28,8	40,6	43,4	44,5	45,9
Sieros dioksidas	9,0	0,9	4,7	5,1	5,3	8,2
Lakieji organiniai junginiai	35,0	25,1	16,1	17,0	17,3	12,4
Kietosios dalelės	...	2,2	2,9	3,8	3,8	3,8

Šaltinis: LR Statistikos departamentas//

http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/Darn_vyst_2006.doc?PHPSESSID=25df65f3a4731be364b9ba0c59bc8c5b;

prisijungimo laikas: 2006-10-11.

4 pav. Į atmosferą išmetamo šiltnamio dujų kiekio dinamika Lietuvoje (CO₂ ekvivalentu)

Šaltinis: Lietuvos 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategijos

įgyvendinimo veiksmų programų strateginio pasekmių vertinimo aplinkai ataskaita//

http://www.siauliai.aps.lt/stotisFiles/uploadedAttachments/SPAV_ataskaitos_proj200681303619.pdf; prisijungimo

laikas: 2006-10-11.

Kalbant apie į atmosferą išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį, reikia pabrėžti, kad jis yra vienas mažiausių Europos Sąjungoje. Taip yra todėl, kad šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimai mūsų šalyje didėja dukart lėčiau, nei auga ekonomika. Nacionalinė darnaus vystymosi strategija numato pasiekti, kad Lietuvoje iki 2020 m. į atmosferą išmetamų teršalų ir šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis sumažėtų apie 50 proc. BVP vienetai, kad energijos gamyba iš vietinių atsinaujinančių šaltinių ir atliekų 2020 m. sudarytų ne mažiau kaip 15 proc. pirminės

energijos balanso. Siekiant šio tikslo, pasiekta ir pažangos. Praėjusiais metais buvo atlikta Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo peržiūra. Ji parodė, kad pagrindinių oro teršalų BVP vienetui kiekis sumažėjo daugiau kaip du kartus. Tai rodo, kad ekologinis veiksmingumas buvo pasiektas nestabdant ekonomikos augimo, kad gamyba ir paslaugų sritis gerokai daugiau dėmesio skiria aplinkosaugos priemonėms ir į jas investuoja [44]. Vis dėlto Lietuva sunaudoja beveik dvigubai daugiau energijos BVP vienetui nei išsivysčiusios šalys. Vienas pagrindinių būdų šiam skirtumui mažinti – kuo efektyviau naudoti energiją. Todėl Vyriausybė neseniai priėmė Nacionalinę energijos vartojimo efektyvumo didinimo 2006–2010 m. programą. Ji padės siekti bendro darnaus vystymosi strateginio tikslo – suderinti aplinkosaugos ir ekonominio bei socialinio vystymosi interesus.

Vienas pagrindinių Lietuvos tikslų oro kokybės gerinimo srityje yra sumažinti oro taršą didinant gamybos apimtis. Kaip buvo minėta, Lietuva yra prisijungusi ir įgyvendina JT Bendrosios klimato kaitos konvencijos Kioto protokolą, taip pat įgyvendina Tolimųjų tarpvalstybinių oro teršalų pernašų konvenciją ir jos Geteborgo protokolo dėl rūgštėjimo, eutrofikacijos ir pažemio ozono poveikio mažinimo nuostatas, priimtas dar 1979 metais. Pagal šias nuostatas Lietuva įsipareigoja užtikrinti, kad 2010-aisiais ir kiekvienais vėlesniais metais į atmosferą išmetamo sieros dioksido kiekis neviršytų 145 tūkst. tonų, azoto oksidų – 110 tūkst. tonų, lakiųjų organinių junginių – 92 tūkst. tonų ir amoniako – 84 tūkst. tonų. Šiuo metu į atmosferą išmetami šių teršalų kiekiai neviršija nustatytų reikalavimų, tačiau, augant ekonomikai, ypač gamybai ir transportui, gali tekti imtis papildomų taršos reguliavimo priemonių [30].

Galima teigti, kad aktualiausia Lietuvos didžiųjų miestų problema šiuo metu yra transporto tarša, nes ji sudaro net 75 proc. visų teršalų, patenkančių į orą. Sparčiai gausėja transporto priemonių, dėl to didėja aplinkos oro užterštumas miestuose. Užterštumas kietosiomis dalelėmis – viena opiausių visų didesnių Europos miestų problema. Ne ką menkesnė problema yra ir maksimalios azoto dioksido koncentracijos Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje ir Šiauliuose. Išanalizavus ilgesnio laikotarpio tyrimų duomenis nustatyta, kad didžiuosiuose miestuose, kuriuose transporto vis daugiau, azoto dioksido koncentracija dažnai viršija nustatytą normą ir nuolat didėja. 2005 metais galiojusi norma nebuvo viršyta, tačiau, esant itin nepalankioms teršalams išsisklaidyti oro sąlygoms, tokiose vietose maksimali koncentracija viršijo nuo 2010 m. įsigaliosiančią ribinę vertę (žr. 5 priedą). 2005-aisiais Vilniuje užfiksuoti trys viršijimo atvejai, Šiauliuose ir Panevėžyje – po vieną (leistina – 18 atvejų) [31. P. 20].

Tai – ne vieninteliai veiksniai, susiję su neigiamu automobilių poveikiu oro kokybei: didžiuosiuose miestuose sensta automobilių ir viešojo transporto priemonės: net 75 proc. keleivinio

transporto priemonių yra daugiau kaip 10 metų senumo, labai mažai naudojamas bevariklis transportas, labai silpnai išvystyta šio transporto infrastruktūra; nėra sąlygų naudoti biokurą, pirmiausia miestus aptarnaujančio viešojo ir komercinio transporto sektoriuose; neefektyviai organizuojamas eismas dideliuose miestuose [67]. Todėl šiuo metu viena iš prioritetinių priemonių transporto skleidžiamai taršai mažinti yra visuomeninio transporto parko atnaujinimas įsigyjant naujas transporto priemones. Šiuolaikiškų mažesnių neigiamą poveikį aplinkai darančių pramonės technologijų diegimas ir gamybos ekologinio efektyvumo didinimas taip pat labai padės mažinti oro taršą.

3.5. Aplinkos apsaugos valdymo institucijos Lietuvoje

Lietuvos Respublikoje aplinkos apsauga priklauso valstybinės valdžios ir savivaldos institucijų kompetencijai (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. Aplinkos apsaugos valdymo institucijos Lietuvoje

Institucija	Pagrindinės funkcijos
LR Seimas	Įstatymų leidyba, vieningos valstybės aplinkos apsaugos politikos formavimas, bendrų aplinkos apsaugos ir racionalaus gamtos išteklių naudojimo organizavimo priemonių numatymas.
LR Vyriausybė	Veiksmų koordinavimas šalies ir vietinės valdžios lygiu, Seimo priimtų įstatymų aplinkos apsaugos klausimais įgyvendinimas.
Aplinkos ministerija (AM)	Aplinkos apsaugos vykdomosios valdžios institucija, kurios funkcijos yra: politikos ir strategijos formavimas, įstatymų ir poįstatyminių aktų rengimas, vandens išteklių valdymas, oro taršos, atliekų tvarkymo valstybinė kontrolė, strateginiai klausimai, susiję su paviršinio ir požeminio vandens išteklių, vandens bei oro kokybės, atliekų tvarkymo standartais, ekonominės ir finansinės reguliavimo priemonės (mokesčiai už vandens išteklius bei baudos už taršą), ES reikalavimų įgyvendinimo užtikrinimas, ataskaitų rengimas. AM taip pat yra Sanglaudos fondo tarpinė institucija.
Aplinkos apsaugos agentūra (AAA)	Aplinkos kokybės valdymo planų rengimas, teršalų apskaitos ataskaitų rengimas, ūkio subjektų vykdomo aplinkos monitoringo, apimančio stacionarių taršos šaltinių kontrolę ir teršalų poveikio aplinkos komponentams (orui, vandeniui, žemei, augalijai ir gyvūnijai) matavimus, duomenų patikimumą, kontroliavimas, vandens apsaugos ir valdymo organizavimo upių baseinų rajonų principu užtikrinimas.
Aplinkos projektų valdymo agentūra (APVA)	ISPA, Sanglaudos ir Struktūrinių fondų lėšomis finansuojamų projektų įgyvendinimas atliekant kasdienį remiamų projektų administravimą ir priežiūrą bei užtikrinant tinkamą finansavimo lėšų panaudojimą ir apskaitą.
Lietuvos aplinkos apsaugos investicijų fondas (LAAIF)	Visuomeninio ir privataus sektorių rėmimas įgyvendinant aplinkos apsaugos projektus, mažinančius neigiamą ūkinės veiklos įtaką

	aplinkai, nuo 2003 metų JTBBKK Kioto protokolo mechanizmų ir su tuo susijusių ES teisės aktų reikalavimų vykdymas bei įgyvendinimas.
Valstybinė aplinkos apsaugos inspekcija (VAAI)	Valstybinės aplinkos ir gamtos išteklių kontrolės Lietuvos Respublikoje organizavimas ir užtikrinimas, informacijos apie aplinkos kokybę sisteminimas ir analizavimas.
Žemės ūkio ministerija (ŽŪM)	Ūkininkavimo, puoselėjančio aplinkos apsaugą, ekologinę, biologinę įvairovę bei kraštovaizdį, skatinimas. ŽŪM yra viena iš ES aplinkos apsaugos politiką įgyvendinančių institucijų. Kartu su AM ji koordinuoja investicinius projektus, informacijos rinkimą bei monitoringą atliekų tvarkymo ir vandens apsaugos srityse.
Sveikatos apsaugos ministerija (SAM)	Viena iš funkcijų yra pagal kompetenciją teisės aktų derinimo ir kitos su integracija į ES susijusios veiklos vykdymas, todėl SAM kartu su AM atsakinga už ES vandens apsaugos sektoriaus direktyvų perkėlimą į nacionalinę teisę ir jų įgyvendinimą. SAM konkrečiai atsakinga už geriamojo vandens ir maudyklų direktyvų perkėlimą ir įgyvendinimą, ataskaitų dėl maudyklų vandens kokybės rengimą, maudyklų vietų sanitarinės būklės kontrolę.
Finansų ministerija (FM)	Ilgalaikių ir trumpalaikių investicinių programų koordinavimas bei užsienio techninės paramos koordinavimas ir prioritetų nustatymas paramai gauti. Ši institucija yra Sanglaudos fondo vadovaujanti ir mokėjimo institucija.
Regioniniai aplinkos apsaugos departamentai (RAAD)	Vandens išteklių naudojimo bei nuotekų išleidimo leidimų išdavimas, valstybinė aplinkos apsaugos kontrolė, projektų koordinavimas, paviršinių vandens telkinių monitoringas, žinybinio taršos šaltinių monitoringo kontrolė.
Miestų ir rajonų savivaldybės	Finansiniai ir techniniai klausimai, susiję su vandens išteklių naudojimu ir jų apsauga, geriamojo vandens tiekimu, nuotekų surinkimu, šalinimu, maudyklų įrengimu ir jų sąlygų užtikrinimu. Savivaldybės taip pat atsakingos už atliekų tvarkymo sistemų sukūrimą bei jų tvarkymą.

3.6. Derybos dėl narystės ES ir pereinamieji laikotarpiai

1999 metų gruodžio mėnesį Europos Viršūnių Taryboje Helsinkyje šalių narių vyriausybių vadovai pakvietė Lietuvą ir kitas dar nepakviestas penkias šalis kandidates derėtis dėl narystės ES. Viršūnių susitikimo metu ES pristatė naująją plėtros strategiją, kurioje buvo akcentuojamas individualaus kiekvienos kandidatės pasirengimo ir derybų spartos tiesioginis ryšys.

Derybos aplinkos apsaugos srityje vyko 2000–2001 m., jų metu buvo susitarta dėl ES teisės aktų įgyvendinimo Lietuvoje plano. Pagrindiniai derybų įsipareigojimai:

- Siekiant iki 2007–2009 m. (tai priklauso nuo prašomų pereinamųjų laikotarpių) įgyvendinti ES reikalavimus atliekų tvarkymo srityje, įsteigti 10–12 regioninių atliekų tvarkymo sistemų; iki 2011 m. pab. sutvarkyti netinkamus naudoti

municipalinių atliekų sąvartynus užtikrinant, kad jau nuo 2009 m. liepos 16 d. į šiuos sąvartynus nebūtų vežamos atliekos. Iki 2010 m. miestų ir miestelių nutekamųjų vandenų išvalymo lygis turi atitikti ES standartus (tuo tikslu turi būti pastatyti ar rekonstruoti nuotekų valymo įrenginiai);

- Iki 2004 m. įmonėms turi būti išduoti „integruoti“ leidimai, juose nustatyti bendrieji ir konkrečiai įmonei nustatyti taršos ribojimo, atliekų tvarkymo, energijos taupymo reikalavimai (atsižvelgiant į „geriausias esamas technologijas“), kurie turės būti įgyvendinti ne vėliau kaip iki 2007 m. spalio 30 d. Naujiems įrenginiams reikalavimai taikomi nuo 2001 m.;
- Nuo 2005 m. Lietuvoje naudojamas benzinas ir dyzelinis kuras turės atitikti ES reikalavimus dėl sieros kiekio; nuo 2004 m. dideliuose deginimo įrenginiuose (katilinėse, elektrinėse) daugiau kaip 1 proc. sieringumo mazutas galės būti naudojamas tik tuo atveju, jei bus neviršytos ES nustatytos emisijų ribos bei atliekamas monitoringas; jei šios sąlygos nebus išpildytos, bus reikalaujama naudoti iki 1 proc. sieringumo mazutą. Nuo 2008 m. (išskyrus tris įmones, kurios galės pasinaudoti pereinamuoju laikotarpiu) pačioms didžiausioms mazutą deginančioms įmonėms įsigalios daug griežtesni teršalų išmetimų apribojimai [40].

Pagrindinis derybų dėl narystės ES objektas – pereinamųjų laikotarpių, per kuriuos stojančioji šalis turi įgyvendinti ES teisės reikalavimus, skaičius ir trukmė. Derybų pradžioje Lietuva prašė pereinamųjų laikotarpių aštuonioms direktyvoms įgyvendinti. Derybose, daugiausia dėl priešasčių, susijusių su direktyvų reikalavimų interpretavimu, atsisakyta penkių pereinamųjų laikotarpių (dėl Nitratų, dviejų gamtos direktyvų, Geriamojo vandens, Sąvartynų). Lietuva išsiderėjo dėl keturių pereinamųjų laikotarpių aplinkos apsaugos srityje:

- Trejų metų pereinamasis laikotarpis (2004–2007 m.) dėl pakuočių pakavimo ir atliekų panaudojimo (94/62/EB);
- Ketverių metų pereinamasis laikotarpis (2005–2009 m. pab.) dėl miestų nuotekų išvalymo pagal ES reikalavimus (91/271/EEB);
- Ketverių metų pereinamasis laikotarpis (2004–2008 m.) dėl lakiųjų organinių junginių emisijos kontrolės saugant ir paskirstant benzina terminaluose ir degalinėse (94/63/EB);
- Aštuonerių metų pereinamasis laikotarpis (2008–2015 m. pab.) dėl sieros dioksido ir azoto oksidų išmetimų iš didelių kūrų deginančių įrenginių į atmosferą limitų nustatymo Vilniaus, Kauno ir Mažeikių elektrinėse (2001/80/EB) [40].

Reikėtų plačiau aptarti kiekvieną pereinamąjį laikotarpį, kad būtų aiškus jų siekiamas rezultatas.

Pirmasis pereinamasis laikotarpis. Pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymas perkelia Pakuočių ir pakuočių atliekų direktyvos (94/62/EB) reikalavimus. Šios direktyvos reikalavimai Lietuvoje turi būti įgyvendinti iki 2006 m. (žr. 8 lentelę), ją vykdant turi būti sukurtos sistemos, leidžiančios nustatyti pakuočių atliekų kiekį perdirbti arba kitaip panaudoti, įvertinti panaudojamus jų kiekius bei parengti metines ataskaitas ES apie šios direktyvos užduočių vykdymo rezultatus [65]. Taip pat yra planuojama tobulinti teisės aktus, kurie reglamentuoja tarpsavivaldybinių atliekų tvarkymo organizacijų (įmonių) steigimą ir valdymą bei numato įvesti rinkliavą už komunalinių atliekų surinkimą ir tvarkymą.

8 lentelė. Planuojamas pakuočių atliekų naudojimas ir perdirbimas (proc.), nustatytas po derybų su Europos Komisija

Atliekų rūšis	Pakuočių atliekų naudojimas (proc.)			Pakuočių atliekų perdirbimas (proc.)		
	2004	2005	2006	2004	2005	2006
Popierius, kartonas	35	40	55	30	35	40
Stiklas	35	40	60	35	40	60
Plastikas	16	18	25	15	15	20
Metalai	15	25	40	15	25	40
Iš viso (proc.)	32	37	52	29	33	43

Šaltinis: R. Gražulevičienė. Aplinkos politika. – Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2004.

Antrasis pereinamasis laikotarpis. Siekiant atitikti ES normas, iki 2009 m. pabaigos bus sukurta reikiama miestų nuotekų surinkimo ir valymo infrastruktūra. Kadangi šios srities ES normų įgyvendinimas yra vienas brangiausių, pereinamasis laikotarpis leis sumažinti metines investicijas bei išvengti ženklaus komunalinių tarifų augimo. Gyvenvietėse, kur nėra galimybių naudotis centralizuotomis nuotekų surinkimo sistemomis, nuotekų tvarkymo problemos turės būti sprendžiamos pagal 2002 metais parengtą ir patvirtintą *Mažų nuotekų kiekių tvarkymo reglamentą*. Apskaičiuota, kad Miestų nuotekų valymo direktyvos įgyvendinimo sąnaudos sudarys apie 290 mln. eurų [82. P. 23–24].

Trečiasis pereinamasis laikotarpis. Lietuvai reikėjo tik pereinamojo laikotarpio dėl ES Parlamento ir Tarybos patvirtintos 94/63/EB direktyvos, kuria siekiama kovoti su oro tarša mažinant išmetimą iš įrenginių, transporto priemonių ir laivų, kuriuose laikomas benzinas. Ribojamas šių teršalų išsiskyrimas visoje benzino pervežimo ir laikymo grandinėje: terminalai – mobilios

pervežimo priemonės (pvz.: benzovežiai, geležinkeliais pervežamos cisternos) – benzino kolonėlės. Pereinamasis laikotarpis bus naudingas smulkesnėms įmonėms, nes jos turės daugiau laiko prisitaikyti prie naujų reikalavimų. Direktyvos įgyvendinimo programos reikalavimams įvykdyti reikės apie 10 mln. eurų.

Ketvirtasis pereinamasis laikotarpis. Nuo 2008 metų ES griežčiau ribos taršą, kurią sukelia didelių deginimo įrenginių, tokių kaip elektrinės ir katilinės, veikla. Pagal šiuos reikalavimus nuo 2008 m. pačioms didžiausioms Lietuvos elektrinėms būtų taikomi septynis kartus griežtesni nei šiuo metu sieros dioksido apribojimai deginant mazutą. Lietuva išsiderėjo galimybę šių reikalavimų taikymą Vilniaus, Kauno ir Mažeikių šiluminėse elektrinėse atidėti iki 2015 metų pabaigos. Pereinamasis laikotarpis leis minėtoms įmonėms geriau prisitaikyti prie naujų reikalavimų.

Vėliau, Lietuvai tapus ES nare, buvo suteikti dar dveji pereinamieji laikotarpiai šioms direktyvoms perkelti: direktyvoms 2004/12/EB ir 2005/20/EB dėl pakuočių ir pakuočių atliekų – iki 2012 m. gruodžio 31d. ir direktyvai 2002/96/EB dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų – pereinamasis laikotarpis iki 2008 m. gruodžio 31 d. [35].

3.7. ES direktyvų ir kitų teisinių nuostatų perkėlimas ir įgyvendinimas Lietuvoje

Teisės derinimas yra viena esminių ES teisės sąvokų, kuri reiškia valstybių narių teisės pritaikymą prie ES nustatytų standartų. Šio veiksmo tikslas – skirtumų, kylančių iš valstybių narių teisės ir administracinių nuostatų pašalinimas [78. P. 113]. Tačiau negalima teigti, kad valstybei narei priėmus ES teisės nuostatas, ji praranda savo nacionalinį identitetą. Valstybė narė adaptuoja ES teisės normas pagal savo nacionalines teises tradicijas. Tokiu būdu valstybės narės teisė atspindi ES teisės nuostatas, tačiau kartu jos gali pasirinkti, koku principu ES teisė bus įgyvendinama.

Svarbiausias ES aplinkos apsaugos politikos įgyvendinimo proceso uždavinys yra perkelti ES normas į nacionalinę teisinę bazę, taip pat laiku priimti ES direktyvų nuostatas ir įgyvendinti ES teisės aktų reikalavimus. Dauguma ES direktyvų reikalavimų dėl vandens apsaugos jau perkelta į Lietuvos teisę. Iki 2002 metų pradžios į nacionalinę teisę jau buvo perkeltos Pavojingų medžiagų, Nitratų, Gėlavandenių žuvų, Geriamo vandens, Maudyklų direktyvų nuostatos. Lietuva išsipareigojo visus ES vandens sektoriaus reikalavimus, išskyrus reikalavimus miestų nuotekų surinkimui ir valymui (Miestų nuotekų valymo direktyva), vykdyti nuo įstojimo į ES dienos. Nors Lietuvai ir suteiktas pereinamasis laikotarpis, pastarosios direktyvos reikalavimai yra įgyvendinami labai

sparčiai. Statistiniais duomenimis, kiekvienais metais nuotekų, išvalomų iki nustatytų normų, kiekis sparčiai didėja. 2005 m. į paviršinius vandens telkinius iki nustatytų normų išvalytų ūkio-buities ir gamybinių nuotekų išleista 135,5 mln. m³, t. y. 48,6 proc. daugiau nei 2003 m., nepakankamai išvalytų – 55,9 mln. m³, t. y. 24,8 proc. mažiau nei 2003 m., o užterštų (be valymo) – 0,7 mln. m³, t. y. 56,3 proc. mažiau nei 2003 metais. 2005 m., palyginti su 2000 m., patekusių į aplinką teršalų kiekiai Lietuvoje sumažėjo atitinkamai: BDS(7) – 37 proc., bendrojo azoto (b-N) – 23 proc. ir bendrojo fosforo (b-P) – 46 proc. [73].

Toliau kalbant apie teisės aktų derinimą vandens sektoriuje, reikia pasakyti, kad 2003 metų balandžio mėnesį buvo priimtas Vandens įstatymo pakeitimo įstatymas (Žin., 2003, Nr. 36-1544). Šiuo įstatymu perkeliama esminiai ES Bendrosios vandens politikos direktyvos reikalavimai bei padedamas pagrindas integruotai vandens išteklių vadybai šalyje įvertinant pagrindinius darnaus vystymosi (subalansuotos plėtros) strategijos įgyvendinimo aspektus. Šis įstatymas skirtas reglamentuoti santykiams, atsirandantiems naudojant, valdant ir saugant gamtinėje aplinkoje esantį vandenį. Pagrindinis jo tikslas – neleisti prastėti vandens ekosistemų ir nuo jų priklausančių gamtinės aplinkos sistemų būklei, ją apsaugoti ir (arba) pagerinti, gerinti vandens kokybę įgyvendinant priemones laipsniškai mažinti pavojingų medžiagų ir nutraukti prioritetinių pavojingų medžiagų patekimą į vandenį; racionaliai ir subalansuotai naudoti vandenį bei mažinti žalingą vandens poveikį. Įstatymas reglamentuoja vandens telkinių nuosavybės klausimus, vandens naudotojų teises ir pareigas, naudojimo sąlygas. Įstatyme įtvirtinta ir nauja nuostata, kad visos vandens paslaugos ir vandens apsaugos priemonės turi atsipirkti, t. y. už jas turi mokėti teršėjai ir naudotojai, taip pat aiškiau išdėstyti vandens ir vandens telkinių naudojimo, valstybinio reguliavimo principai, šių telkinių savininkų ir naudotojų teisės ir pareigos. Šiuo įstatymu vandens apsauga ir valdymas šalyje organizuojami upių baseinų pagrindu, todėl įgyvendinant Bendrąją ES Vandens direktyvą Lietuva buvo suskirstyta į keturis upių baseinų rajonus:

- Nemuno baseino rajoną
- Ventos baseino rajoną
- Lielupės baseino rajoną ir
- Dauguvos baseino rajoną.

Detalūs ES reikalavimai perkelti ir į kitus normatyvinius aktus. Vandens taršos prioritetinėmis pavojingomis medžiagomis mažinimo taisyklės (2001) bei Vandens taršos pavojingomis medžiagomis taisyklės (2001) perkelia ES Pavojingų medžiagų direktyvos (76/464/EEB) reikalavimus. Vandens apsaugos nuo taršos azoto junginiais iš žemės ūkio šaltinių reikalavimai (2001) perkelia ES Nitratų direktyvos (91/676/EEB) reikalavimus. Maudyklų vandens

kokybę reglamentuoja Higienos norma „Paplūdimiai ir jų maudyklos“ (1999), kuri perkelia Maudyklų direktyvos (76/160/EEB) reikalavimus [83. P.23]. Geriamojo vandens įstatymas (2001) bei jį papildanti higienos norma „Geriamasis vanduo – kokybės reikalavimai ir programinė priežiūra“ perkelia ES Geriamojo vandens direktyvos (98/83/EB) nuostatas į Lietuvos aplinkos apsaugos teisę. Pagal šį įstatymą pagrindinis geriamojo vandens šaltinis Lietuvoje yra požeminis vanduo. Įstatyme taip pat nustatyti griežti reikalavimai geriamojo vandens saugai ir kokybei, įvairių valstybės ir savivaldybių institucijų kompetencija bei vandens tiekėjų atsakomybė. Preliminarūs skaičiavimai rodo, kad norint visiškai įgyvendinti ES geriamojo vandens direktyvą ir aprūpinti Lietuvos vartotojus saugiu ir kokybišku vandeniu reikia apie 160 milijonų eurų. Papildomi 34 milijonai yra būtini geležies šalinimo įrengimams statyti ir atnaujinti [55].

Dauguma ES teisės aktų reikalavimų atliekų tvarkymo srityje, kaip ir kituose aplinkos apsaugos sektoriuose, jau perkelti į Lietuvos teisę (žr. 9 lentelę). 2001 m. pabaigoje parengti Alyvų atliekų tvarkymo taisyklių bei Baterijų ir akumuliatorių, kuriuose yra tam tikrų kenksmingų medžiagų, tiekimo į rinką taisyklių projektai. 2002 m. buvo priimtas Atliekų tvarkymo įstatymo pakeitimo įstatymas, kuris nustato bendruosius atliekų prevencijos, apskaitos, surinkimo, saugojimo, vežimo, naudojimo, šalinimo reikalavimus ir pagrindinius atliekų tvarkymo sistemų organizavimo ir planavimo principus. Įstatyme aiškiai reglamentuota gamintojų ir importuotojų atsakomybė už gaminių ir pakuotės atliekų tvarkymą, sudaryta Gaminių ir pakuotės atliekų tvarkymo programa, nustatyti jos lėšų naudojimo principai [6].

9 lentelė. Perkeltos ES atliekų tvarkymo direktyvos

ES teisės aktas	Perkėlimas į Lietuvos teisę
Bendroji atliekų direktyva (75/442/EB)	Aplinkos apsaugos įstatymas (1992/2005), Atliekų tvarkymo taisyklės, (2002), Atliekų tvarkymo įstatymas (1998/2002).
Pavojingų atliekų direktyva (91/689/EEB)	Aplinkos apsaugos įstatymas, Atliekų tvarkymo taisyklės, Atliekų tvarkymo įstatymas.
Sąvartynų direktyva (99/31/EB)	Atliekų sąvartynų įrengimo, eksploatavimo, uždarymo ir priežiūros po uždarymo taisyklės (2000), Valstybinis strateginis atliekų tvarkymo planas (2002).
Pakuočių ir pakuočių atliekų direktyva (94/62/EB)	Pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymas (2001).
Baterijų ir akumuliatorių direktyva (91/157/EEB)	Išeikvotų baterijų ir akumuliatorių tvarkymo taisyklės (2002).
Alyvų atliekų šalinimo direktyvos (75/439/EEB)	Alyvų atliekų tvarkymo taisyklės (2002 m.)
Atliekų deginimo direktyva (2000/76/EB)	Atliekų deginimo aplinkosauginiai reikalavimai (2002).

Šaltinis: Būbnienė R., Dudutytė Z., Greimas E., ir kt. Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politika ir jos įgyvendinimas Lietuvoje. – Vilnius: 2002.

2004 metais Vyriausybė, siekdama skatinti efektyvios netinkamų naudoti transporto priemonių tvarkymo sistemos kūrimą bei sukurti racionalią atliekų tvarkymo sistemą, tenkinančią visuomenės poreikius, užtikrinančią gerą aplinkos kokybę ir nepažeidžiančią rinkos ekonomikos

principų, nutarė papildyti Valstybinį strateginį atliekų tvarkymo planą ir Atliekų tvarkymo įstatymą. Jie buvo papildyti naujais principais dėl netinkamų naudoti transporto priemonių, elektros ir elektroninės įrangos ir alyvų atliekų tvarkymo sistemos kūrimo. Taip pat siekiant pagerinti atliekų tvarkymo užduočių vykdymą 2002 m. (Žin., Nr. 13-474, Nr. 123-5550), 2003 m. (Žin., Nr. 723), 2005 m. (Žin., Nr. 47-1560), 2006 m. (Žin., Nr. X-504) buvo priimti Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo pakeitimai, numatantys mokesčio lengvatų taikymą, įvykdžius dalines atliekų tvarkymo užduotis. Šiuose pakeitimuose buvo numatytas atleidimas nuo mokesčio mokėjimo tuo atveju, kai apmokestinami gaminiai ir gaminiais pripildyta pakuotė yra išvežami iš Lietuvos teritorijos per trečiuosius asmenis. Taip pat buvo patvirtinti mokesčio už aplinkos teršimą iš stacionarių ir mobilių taršos šaltinių tarifai 2005–2009 metų laikotarpiui [26].

Valstybiniame strateginiame atliekų tvarkymo plane numatyta įrengti dešimt regioninių atliekų tvarkymo sistemų. Yra numatyta, kad regioninės atliekų tvarkymo sistemos turėtų pradėti veikti vėliausiai 2009 metais. Strateginiame atliekų tvarkymo plane numatyta iki 2012 metų uždaryti dabar egzistuojančius, bet ES reikalavimų neatitinkančius sąvartynus. Nustatyta, kad regioninėms sistemoms, įskaitant ir esamų sąvartynų uždarymą, reikės maždaug 500 mln. litų investicijų [75].

Pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis oro kokybės apsaugą Lietuvoje, yra Lietuvos Respublikos aplinkos oro apsaugos įstatymas. Įstatymas nustato asmenų teises į švarų orą, pareigas saugoti nuo taršos, susijusias su žmonių veikla, ir mažinti jos daromą žalą žmonių sveikatai bei aplinkai. Be to, įstatymas nustato priemones, ribojančias aplinkos oro taršą ir mažinančias jos neigiamą poveikį žmonių sveikatai bei aplinkai, reglamentuoja visuomeninius santykius aplinkos oro apsaugos ir kokybės valdymo srityse [4]. Į šį įstatymą perkelti ES aplinkos oro sektoriaus direktyvos reikalavimai oro apsaugos ir jo kokybės valdymo srityse. Iki šios dienos į Lietuvos teisės aktus perkelti visi svarbiausi ES dokumentai, skirti aplinkos oro kokybei vertinti: siekiant mažinti neigiamą poveikį aplinkai ir žmonių sveikatai, parengti ir patvirtinti Aplinkos oro apsaugos teisės aktai, nustatantys kurą deginančių įrenginių išmetamų teršalų normas ir reglamentuojantys kuro ir degalų aplinkosauginius rodiklius, taip pat įstatymo dėl Tolimųjų tarpvalstybinių atmosferos teršalų pernašų konvencijos protokolo „Dėl rūgštėjimo, eutrofikacijos ir pažemio ozono mažinimo“ ratifikavimo projektas.

Parengta ir patvirtinta Aplinkos oro kokybės vertinimo programa, atnaujinta aplinkos oro kokybės stebėjimų įranga bei užbaigti duomenų kokybės užtikrinimo darbai. Tikimasi, kad dėl to pagerės institucijų, atsakingų už aplinkos oro kokybės vertinimą, bendradarbiavimas, sustiprės savivaldybių gebėjimai priimti teisingus sprendimus oro kokybės valdymo srityje, visuomenė ir

suirausotos nacionalinės bei tarptautinės organizacijos bus geriau informuojamos apie Lietuvos aplinkos oro kokybę.

Siekiant sumažinti aplinkos taršą iš pramonės įmonių diegiant Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimų sistemą, surinkta ir susisteminta informacija apie šalies teritorijoje esančius ūkinės veiklos objektus, kurie privalo gauti taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimus, jų projektinius pajėgumus. Pramonės įmonėms įgyvendinus geriausių prieinamų gamybos būdų keliamus reikalavimus, bus pasiektas ES keliamų aplinkosauginių reikalavimų labiausiai taršioms pramonės įmonėms lygis, ženkliai sumažės tarša iš stambių pramonės įmonių [32].

Kaip buvo minėta, Lietuvai suteiktas pereinamasis laikotarpis direktyvai 2001/80/EB dėl sieros dioksido ir azoto oksidų išmetimų iš didelių kurą deginančių įrenginių į atmosferą limitų nustatymo Vilniaus, Kauno ir Mažeikių elektrinėse įgyvendinti. Pagal šios direktyvos reikalavimus reikia laikytis nustatytų ribinių išmetimų verčių arba per metus neviršyti iš visų esamų įrenginių tam tikrų išmetimų „lubų“, arba bendrosios metinės taršos limito. DKDĮ (didelį kurą deginantys įrenginiai) eksploatuojančios įmonės, kurios neturi galimybės kaip kurą naudoti dujas, turės būti pritaikytos naudoti biokurą (daugiausia katilinės) arba iki jų bus tiesiami dujotiekiai, Lietuvos elektrinei teks investuoti į sieros dioksido, azoto oksidų bei kietųjų dalelių valymo įrengimus, kitos elektrinės (daugiausia termofikacinės) turės deginti beveik vien dujas. Dėl šių pakeitimų iš esmės keisis esamas kuro balansas – didės santykinis dujinio kuro svoris. Vertinant investicinius kaštus, bendra investicijų suma svyruoja tarp 880–2200 mln. litų [38. P. 74]. Tikimasi, kad Ignalinos atominė elektrinė bus uždaryta 2008–2009 metais. Tačiau norint uždaryti Ignalinos atominę elektrinę daug kas priklauso nuo ES finansinės paramos pakankamumo. Todėl ES finansinėje perspektyvoje 2007–2013 metams Ignalinos atominė elektrinė uždaryti skirta 50 mln. eurų.

ES reikalavimų įgyvendinimas taip pat duoda ir neabejotinos naudos. Nauda dėl aplinkos apsaugos direktyvų įgyvendinimo yra bent trejopa:

- Pagerėjusi gamtos išteklių kokybė, turinti įtakos žmonių sveikatai, iš esmės neabejotinai yra pagrindinis visų direktyvų įgyvendinimo aspektas. Konkrečių direktyvų įgyvendinimo naudą pajus skirtingas žmonių skaičius (pavyzdžiui, dėl Geriamojo vandens direktyvos įgyvendinimo, šalinant per didelį fluoro kiekį, tiesioginę naudą pajus beveik milijonas Lietuvos gyventojų).
- Antrasis naudos aspektas susijęs su racialesniu gamtos išteklių naudojimu, nes įdiegta modernesnė infrastruktūra leis taupiau naudoti gamtos išteklius.
- Trečioji naudos rūšis yra socialinė, nes direktyvų įgyvendinimas turės įtakos užimtumui, be to, pilietinė visuomenė laimės dėl pagerėjusio informavimo apie

aplinkos kokybę, kurio reikalauja faktiškai visos aplinkos apsaugos sektoriaus direktyvos [82. P. 39].

Taigi iš aukščiau pateiktos informacijos galima daryti išvadą, kad aplinkos apsaugos politikai Europos Sąjungoje yra skiriama gana daug dėmesio. Ši politika yra įgyvendinama įvairiais projektais ir programomis. Tokiu būdu užtikrinamas aukštas įgyvendinimo lygis ne tik senosiose valstybėse narėse, bet ir naujai įstojusiose valstybėse, kurių kelias į ES aplinkos apsaugos politikos įgyvendinimą nacionaliniu lygiu dar tik prasideda. Tačiau ES siekia, kad ir Lietuva, ir kitos naujos valstybės narės, naudodamos proporcingumo principą, pakreiptų transporto, pramonės, žemės ūkio, energetikos ir turizmo organizavimą tokia kryptimi, kad dėl jų plėtros nebūtų naikinami gamtos ištekliai, kitaip tariant, kad vyktų tolygi aplinką tausojanti plėtra, kuri leistų augti ekonomikai. Apskritai ES aplinkos apsaugos reikalavimų įgyvendinimas daugeliui asocijuojasi su didele našta atsigaunančiai Lietuvos ekonomikai, ypač įvertinant tolesnio ekonominio augimo siekius. Iš tiesų aplinkos apsaugos reikalavimų įgyvendinimas traktuojamas kaip vienas brangiausių, tačiau Lietuvoje ir kitose kandidatėse vyksta neišvengiami ekonominiai pokyčiai, ūkio modernizacija, o tai sudaro palankias sąlygas aplinkos apsaugos pokyčiams. Derybinių išsipareigojimų įgyvendinimas svarbus siekiant ir ilgalaikių nacionalinių prioritetų – stabilizuoti ekonominį augimą, pakelti gyvenimo kokybės standartus, pasiekti didesnio įmonių konkurencingumo ES rinkoje, orientuojantis į švaresnius ir saugesnius produktus. Tokiu būdu aplinkosauginių problemų sumažėjimas paskatins ne tik investicijas iš kitų pažangesnių ES šalių, bet ir sustiprins naujo modernaus pilietinio požiūrio į aplinkos apsaugą vystymąsi.

3.8. ES parama Lietuvai įgyvendinant aplinkos apsaugos politiką

ES teisės normų įgyvendinimas yra ilgalaikis procesas, kuris reikalauja didelių finansinių išteklių ir investicijų, todėl ES skiria milžiniškas sumas, kad naujosios valstybės narės sugebėtų užtikrinti ES teisinį reglamentavimą ir įgyvendinimą aplinkos apsaugos srityje nacionaliniu lygiu. Europos Komisija savo ataskaitose apie ES aplinkos apsaugos politikos įgyvendinimą Lietuvoje pažymi, kad „įgyvendinimas yra svarbiausias iššūkis, ypač vandens ir atliekų sektoriuose, kuriuose reikalingos didelės investicijos“ [93. P. 64].

Vienas iš pagrindinių finansavimo šaltinių Lietuvai įgyvendinant ES aplinkos apsaugos politiką yra struktūriniai fondai, kurių parama Lietuvai buvo pradėta teikti nuo įstojimo į ES dienos. Iki 2004 metų Lietuva gavo SAPARD programos paramą, kurios kasmetinis biudžetas sudarė 30,

345 mln. eurų. Lietuva ES struktūrinių fondų paramą gaus I paramos tikslo programos pagrindu. I tikslo uždavinys yra skatinti atsiliekančių regionų plėtrą ir prisitaikymą prie ekonomikos pokyčių. Parama skiriama regionams, kuriuose BVP vienam gyventojui mažesnis nei 75 proc. ES vidurkio, taip pat regionams, kur ypač mažas gyventojų tankumas (remiant pastaruosius, siekiama išvengti migracijos ir tolesnio jų gyventojų skaičiaus mažėjimo) [79]. Minėta I tikslo programa iki 2006 metų pabaigos – Lietuvos 2004–2006 m. Bendrasis programavimo dokumentas (toliau BPD), kurį patvirtino Europos Komisija 2004-06-18 sprendimu Nr. C (2004) 2120 ir LR Vyriausybė 2004-08-02 nutarimu Nr. 935. BPD išdėsto 2004–2006 m. Lietuvos ūkio plėtros strategiją, išskiria prioritetus, aprašo priemones jiems įgyvendinti, nurodo ES ir nacionalinius finansavimo šaltinius, pateikia struktūrinių fondų administravimo sistemą. Per 2004–2006 m. projektams įgyvendinti skirta daugiau kaip 3 mlrd. Lt ES struktūrinių fondų ir daugiau kaip 1 mlrd. Lt Lietuvos bendrojo finansavimo lėšų, kurios projektų vykdytojams turėtų būti mokamos iki 2008 m. Parama aplinkos apsaugos projektams teikiama iš Regioninės plėtros fondo pagal BPD 1 prioriteto „Socialinės ir ekonominės infrastruktūros plėtra“ 1.3 priemonę „Aplinkos kokybės gerinimas ir žalos aplinkai prevencija.“ (žr. 10 lentelę) [12].

10 lentelė. Regioninės plėtros fondo finansavimas pagal BPD 1.3 priemonę „Aplinkos kokybės gerinimas bei žalos aplinkai prevencija“

Metai	Iš viso	Europos regioninės plėtros fondas	ES dalis (proc.)	Valstybės nacionalinės lėšos
1	3=4+6	4	5	6
2004-2006	32 818 941 EUR 113 317 239 Lt	24 614 206 EUR 84 987 930 Lt	75	8 204 735 EUR 28 329 309 Lt

Šaltinis: Aplinkos ministerija// http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=3848; prisijungimo laikas: 2006-08-12.

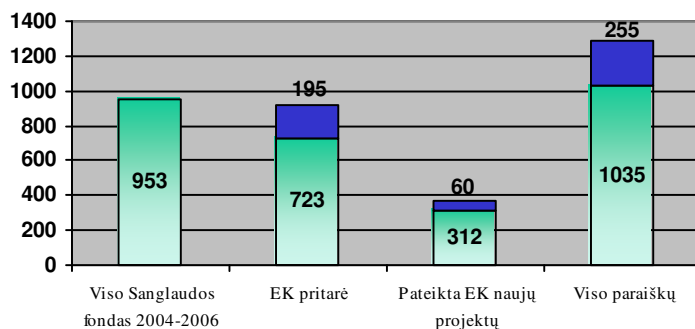
Įgyvendinant šią priemonę numatyta:

- Sumažinti paviršinio vandens taršą buitinėmis nuotekomis;
- Sumažinti požeminio vandens taršą;
- Išvalyti užterštas teritorijas;
- Išplėsti saugomų rajonų tinklą (t. y. europinės svarbos saugomų teritorijų tinklo NATURA 2000 sukūrimas);
- Visais lygiais šviesti visuomenę;
- Sumažinti potencialią taršą pavojingomis atliekomis;
- Tobulinti aplinkos valdymo sistemas ir prevencinę veiklą.

Vienas iš finansavimo šaltinių Lietuvai iki įstojimo į ES dienos buvo ISPA fondas, kuris 2000–2003 metų laikotarpiu didiesiems aplinkosaugos projektams finansuoti šaliai skyrė apie 26 mln. eurų. [50].

Lietuvai tapus Europos Sąjungos šalimi nare, ISPA fondą pakeitė Sanglaudos fondas. Sanglaudos fondo 2004–2006 m. programavimo laikotarpiui yra skirta 614,11 mln. eurų (2,120 mln. litų), iš kurių maždaug 307 mln. eurų (1,060 mln. litų) tenka aplinkos apsaugos sektoriui, o kasmet tai sudaro apie 90 mln. eurų. (žr. 5 paveikslą). 2004 metais buvo patvirtinta Sanglaudos fondo strategija, nustatanti Sanglaudos fondo panaudojimo aplinkos sektoriuje kryptis 2004–2006 metams. Vadovaujantis šia strategija, finansuojami investiciniai projektai geriamojo vandens tiekimo bei nuotekų valymo, regioninių atliekų tvarkymo sistemų kūrimo ir oro apsaugos srityse, taip siekiant užtikrinti tinkamos kokybės geriamojo vandens tiekimą gyventojams bei sumažinti aplinkos teršimą buitinėmis nuotekomis, atliekomis bei į atmosferą išmestais teršalais [32]. 2007–2013 metų laikotarpiu Sanglaudos fondas ir toliau savo paramą skirs transporto ir aplinkos apsaugos infrastruktūrai plėtoti, tačiau šiuo periodu yra planuojama lėšas „Aplinkos kokybės veiksmų programoje“ paskirstyti aplinkos ir energijos efektyvumo gerinimo intervencijoms sritims santykiu 4:1 (40 proc. aplinkai ir 10 proc. energijos efektyvumo gerinimui) [39. P. 92].

5 pav. Sanglaudos fondo lėšos (mln. Lt)

Šaltinis: Aplinkos ministerijos sekretoriaus I. Kiškio suteikta informacija.

Kitos finansinės programos – PHARE parama Lietuvai pradėta teikti nuo 1991 metų ir tęsėsi iki 2003 metų, kai buvo patvirtintas paskutinių projektų paraiškų, įskaitant ir aplinkos apsaugą, finansavimas. Projektų įgyvendinimas tęsis iki 2006 metų pabaigos. PHARE programą nuo 2004 iki 2006 metų pakeitė Europos Sąjungos parama pagal Pereinamojo laikotarpio institucijų plėtros priemonę. Ši priemonė skirta tęsti Lietuvos institucijų administracinių gebėjimų stiprinimą bei padėti pašalinti administracinių gebėjimų spragas įgyvendinant EB teisės aktus ir užtikrinti jų vykdymą, remiantis PHARE programos principais (11 lentelėje nurodyti 2004 metų projektai, susiję su aplinkos apsauga). 2004–2006 m. Lietuvai pagal šią priemonę skirta 26,9 mln. eurų. (2004 m. – 12,9 mln. eurų, 2005 m. – 9,4 mln. eurų, 2006 m. – 4,6 mln. eurų) [76].

11 lentelė. Europos Komisijos patvirtinti projektai pagal PHARE programos pereinamojo laikotarpio institucijų plėtros priemonę

2004 metų pereinamojo laikotarpio institucijų plėtros priemonė				
Projekto Nr.	Tikslas	Pereinamojo laikotarpio priemonė Iš viso	Nacionalinis biudžetas (mln. eurų)	Iš viso
	Aplinkosauga			
2004/016-925-03-01	Lietuvos institucinių gebėjimų stiprinimas modeliuojant ir numatant aplinkos oro kokybę	0,765	0,062	0,827
2004/016-925-03-02	Saugomų teritorijų vadybininkų profesinių įgūdžių tobulinimas	1,05		1,05

Šaltinis: Finansų ministerija//

http://www.finmin.lt/finmin/content/document.jsp?doclocator=web%2Fstotis_inf.nsf%2F0%2FC94A55A159D5A4C6C22570E00036F4BF; prisijungimo laikas: 2006-07-14.

Finansavimas pagal LIFE programą skiriamas aplinkosaugos projektams, leidžiantiems įtraukti naujas politikos priemones, kuriomis rodoma ir skleidžiama geriausia praktika arba kurios padeda įgyvendinti „Natura 2000“ saugomų gamtos teritorijų tinklą.

3.9. ES paramos įsisavinimas

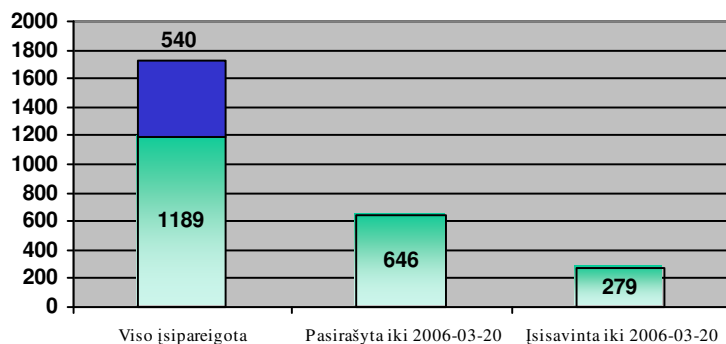
Kaip matome, ES Lietuvai skiria milijoninės vertės paramą įvairiomis programomis, tačiau svarbu ne tik suteikti paramą, bet ir tinkamai ją įsisavinti, nes būtent įsisavintos, o ne planuotos lėšos daro realų poveikį aplinkai. Šis procesas kainuoja daug valstybės, institucijų ir netgi piliečių pastangų. ES paramai įsisavinti taikoma N+2 taisyklė, kuri reiškia, kad N-tiesiems metams skirtos ir per dvejus metus neįsisavintos lėšos prarandamos trečiaisiais metais. Tokiu būdu valstybės turi užtikrinti greitą ir maksimalų ES paramos panaudojimą.

Kaip buvo minėta anksčiau, pagrindinis aplinkos sektoriaus finansavimo šaltinis Lietuvoje yra Sanglaudos fondas. Šiuo metu su Sanglaudos fondo ir ISPA parama Lietuvoje įgyvendinami 45 projektai. Jų bendra vertė yra beveik 1,069 mlrd. eurų, iš jų Sanglaudos fondo dalis sudaro 758,7 mln. eurų. Iki 2006 m. balandžio jau baigti įgyvendinti 8 Sanglaudos fondo projektai, įsisavinta per 308 mln. eurų, beveik 206 mln. iš jų skyrė ES. Investicijos į aplinkos apsaugos sektorių yra pasiskirsčiusios tarp 16 vandentvarkos (žr. 6 priedą) ir 11 atliekų tvarkymo projektų (žr. 7 priedą). Bendra vandentvarkos projektų vertė siekia beveik 380 mln. eurų, iš jų Sanglaudos fondo parama sudaro 280 mln. eurų. Atliekų tvarkymui skirta 156 mln. eurų, iš jų 105,5 mln. eurų – iš Sanglaudos fondo [80].

Kalbant apie projektus vandentvarkos srityje, reikia pasakyti, kad Jonavoje šiais metais buvo atidaryti nauji biologiniai nuotekų valymo įrenginiai. Tai jau tretieji – po Druskininkų ir Radviliškio – šiemet Lietuvoje pradėję veikti valymo įrenginiai, kuriems statyti panaudotos ES Sanglaudos fondo lėšos. 60 proc. šios sumos sudarė ES Sanglaudos fondo parama, o likusios lėšos skirtos iš valstybės biudžeto. Didžiąją dalį reikiamų lėšų (65–70 proc.) ES skyrė ir gegužę atidarytų Druskininkų nuotekų valymo įrenginių statybai, kainavusiai 10,98 mln. litų, bei rugsėjį atidarytų Radviliškio nuotekų valymo įrenginių statybai, kainavusiai 13,05 mln. litų. 2008 m. rudenį turėtų pradėti veikti ir nauji biologiniai nuotekų valymo įrenginiai Kaune. Projekto vertė – beveik 75 mln. litų. 71 proc. šios sumos sudaro ES Sanglaudos fondo parama [85].

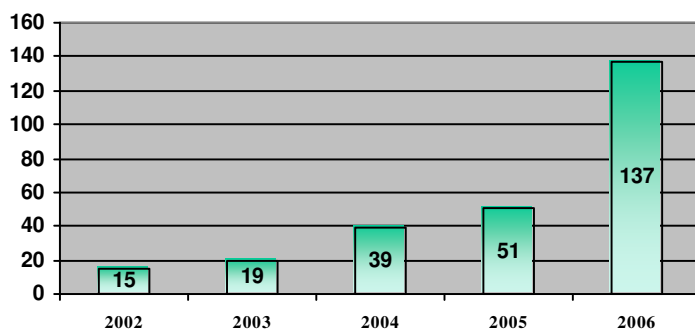
Kaip matome, aplinkos apsaugos srityje vyksta dideli pokyčiai, daug projektų įgyvendinama naudojantis ES parama. Aplinkos ministerijos duomenimis, Lietuva daro pažangą pasirašydama vis daugiau Sanglaudos fondo finansuojamų projektų sutarčių bei įsisavindama paramą aplinkos apsaugos srityje (žr. 6, 7, 8 paveikslus). Tačiau ne viskas šioje srityje yra taip gerai, kaip deklaruojama. Analizuojant ir vertinant, kaip Lietuva naudojasi ES Sanglaudos fondo lėšomis, tenka konstatuoti, kad paramos įsisavinimas aplinkos sektoriuje vyksta per daug lėtai: Europos Komisijos duomenimis, iki šių metų rugsėjo 13 d. Lietuva tebuvo panaudojusi 26 proc. ES struktūrinių ir Sanglaudos fondo lėšų. Vertinant pagal panaudotus ES fondų pinigus, Lietuvą lenkia Slovėnija (34,1 proc.), Vengrija (32,6 proc.), Estija (29,4 proc.), Slovakija ir Malta. Lietuva pagal šį rodiklį yra žemiau ES vidurkio [35]. Finansų viceministro R.Šadžiaus nuomone, kalbant apie ES Sanglaudos fondo lėšas, situacija neblogo tik kalbant apie transporto projektus. Tuo tarpu aplinkos apsaugos projektų įgyvendinimas iš tiesų kelia nerimą. Nors Aplinkos ministerija teisinasi didelėmis projektų apimtėmis ir jų derinimo sudėtingumu, tačiau, pasak viceministro, lėšų įsisavinimo tempas yra per lėtas. Kol kas per metus įsisavinama tik po 30 milijonų eurų. Ekspertų skaičiavimu, norint gauti visas skirtas lėšas, nuo 2007 m. iki 2010 m. teks įsisavinti po 84,5 mln. eurų, o su Lietuvoje turimais pajėgumais tai bus tikrai nelengva [51]. Aplinkos ministerijos Aplinkos kokybės departamento direktorius A. Čepelė iš dalies pateisina žemą ES paramos įsisavinimą. Jo teigimu, reikia suprasti, kad norint įsisavinti lėšas būtinas parengiamasis periodas, kurio metu vykdomas objektų projektavimas, poveikio aplinkai vertinimas, kitų dokumentų parengimas. Tokio laikotarpio metu lėšos iš esmės nenaudojamos, tačiau kai projektai parengti ir prasideda realus jų įgyvendinimas, iš karto pakyla ir lėšų panaudojimo rodikliai.

6 pav. Sanglaudos fondo ir bendrojo finansavimo lėšos (mln. Lt)

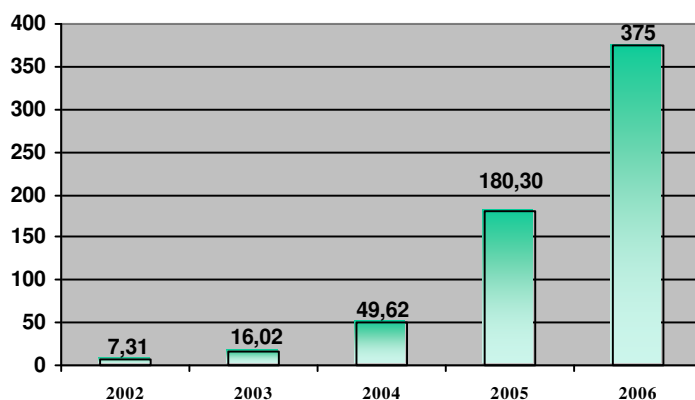
Šaltinis: Aplinkos ministerijos sekretoriaus I. Kiškio suteikta informacija.

7 pav. ISPA/Sanglaudos fondo projektų sutarčių pasirašymas (mln. Lt)

Šaltinis: Aplinkos ministerijos sekretoriaus I. Kiškio suteikta informacija.

8 pav. Lėšų įsisavinimas (mln. Lt)

Šaltinis: Aplinkos ministerijos sekretoriaus I. Kiškio suteikta informacija.

Paramos neįsisavinimas yra didelė problema, kuri neleidžia toliau vystytis, tobulėti bei atitikti ES reikalavimų aplinkos apsaugos srityje. Tačiau kokios pagrindinės priežastys Lietuvai kliudo tinkamai panaudoti ES lėšas aplinkos apsaugai? Kalbinti ekspertai taip pat pripažįsta, kad ES paramos įsisavinimas aplinkos apsaugos srityje vyksta gana lėtai, tačiau nėra kokios nors vienos

kliūties, kuri neleistų panaudoti ES paramos, yra kliūčių visuma. Aplinkos ministerijos sekretorius *Inesis Kiškis* išskiria tokias pagrindines priežastis:

- pradinėje stadijoje investicijų poreikiai buvo nepakankamai įvertinti, t. y. lėšų yra, tačiau per mažai jų skiriama projektavimo darbams atlikti;
- nepakankami konsultacinio sektoriaus pajėgumai;
- nepakankami konsultacinių firmų pajėgumai;
- lėtas savivaldybių darbas atliekant savo funkcijas;
- nepakankamai aiškus atsakomybės pasidalijimas tarp galutinio paramos gavėjo ir įgyvendinančios institucijos – Aplinkos projektų valdymo agentūros.

Aplinkos ministerijos Aplinkos kokybės departamento direktorius *A. Čepelė* taip pat pateikia keletą esminių priežasčių, neleidžiančių Lietuvai įsisavinti ES paramos:

- institucinių pajėgumų trūkumas valstybės valdymo lygmeniu;
- savivaldybių požiūris į projektų įgyvendinimą – netinkamas savo funkcijų vykdymas (išskiriama kaip pagrindinė priežastis);
- maža Lietuvos rinka.

Europos Sąjungos paramos administravimo departamento direktorė *V. Maceikaitė* pateikė keletą problemų, susijusių su Sanglaudos fondo finansuojamų projektų įgyvendinimu:

- projektų įgyvendinimo procesas yra per daug centralizuotas, orientuotas į valstybės derybinių išipareigojimų įgyvendinimą;
- išipareigojimo ir bendradarbiavimo trūkumas iš savivaldos institucijų;
- rinkos trūkumai;
- nepakankamas projektų brandumas.

Kaip matome, kaip pagrindinę priežastį, dėl kurios Lietuva sunkiai įsisavina ES paramą, ekspertai nurodo savivaldybių požiūrį į šios paramos reikšmę ir funkcijų bei išipareigojimų vykdymo trūkumą. Deja, savivaldybės, būdamos pagrindiniais naudos gavėjais, neskiria tinkamo dėmesio projektams įgyvendinti bei neturi reikiamų institucinių gebėjimų. Be to, savivaldybėse akcentuojant dideles išlaidas, reikalingas direktyvoms įgyvendinti, dažnai pamirštama apie inovacijų, suteikiančių galimybę konkuruoti bendroje rinkoje, paskatas bei naujų nišų pažangiam verslui sukūrimą. Būtina ieškoti sprendimų, paremtų darnaus vystymosi principais, efektyviau derinti ekonominius, socialinius ir aplinkosauginius interesus.

IŠVADOS

1. ES aplinkos apsaugos politiką reglamentuoja: Vieningasis Europos aktas, Maastrichto ir Amsterdamo sutartys bei Sutartis dėl Konstitucijos Europai. Šie teisės aktai nustato aplinkos apsaugos tikslus ir teisinius reikalavimus ES valstybėms narėms.

2. Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politika įgyvendinama remiantis aplinkos apsaugos programomis, kurios nustato šios politikos prioritetus bei jų įgyvendinimo priemones.

3. Finansavimas – svarbi ES aplinkos apsaugos politikos įgyvendinimo priemonė. Pagrindiniai finansavimo šaltiniai yra: LIFE, PHARE, SAPARD programos, Struktūriniai fondai bei ISPA/Sanglaudos fondas. Lietuva taip pat gauna ES paramą pagal šiuos finansavimo instrumentus.

4. ES ir Lietuvos aplinkos apsaugos politika grindžiama darniojo vystymosi nuostatomis, kurios teigia, kad aplinkosauginiai, socialiniai ir ekonominiai principai turi derėti tarpusavyje, taip užtikrindami žmonių gyvenimo kokybę.

5. Šiuo metu Lietuvos aplinkos apsaugos prioritetai vandens, oro bei atliekų sektoriuose yra: nuotekų valymo įrenginių statyba, regioninės atliekų tvarkymo sistemos sukūrimas, išmetamų šiltnamio dujų kiekio bei teršalų koncentracijos miestų aplinkos ore mažinimas.

6. Į Lietuvos nacionalinę teisę perkelti beveik visi svarbiausi teisės aktai, reglamentuojantys ES aplinkos apsaugos politikos vandens, oro bei atliekų sektorius, išskyrus 94/62/EB, 91/271/EB, 94/63/EB, 2001/80/EB direktyvas, kurioms nustatyti pereinamieji laikotarpiai.

7. Lietuva nevysiškai įsisavina ES teikiamą paramą aplinkos apsaugos srityje. Viena iš svarbiausių lėšų nepanaudojimo priežasčių yra koordinavimo tarp institucijų stoka ir įsipareigojimų vykdymo trūkumas.

REKOMENDACIJOS

1. Norint užtikrintai įgyvendinti ES aplinkos apsaugos politikos reikalavimus, reikia daugiau dėmesio skirti įgyvendinimo analizei, taip pat bendradarbiauti tarptautiniu mastu, kad valstybės galėtų pasidalyti sukaupta patirtimi.

2. ES aplinkosauginiams reikalavimams įgyvendinti reikia ne tik šviesti visuomenę aplinkos apsaugos klausimais bei įtraukti piliečius į sprendimų priėmimo procesus, bet ir informuoti visuomenę apie savivaldybių vaidmenį įgyvendinant aplinkos apsaugos projektus.

3. Įsisavinant ES teikiamą paramą, būtina daug dėmesio skirti administraciniams gebėjimams didinti siekiant ne tik įsisavinti kuo daugiau lėšų, bet (o tai dar svarbiau) sukurti efektyvų lėšų panaudojimą užtikrinančią sistemą. Tokiu būdu turėtų būti nuolat vykdomi personalo mokymai ir kvalifikacijos kėlimas bei didinami žmogiškieji ištekliai.

4. Norint užtikrinti ES paramos įsisavinimą, būtina supaprastinti paraiškų rengimo, projektų vertinimo, finansinės atskaitomybės taisykles, o planuojamų konkursų kriterijus reguliariai peržiūrėti atsižvelgiant į situaciją rinkoje.

5. Ne mažiau svarbu yra reikalauti didesnės pareigūnų atsakomybės atliekant pareigas ir pažeidus projektų įgyvendinimo procedūras.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija// Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. – 1992, Nr. 33-1014;
2. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas// Valstybės žinios. – 1992, Nr. 5-75; - 1996, Nr. 57-1335; -1997, Nr. 65-1540; -2000, Nr. 39-1093; Nr. 90-2773; -2002, Nr. 2-49; -2003, Nr. 61-2763; -2004, Nr. 36-1179; Nr. 60-2121; -2005, Nr. 47-1558;
3. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas//Valstybės žinios. – 1996, Nr. 57-1335;
4. Lietuvos Respublikos aplinkos oro apsaugos įstatymas// Valstybės žinios. – 1999, Nr. 98-2813;
5. Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas// Valstybės žinios. – 1998, Nr. 61-1726.
6. Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo pakeitimo įstatymas// Valstybės žinios. – 2002, Nr. 72-3016.
7. Lietuvos Respublikos vandens įstatymas// Valstybės žinios. – 1997, Nr. 104-2615.
8. Lietuvos Respublikos vandens įstatymo pakeitimo įstatymas// Valstybės žinios. – 2003, Nr. 36-1544.
9. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos“// Valstybės žinios. – 2002, Nr. 5029;
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Nacionalinės energijos vartojimo efektyvumo didinimo 2006–2010 metų programos patvirtinimo“// Valstybės žinios. – 2006, Nr. 54-1956;
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo“ // Valstybės žinios. – 2003, Nr. 1160.
12. Lietuvos Respublikos Bendrasis programavimo dokumentas// www.am.lt/VI/article.php3?article_id=545. prisijungimo laikas: 2005-11-28;
13. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos strategija. – Vilnius, 1996// <http://www.am.lt/LSP/files/AA-strategija.doc>; prisijungimo laikas: 2005-12-12;
14. Lietuvos Respublikos nacionalinė darnaus vystymosi strategija// http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=217644; prisijungimo laikas: 2005-12-14;
15. Council Directive 75/439/EEC of 16 June 1975 on the disposal of waste oils: OJ L 194, 25.7.1975, P. 23–25//

http://www.europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=en&type_doc=Directive&an_doc=1975&nu_doc=439; prisijungimo laikas: 2005-11-06;

16. Council Directive 75/442/EEC of 15 July 1975 on waste: OJ L 194 , 25/07/1975 P. 0039–0041//

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31975L0442:EN:HTML>;
prisijungimo laikas: 2005-12-06;

17. Council Directive 80/68/EEC of 17 December 1979 on the protection of groundwater against pollution caused by certain dangerous substances: 1980 OL 020, P. 0043//
http://ec.europa.eu/internal_market/score/docs/relateddocs/list-dir/im-directives_lt.pdf; prisijungimo laikas: 2006-08-30;

18. Council Directive 91/689/EEC of 12 December 1991 on hazardous waste: OJ L 377, 31.12.1991, P.20–27//

http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=EN&numdoc=31991L0689&model=guichett; prisijungimo laikas: 2005-11-06;

19. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva „Dėl atliekų deginimo“ Nr. 2000/76/EB 2000 m. gruodžio 4 d.//http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=42502; prisijungimo laikas: 2005-10-23;

20. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva „Dėl maudyklų vandens kokybės valdymo“ 2006/7/EB vasario 15 d.//

http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/oj/2006/l_064/l_06420060304lt00370051.pdf;
prisijungimo laikas: 2006-10-12;

21. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva „Dėl tam tikrų atmosferos teršalų išmetimo nacionalinių limitų“ 2001/81/EB 2001 m. spalio 23 d.//
http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=39850; prisijungimo laikas: 2006-03-12;

22. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/60/EB 2000 m. spalio 23 d., nustatanti Bendrijos veiksmų vandens politikos srityje pagrindus//
http://www.vartotojulyga.lt/lt/dokumentai%20parsisiuntimus/Vandens_direktyva.doc; prisijungimo laikas: 2005-11-12;

23. Europos Tarybos direktyva „Dėl aplinkos oro kokybės vertinimo ir valdymo“ 96/62/EB 1996m. rugsėjo 27 d.//
http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&numdoc=31996L0062&model=guichett&lg=lt; prisijungimo laikas: 2005-12-06;

24. Europos Tarybos direktyva „Dėl miesto nuotekų valymo“ 91/271/EEB 1991 m. gegužės 21 d.//http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=11938; prisijungimo laikas: 2005-10-15;
25. Europos Sąjungos „Sutartis dėl Konstitucijos Europai“. – Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2005, P. 109;
26. Aktualūs Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo pakeitimai//
http://www.aktualijos.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=320; prisijungimo laikas: 2006-11-04;
27. Andrikienė L. Blogam šokėjui ir lubos trukdo // Lietuvos žinios. 2006 m. lapkričio 16 d., P. 5;
28. Annual report of the cohesion fund (2004)//
http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/repor_en.htm; prisijungimo laikas: 2006-10-12;
29. Aplinkos apsaugos agentūros 2005 metų veiklos ataskaita//
<http://aaa.am.lt/VI/files/0.944998001141733100.doc>; prisijungimo laikas: 2006-07-20;
30. Aplinkos būklė 2004. Aplinkos ministerija. – Vilnius, 2005;
31. Aplinkos būklė 2005 – tik faktai. Aplinkos ministerija. – Vilnius, 2006;
32. Aplinkos ministerijos 2003 metų veiklos ataskaita//
<http://www.am.lt/VI/files/0.771383001080714755.doc>; prisijungimo laikas: 2005-12-01;
33. Aplinkos ministerijos 2004 m. veiklos ataskaita//
http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=3899;
34. Aplinkos ministerijos 2006–2008 metų strateginis veiklos planas//
<http://www.am.lt/VI/files/0.074089001141984264.doc>; prisijungimo laikas: 2006-09-30;
35. Aplinkos politikos sektorius// http://www.am.lt/VI/rubric.php3?rubric_id=1050;
prisijungimo laikas: 2006-03-04;
36. Apžvelgtos ES lėšų panaudojimo vandentvarkos sektoriuje galimybės//
<http://www.vtv.lt/content/view/27389/156/>; prisijungimo laikas: 2006-03-20;
37. Atliekų tvarkymo planų rengimas Lietuvos Respublikoje – rekomendacijos savivaldybėms ir apskritims//<http://www.am.lt/VI/files/0.210194001104830855.doc>; prisijungimo laikas: 2006-03-12;
38. Būbnienė R., Dudutytė Z., Greimas E. ir kt. Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politika ir jos įgyvendinimas Lietuvoje. – Vilnius: 2002;

39. Būsimų Europos Sąjungos Struktūrinių fondų paramos sričių vertinimo galutinė ataskaita//[http://www.finmin.lt/notes_images/web/stotis_inf.nsf/0/D173EE684CC9D9F4C22570980022ED8F/\\$File/Busimu%20paramos%20sriciu%20vertinimas.doc](http://www.finmin.lt/notes_images/web/stotis_inf.nsf/0/D173EE684CC9D9F4C22570980022ED8F/$File/Busimu%20paramos%20sriciu%20vertinimas.doc); prisijungimo laikas: 2006-11-04;
40. Derybos dėl narystės ES – Derybų rezultatai//
<http://www.euro.lt/showitems.php?TopMenuID=2&MenuItemID=312&ItemID=2810&LangID=1>;
41. Domarkas V. Šiuolaikinių aplinkosaugos programų viešosios vadybos ypatybės// Viešoji politika ir administravimas. 2002, Nr. 3, P. 47–56;
42. EEA report 2003. Europe's water: an indicator-based assessment//
http://reports.eea.europa.eu/topic_report_2003_1/en/Topic_1_2003_web.pdf; prisijungimo laikas: 2005-12-04;
43. EEA report 2006. Greenhouse gas emission trends and projections in Europe 2006//
http://reports.eea.europa.eu/eea_report_2006_9/en/eea_report_9_2006.pdf; prisijungimo laikas: 2006-10-11;
44. Environmental Protection Has Become Part of the Family//
<http://www.madeinlithuania.lt/article/articleview/424/1/128/>; prisijungimo laikas: 2006-03-03;
45. Esama atliekų tvarkymo sistema// <http://www.vaate.lt/index.php?id=55/>; prisijungimo laikas: 2006-11-30;
46. ES parama padės visiškai atsikratyti iš praeities paveldėtų pavojingų atliekų//
<http://www.am.lt/VI/#a/5779>; prisijungimo laikas: 2006-11-29;
47. ES tvaraus vystymosi strategijos peržiūra: pirmoji apžvalga ir ateities gairės// <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52004DC0038:LT:HTML>; prisijungimo laikas: 2006-09-20;
48. EU Environmental Policy Handbook. A Critical analysis of EU Environmental Legislation. ISBN 90 5727 0552, 2005;
49. Europos Sąjungos Aplinkos, visuomenės sveikatos ir maisto saugos komiteto pranešimo projektas „Dėl teminės oro tašos strategijos“, 2006//
http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/pr/604/604638/604638lt.pdf;
- prisijungimo laikas: 2006-11-20;
50. Europos Sąjungos finansinė parama Lietuvai//<http://www.am.lt/VI/index.php#r/1044>;
- prisijungimo laikas: 2005-11-04;

51. Europos Sąjungos lėšų įsisavinimas, įgyvendinant aplinkos apsaugos projektus, kelia nerimą//<http://www.nsjunga.lt/Default.asp?EditionID=275&DL=L&TopicID=53&SearchTXT=&ArticleID=2551&Page=4>; prisijungimo laikas: 2006-05-13;
52. Europos Sąjungos teisės perkėlimo į Lietuvos nacionalinę teisę stebėjimo rezultatu apibendrinimas ir pasiūlymai//
<http://www.mak.marijampole.org/Dokumentai/ES%20igyvendinimo%20stebėjimo%20apibendrinimas-2006-06-1.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-08-20;
53. Europos Sąjungos Žemės ūkio ir kaimo plėtros komiteto nuomonė dėl pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl požeminio vandens apsaugos nuo taršos, 2003 m.//
http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/ad/555/555119/555119lt.pdf;
prisijungimo laikas: 2005-10-20;
54. Fifth European Community environment programme: towards sustainability//
<http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l28062.htm>; prisijungimo laikas: 2005-09-11;
55. Geriamasis vanduo – pasaulinės vartotojų teisių dienos tema//
<http://www.vartotojai.lt/lt/13/pbl114.html>; prisijungimo laikas: 2006-11-14;
56. Gražulevičienė R. Aplinkos politika. – Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2004;
57. ISPA programa//http://www.eudel.lt/lt/paramos_programos/ispa.htm.; prisijungimo laikas: 2005-11-22;
58. Jankevičius K., Stasinas J. Lietuvos aplinkosaugos raida. – Vilnius: ABO, 2002;
59. Johnson S., Corcelle G. The Environmental Policy of the European Communities, second edition. – London: Kluwer Law International, 1995;
60. Jordan A. Environmental policy in the European Union: actors, institutions and processes, second edition. – London: Earthscan, 2005;
61. Klimato kaita//<http://www.laai.lt/index.asp?DL=L&TopicID=44>; prisijungimo laikas: 2005-11-12;
62. Kokia paplūdimių, kuriuose maudotės, vandens kokybė?//
http://www.europarl.europa.eu/news/public/story_page/064-9222-170-06-25-911-20060622STO09221-2006-19-06-2006/default_lt.htm; prisijungimo laikas: 2006-04-15;
63. Komisija Lietuvos 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategijai rengti ir veiksmų programoms nustatyti. Pasiūlymai dėl Lietuvos 2007–2013 metų Europos Sąjungos Struktūrinės paramos panaudojimo strategijos prioritetų//
[http://www.finmin.lt/notes_images/web/stotis_inf.nsf/0/BB42EAA9987D8C58C2257026004BFE2A/\\$File/Strategijos_prioritetu_aprasas.doc](http://www.finmin.lt/notes_images/web/stotis_inf.nsf/0/BB42EAA9987D8C58C2257026004BFE2A/$File/Strategijos_prioritetu_aprasas.doc); prisijungimo laikas: 2006-03-05;

64. Kozič M. ES struktūrinė parama 2007–2013 metais bus teikiama paprasčiau // Kontrastai. 2006, Nr. 27 (32), P. 15;
65. Lebedys A., Danys J. Pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo problemos, Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungą // Aplinkos tyrimai, inžinerija ir vadyba. 2002, Nr. 4 (22), P. 31–40;
66. Lee M. EU Environmental Law: Challenges, Change and Decision-making (Modern Studies in European Law). – London: Hart Publishing 2005, P. 25–49;
67. Lietuvos 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategijos įgyvendinimo veiksnių programų strateginio pasekmių vertinimo aplinkai ataskaita// http://www.siauliai.aps.lt/stotisFiles/uploadedAttachments/SPAV_ataskaitos_proj200681303619.pdf; prisijungimo laikas: 2006-10-11;
68. Lietuvos vandens išteklių vizija 2025 metams// http://www.vandensklubas.lt/docs/manual/lt_vizija.doc; prisijungimo laikas: 2005-12-06;
69. Matiušytė R. Darnusis vystymasis ir jo vertinimas Europos Sąjungoje ir Lietuvoje (seminaro pranešimas). – Kaunas, 2003;
70. McCormick J. Environmental Policy in the European Union. – London: Palgrave, 2001;
71. Nacionalinė aplinkos sveikatinimo veiksnių programa, 2003// <http://www.sam.lt/sam/naujienos/?idi=318>; prisijungimo laikas: 2005-11-04;
72. Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo 2003–2004 metais ataskaita. – Vilnius, 2005//http://www.esdn.eu/pdf/resources/NSDS-Eval-Report_Lithuania.pdf; prisijungimo laikas: 2005-12-16;
73. Nuotekų ir nuotekų dumblo tvarkymas Lietuvoje// <http://aaa.am.lt/VI/files/0.890499001157973633.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-10-12;
74. Our future, Our choice//http://europa.eu/pol/env/overview_en.htm; prisijungimo laikas: 2005-11-29;
75. Papildytas Valstybinis strateginis atliekų tvarkymo planas// <http://www.lsdp.lt/index.php?-1129821908>.; prisijungimo laikas: 2006-11-14;
76. PHARE programa//http://www.eudel.lt/lt/paramos_programos/phare.htm.; prisijungimo laikas: 2006-04-12;
77. Purlys. V. Lietuvos derybos dėl narystės Europos Sąjungoje. – Vilnius: Europos komitetas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2001;
78. Ragulskytė-Markovienė R. Aplinkos teisė. – Vilnius: Eugrimas, 2005;
79. Regioninė raida: tendencijos ir problemos. ES paramos įgyvendinimas// <http://www.starkeviciute.lt/files/docs/final%20studija.doc>; prisijungimo laikas: 2006-09-20;

80. Sanglaudos fondas – realūs pokyčiai į gera 2000–2006 m. Finansų ministerija// [http://www.finmin.lt/notes_images/web/stotis_inf.nsf/0/1EC124A5EF8C0D4EC225720A002C0BBF/\\$File/final_LT.pdf](http://www.finmin.lt/notes_images/web/stotis_inf.nsf/0/1EC124A5EF8C0D4EC225720A002C0BBF/$File/final_LT.pdf); prisijungimo laikas: 2006-11-02;
81. Sanglaudos fondas// <http://www.lsa.lt/esparama/index.php?id=10>; prisijungimo laikas: 2005-12-06;
82. Semėnienė D., Stanikūnienė M. ES poveikis Lietuvos savivaldybėms aplinkos apsaugos srityje. – Vilnius: Lietuvos savivaldybių asociacija, 2003;
83. Skuodo rajono komunalinių atliekų tvarkymo 2006–2010 metų planas// http://www.skuodas.lt/sprendimai/st_06_082p2.doc; prisijungimo laikas: 2006-08-10;
84. Sustainable development// <http://ec.europa.eu/environment/eussd/>; prisijungimo laikas: 2006-09-14;
85. Šiomet jau trijuose miestuose pradėjo veikti nauji valymo įrenginiai, pastatyti naudojantis ES parama//<http://www.am.lt/VI/index.php#a/5731>; prisijungimo laikas: 2006-04-13;
86. Tatham A. Europos Sąjungos teisė. – Vilnius: Eugrimas, 1999;
87. Teisės aktai (vanduo, atliekos, oras)// http://www.bef.lt/metalas/lit_furniture/legislation.htm; prisijungimo laikas: 2006-07-12;
88. Teminė atliekų prevencijos ir perdirbimo strategija// http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=4963; prisijungimo laikas: 2006-03-12;
89. Teminė oro taršos strategija// http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=4968; prisijungimo laikas: 2006-03-15;
90. The LIFE+ programme (2007–2013)// <http://www.algeurope.gov.uk/webroot/Downloads/Environment/LIFEplusnote110706.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-09-20;
91. The Sixth EC Environmental Action programme// http://www.eeb.org/activities/env_action_programmes/Special-Report-on-6EAP-December-2002.pdf; prisijungimo laikas: 2005-10-11;
92. Venkime, rūšiuokime ir perdirbkime//http://www.lpf.lt/learning/Prevent_LT.doc; prisijungimo laikas: 2005-12-10;
93. Vilpišauskas R., Nakrošis V. Politikos įgyvendinimas Lietuvoje ir Europos Sąjungos įtaka. – Vilnius: Eugrimas, 2003;
94. Weale A., Pridham G., Cini M. Environmental Governance in Europe: An Ever Closer Ecological Union? – Oxford: Oxford university press, 2003;

SANTRAUKA

EUROPOS SAJUNGOS APLINKOS APSAUGOS POLITIKA IR JOS ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE.

Pagrindinės sąvokos: aplinkos apsauga, teisinis reglamentavimas, darnioji plėtra, vandens ir oro kokybės apsauga, atliekų tvarkymas, aplinkos apsaugos finansavimas, teisės perkėlimas ir įgyvendinimas, finansinės paramos įsisavinimas.

Darbo tikslas – nustatyti ir iširti ES aplinkos apsaugos politikos įtaką Lietuvos aplinkos apsaugos politikos formavimui. Šiam tikslui pasiekti buvo atliekama ES aplinkos apsaugos politikos dokumentų ir direktyvų analizė, nagrinėjamas jų perkėlimas ir įgyvendinimas Lietuvos aplinkos apsaugos politikoje. Ne mažiau dėmesio buvo skiriama ES aplinkos apsaugos politikai finansuoti ir ES paramai įsisavinti Lietuvoje. Šiam uždaviniui įgyvendinti buvo atliekama ekspertų apklausa.

Darbo objektas – ES aplinkos apsaugos politikos ir teisinių jos normų įgyvendinimo Lietuvoje procesas.

Darbe buvo iškelta hipotezė, kad ES aplinkos apsaugos politikos įgyvendinimas Lietuvoje priklauso nuo Lietuvos valdymo struktūrų kompetencijos ir ES finansinės paramos, kurios neįsisavinimas suponuoja į nepakankamą Lietuvos aplinkos apsaugos politikos išsivystymo ir efektyvumo lygį. Atliktas tyrimas patvirtino šią hipotezę.

Magistro darbas susideda iš trijų skyrių. Pirmajame šio darbo skyriuje analizuojamos Europos Sąjungos aplinkos apsaugos programos, jų įtaka ES aplinkos politikos raidai, pateikiamas teisinis šios srities reglamentavimas, t. y. pagrindinės sutartys, kuriose buvo nustatyti aplinkos apsaugos politikos principai ir tikslai. Taip pat analizuojami teisiniai reikalavimai vandens, oro ir atliekų sektoriuose, nustatomos reikalavimų įgyvendinimo priemonės ir finansavimo instrumentai.

Antrasis skyrius susijęs su pagrindiniu ES aplinkos apsaugos politikos tikslu – darniąja plėtra. Todėl šiame skyriuje analizuojami darniosios plėtros (darnaus vystymosi) veiksniai, turėję didžiausios įtakos ES aplinkos apsaugos politikos formavimuisi. Taip pat išskiriami ES darniosios plėtros politikos prioritetai, kurių svarbiausias yra klimato kaita.

Trečiajame skyriuje pateikiama vandens ir oro kokybės bei atliekų tvarkymo būklės Lietuvoje analizė. Apžvelgiamos pagrindinės šios būklės kitimo tendencijos, nurodomos ir analizuojamos aplinkos apsaugos politikos strategijos ir svarbiausi teisės aktai, reglamentuojantys šią sritį Lietuvoje. Be to, atkreipiamas dėmesys į aplinkos apsaugos valdymo institucijas Lietuvoje, pateikiamos šių institucijų funkcijos. Toliau nagrinėjamas ES direktyvų, susijusių su aplinkos

apsauga, perkėlimas ir įgyvendinimas Lietuvoje nacionaliniu lygiu. Čia didžiausias dėmesys sutelkiamas į ES paramą šių nuostatų įgyvendinimui ir jos įsisavinimą.

Magistro darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir rekomendacijos, kaip būtų galima efektyviau užtikrinti ES aplinkos apsaugos politikos įgyvendinimą Lietuvoje ir tinkamai įsisavinti jos teikiamą paramą.

SUMMARY

EU ENVIRONMENTAL POLICY AND ITS IMPLEMENTATION IN LITHUANIA

Basic concepts: environmental protection, legal regulation, sustainable development, protection of water and air quality, waste management, financing of environmental protection, transposition and implementation of legislation.

The aim of the thesis is to determine and look into the influence of the EU environmental policy on the formation of Lithuania's environmental policy. To this end, the analysis of EU environmental policy documents and directives has been carried out, and their transposition and implementation in Lithuania's environmental policy have been considered. Focus has also been placed on the financing of the EU environmental policy and absorption of EU assistance in Lithuania. An expert survey has been carried out to attain this objective.

The object of the thesis is the process of implementation of the EU environmental policy and its legal norms in Lithuania.

The thesis raises a hypothesis that the implementation of the EU environmental policy in Lithuania depends on the competence of Lithuania's management authorities and EU financial assistance, as the failure to absorb it indicates an inadequate level of development and efficiency of Lithuania's environmental policy. The research performed in the thesis has supported the hypothesis.

The present master's thesis consists of three sections. The first section of the thesis analyses EU environmental programmes and their impact on the development of the EU environmental policy and presents the legal regulation of this area, namely, the main agreements stipulating the principles and aims of the environmental policy. The section also analyses legal requirements in the water, air and waste sectors and specifies measures for the implementation of the requirements as well as financing instruments.

The second section is related to the main goal of the EU environmental policy, namely sustainable development. This section analyses the factors of sustainable development which had the greatest impact on the formation of the EU environmental policy. The section also identifies priorities of the EU sustainable development policy, with climate change being the top priority.

The third section presents an analysis of the situation with regard to water and air quality as well as waste management in Lithuania. An overview of the major tendencies towards changes in this situation is provided, strategies of the environmental policy and the main legal acts regulating this field in Lithuania are pointed out and analysed, and description of Lithuania's environmental

management institutions and their functions is presented. The section further investigates the transposition and implementation in Lithuania (at the national level) of the EU directives related to environmental protection. Focus is placed on EU assistance for the implementation of these provisions and its absorption.

At the end of the master's thesis, conclusions and recommendations are presented concerning a more efficient implementation of the EU environmental policy in Lithuania and proper absorption of the assistance which is granted by the EU.

PRIEDAI

1 priedas. Ekspertų sąrašas

1. Aplinkos ministerijos sekretorius Inesis Kiškis. Elektroninio pašto adresas: i.kiskis@am.lt, telefono numeris: 852663484.
2. Aplinkos ministerijos Aplinkos kokybės departamento direktorius Arūnas Čepelė. Elektroninio pašto adresas: a.cepele@am.lt, telefono numeris: 852663509.
3. Aplinkos ministerijos Europos Sąjungos paramos administravimo direktorė Viktorija Maceikaitė. Elektroninio pašto adresas: v.maceikaite@am.lt, telefono numeris: 852663553.
4. Lietuvos Respublikos Seimo Europos reikalų komiteto pirmininko pavaduotoja Marija Aušrinė Pavilionienė. Elektroninio pašto adresas: marija.pavilioniene@lrs.lt, telefono numeris: 852396640.

2 priedas. Ekspertams pateikti klausimai

1. Kaip Jūs apskritai vertinate ES aplinkos apsaugos politiką? Ar ji turi spragų, kurias reikėtų užpildyti?
2. Jūsų nuomone, ar praėjus dvejiems metams po įstojimo Lietuva sugeba įsisavinti ES finansavimą, skirtą aplinkos apsaugos sričiai?
3. Kaip Jūs manote, kokios pagrindinės kliūtys trukdo Lietuvai tinkamai panaudoti ES lėšas aplinkosaugos srityje? Ką reikėtų daryti, kad ES lėšos būtų naudingos ir įsisavintos?
4. Kokios pagrindinės ES aplinkos apsaugos politikos įgyvendinimo Lietuvoje tendencijos (vandens, atliekų, oro taršos ir kituose sektoriuose)? Privalumai ir trūkumai.
5. Kokie pagrindiniai rodikliai rodo, kad Lietuvoje ES aplinkosaugos politikos įgyvendinimas (vandens, oro taršos ir atliekų sektoriuose) vyksta sklandžiai? Jeigu taip nėra, ką reikėtų daryti, kad įgyvendinimas būtų užtikrintas?

3 priedas. Pakuočių regeneravimo ir perdirbimo kiekiai

Tikslo pavadinimas	2001 m.	2008m.
Bendrasis regeneravimas	50–65%	Mažiau nei 60%
Bendrasis perdirbimas	25–45%	50–80%
Stiklo perdirbimas	15%	60%
Popieriaus/kartono perdirbimas	15%	60%
Metalų perdirbimas	15%	50%
Plastiko perdirbimas	15%	22,5%
Medienos perdirbimas	15%	15%

Šaltinis: R. Gražulevičienė. Aplinkos politika. – Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2004.

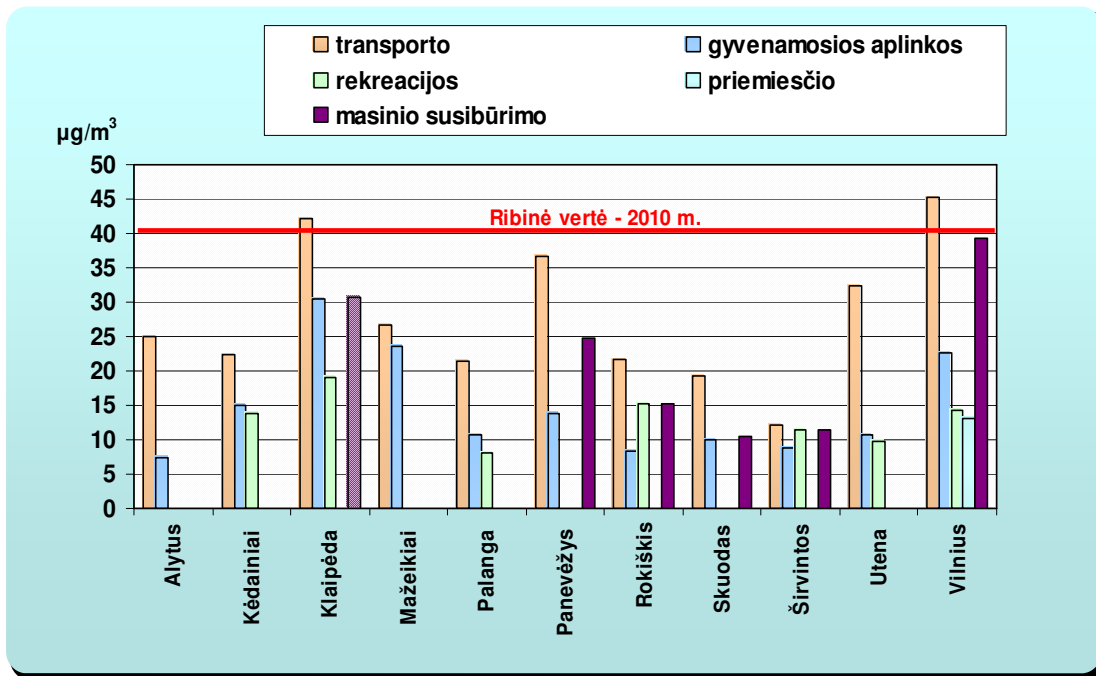
4 priedas. Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo pasiekimai ir problemos

Sektorius	Pagrindiniai pasiekimai	Pagrindinės problemos
1. Oras	<p>1. Per pirmąjį dešimtmetį po Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo išmetamų į orą teršiančių medžiagų kiekis sumažėjo apie tris kartus ir, nepaisant spartaus pastarųjų metų Lietuvos ūkio augimo, pagrindinių teršalų išmetimai į orą beveik nedidėja arba didėja nepalyginti lėčiau nei gamyba.</p> <p>2. Per analizuojamą strategijos įgyvendinimo laikotarpį (2003–2004 metai) šalies BVP išaugus 18,2 proc., bendras išmetamų į orą teršalų kiekis padidėjo tik 5,1 proc., tai yra augo 3,5 karto lėčiau nei Lietuvos BVP.</p> <p>3. Sumažėjus teršalų emisijai į orą, labai pagerėjo Lietuvos miestų oro kokybė, ir daugumos teršiančių medžiagų ribinės oro užterštumo vertės pastaraisiais metais neviršijamos arba viršijamos labai retai.</p>	<p>1. Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos tikslas – pasiekti, kad į atmosferą išmetamų šiltnamio dujų kiekis didėtų dvigubai lėčiau, negu auga gamyba ir paslaugos – šiuo metu yra neįgyvendinamas dėl nepakankamo energetikos sektoriaus pertvarkymo.</p> <p>2. Pagrindinė pastarųjų metų miestų oro kokybės problema – užterštumas smulkiais kietosiomis dalelėmis KD10. Dienų, kai šio teršalo koncentracijos viršija normas, skaičius didžiuosiuose Lietuvos miestuose peržengia leidžiamų viršyti dienų skaičiaus ribą arba yra arti jos.</p>
2. Vanduo	<p>1. Kasmet šalyje modernizuojama ir pradeda dirbti vis daugiau nuotekų valymo įrenginių, todėl sparčiai didėja iki ES normatyvų išvalytų nuotekų dalis, kuri 2004 m. pasiekė 63 proc. Numatoma, kad beveik visos nuotekos iki ES normatyvų bus privalomos jau 2010 metais, tai yra daug anksčiau nei buvo numatyta strategijoje.</p> <p>2. Per pastaruosius dvejus metus organinių medžiagų patekimas į atvirus vandens telkinius sumažėjo trečdaliu, bendrojo fosforo ir naftos produktų – penktadaliu, bendrojo azoto ir skendinčių medžiagų – apie 10 proc.</p> <p>3. Gamybinės vandens sąnaudos, nežiūrint spartaus ekonomikos augimo, per pastaruosius dvejus metus nepadidėjo.</p>	<p>1. Nors pastaraisiais metais upių vandens kokybė gerėja, atskiriems teršalams viršijamos didžiausios leistinos koncentracijos vis dar yra didelės ir sudaro apie tris ketvirtadalius stebimų upių vietų. Dažniausiai viršijama leistina fosfatų ir bendrojo fosforo koncentracija.</p> <p>2. Nepaisant to, kad Kuršių mariose per paskutiniuosius aštuonerius metus mažėjo bendrojo fosforo koncentracija, pastarųjų metų stebėjimų rezultatai rodo, kad akivaizdaus marių būklės pagerėjimo nėra.</p>
3. Atliekų tvarkymas	<p>1. Kuriant regionų komunalinių atliekų tvarkymo infrastruktūrą, parengti ir įgyvendinami devynių regionų investiciniai atliekų tvarkymo projektai. Europos Komisijoje patvirtintas „Pavojingų atliekų tvarkymo Lietuvoje“ projektas.</p> <p>2. Pastaraisiais metais padaryta didelė pažanga tvarkant susikaupusių pesticidų atliekas. 2002–2004 metais nukenksmina per 1800 t pesticidų atliekų.</p> <p>3. Nuo 2003 metų gamybinių atliekų kiekis sąlyginiam sukuriama produkcijos vienetui (mln. Lt BVP) pradėjo mažėti ir per 2003 – 2004 metų laikotarpį sumažėjo beveik 10 proc.</p>	<p>1. Atliekų tvarkymo infrastruktūros kūrimo darbai vyksta per lėtai, kyla grėsmė, kad ES parama nebus laiku įsisavinta.</p> <p>2. Komunalinių atliekų rūšivimas ir jų perdirbimas lieka viena iš sunkiausiai sprendžiamų atliekų tvarkymo problemų, didžioji dalis komunalinių atliekų nerūšiuojamos ir šalinamos sąvartynuose.</p> <p>3. Kol nesukurta veiksminga atliekų apskaitos sistema, nėra galimybių kontroliuoti svarbius strategijos įgyvendinimo atliekų tvarkymo srityje rodiklius (atliekų rūšivimas, perdirbimas, biodegruojamųjų atliekų tvarkymas, pavojingų atliekų srautai).</p>

Šaltinis: Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo 2003–2004 metais ataskaita//

<http://www.am.lt/VI/files/0.512207001158661437.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-07-08.

5 priedas. Tyrimų dėl užterštumo azoto dioksidu rezultatai Lietuvos miestuose

Šaltinis: Aplinkos apsaugos agentūra//<http://aaa.am.lt/VI/files/0.378372001088769822.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-10-12.

6 priedas. Sanglaudos fondo finansuojami projektai (vanduo) 2000–2006 metai

Projekto numeris	Projekto pavadinimas	Projekto vertė eurais	ES paramos dalis procentais	Projekto trukmė
2000/LT/16/P/PE/001	Vilniaus miesto geriamojo vandens ir kanalizacijos tinklų rekonstrukcija	40 000 000	50	2001–2008
2000/LT/16/P/PE/002	Druskininkų vandenvalos įrenginių modernizavimas ir rekonstrukcija	5 500 000	61	2000–2006
2001/LT/16/P/PE/005	Jonavos miesto nuotekų valymo įrenginių rekonstravimas	6 259 900	60	2001–2007
2001/LT/16/P/PE/006	Neringos miesto geriamojo vandens ir nuotekų valymo sistemų išplėtimas	10 153 000	47	2001–2008
2001/LT/16/P/PE/007	Kauno regiono nuotekynės tinklų išplėtimas ir biologinio valymo įrenginių statyba	22 359 000	71	2001–2008
2002/LT/16/P/PE/009	Kėdainių nuotekų valymo įrenginių rekonstrukcija, nuotekų ir vandens tiekimo tinklų išplėtimas	10 400 000	65	2002–2008
2002/LT/16/P/PE/013	Radviliškio miesto vandenvalos įrenginių rekonstrukcija, nuotekų ir vandens tiekimo tinklų išplėtimas	6 400 000	70	2002–2007
2002/LT/16/P/PE/014	Mažeikių miesto vandenvalos įrenginių statyba	7 500 000	50	2002 – 2007
2003/LT/16/P/PE/015	Plungės nuotekų valymo įrenginių, tinklų bei vandens tiekimo sistemų renovacija	7 887 000	75	2003–2008
2004/LT/16/C/PE/002	Nemuno vidurupio baseino I paketas	63 995 000	80	2004–2009
2004/LT/16/C/PE/004	Nemuno žemupio baseino I paketas	37 880 000	80	2004 – 2009
2004/LT/16/C/PE/005	Klaipėdos vandentiekio ir nuotekų tinklų plėtra	21 738 000	63	2004–2008
2005/LT/16/C/PE/001	Neries baseino investicinės programos I etapo (Zarasų, Visagino, Utenos, Ignalinos, Molėtų, Ukmergės, Širvintų, Švenčionių) projektas	37 576 000	80	2005–2010
2005/LT/16/C/PE/002	Nemuno aukštupio baseino I paketo I etapo projektas	34 490 900	80	2005– 2010
2005/LT/16/C/PE/004	Neries upės baseino investicinės programos I etapas (Vilniaus miesto ir rajono savivaldybės)	24 958 000	80	2006–2010
2006/LT/16/C/PE/001	Ventos–Lielupės baseino investicinės programos I etapo projektas	46 564 000	80	2006–2010

Šaltinis: Finansų ministerija//

[http://www.finmin.lt/notes_images/web/stotis_inf.nsf/0/1EC124A5EF8C0D4EC225720A002C0BBF/\\$File/final_LT.pdf](http://www.finmin.lt/notes_images/web/stotis_inf.nsf/0/1EC124A5EF8C0D4EC225720A002C0BBF/$File/final_LT.pdf)

prisijungimo laikas: 2006-11-02.

7 priedas. Sanglaudos fondo finansuojami projektai (atliekos) 2001–2005 metai

Projekto numeris	Projekto pavadinimas	Projekto vertė eurais	ES paramos dalis procentais	Projekto trukmė
2001/LT/16/P/PE/003	Alytaus regiono atliekų tvarkymo sistemos sukūrimas	5 928 642	66	2001–2008
2001/LT/16/P/PE/004	Tauragės regiono atliekų tvarkymo sistemos sukūrimas	6 629 786	70	2001–2009
2001/LT/16/P/PE/008	Šiaulių regiono atliekų tvarkymo sistemos sukūrimas	9 402 000	56	2001–2008
2002/LT/16/P/PE/010	Klaipėdos regiono buitinių atliekų tvarkymo sistemos sukūrimas	11 750 000	50	2002–2009
2002/LT/16/P/PE/011	Marijampolės regiono buitinių atliekų tvarkymo sistemos sukūrimas	13 009 000	72	2002–2009
2002/LT/16/P/PE/012	Vilniaus regiono buitinių atliekų tvarkymo sistemos sukūrimas	20 930 000	50	2002–2008
2003/LT/16/P/PE/016	Telšių regiono atliekų tvarkymo sistemos sukūrimas	8 902 000	71	2003–2008
2003/LT/16/P/PE/017	Lietuvos pavojingų atliekų tvarkymas	28 758 000	73	2003–2008
2004/LT/16/C/PE/001	Kauno regiono atliekų tvarkymo sistemos sukūrimas	18 432 000	75	2004–2009
2004/LT/16/C/PE/003	Utenos regiono atliekų tvarkymo sistemos sukūrimas	12 945 680	75	2004–2009
2005/LT/16/C/PE/003	Panevėžio regiono atliekų tvarkymo sistemos sukūrimas	19 487 000	85	2005–2010

Šaltinis: Finansų ministerija//

[http://www.finmin.lt/notes_images/web/stotis_inf.nsf/0/1EC124A5EF8C0D4EC225720A002C0BBF/\\$File/final_LT.pdf](http://www.finmin.lt/notes_images/web/stotis_inf.nsf/0/1EC124A5EF8C0D4EC225720A002C0BBF/$File/final_LT.pdf)

prisijungimo laikas: 2006-11-02.